

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
1587

1999

բիսի
526 7-10

50452

ԱՆԵԿԻՕՏՆԵՐ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԶՐՈՅՅՆԵՐ, ՀԱՄԱՌՕՏ ԳԵՊԲԵՐ
ԵՒ ԱՌԱԿՆԵՐ ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԿԵԱՆՔԻՑ ԱՌԱՇ :

1904
1878

226
1878

17504

910

1900
1878

222

ԳՕԼՈՒՆ ՇԻՐՄԱԶԱՆԵԱՆՑ

ԹԻ ՖԼԻՕ

Ի սպորանիՅովհաննու Վարդիրոսեանի

1878

Faint handwritten text in Armenian script, likely bleed-through from the reverse side of the page.

12971

398.5

2-65
W

ԱՆԵԿԻՑՆԵՐ

ՋՈՒԱՐՉԱԼԻ ՋՐՈՒՑՆԵՐ, ՀԱՄԱՌՈՏ ԳԵՊԳԵՐ ԵՒ ԱՌԱԿՆԵՐ ՄԵՇ ՄԱՍԱՄԲ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՑ ԱՌԱՍ:

1001
3051

ԳԱԼՈՒԿԱՏ ՇԻՐԱՋԱՆԵԱՆՑ

2002

ԹԻՓԼԻՍ

Ի տպարանի Յովհաննու Մարտիրոսեանց
1878

41261-աւ.

ԳՅՄՉՈՒՐՔԻՄՅ

Ա Վ Ս ԳՅԳՔԻՄ ԶՈՒՄՄԱՆ ԳՅՄԵՈՂԸ ՎԱՅԴՈՒՈՋ
ՇԱՌՍ ՅԳԳՔԱՅԻ ԶՈՒՄՄԱՆ ԳՅՄՄԱՍ ՇՄՍ ԳՅՄՔԱՌ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 7 Мая, 1878 года.

ՅՅՄԵՄԵՄՍԳԵՆ ՅԱՌԱՐԱՆ

1001
1001

3005

ՍՎԻՓԻՑ

23718-60

Типография Л. Аргиросианца, на Орбелиановской улицѣ, д. № 5.

8781

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Ա յուստոյայոյ զի զմեզ յորդաստապի մարտնչուսս
 -ոն յմքատապա՝ ուստս սս արեւս յճգոյ զի մար
 -մի յիջկարսօ յիջնկգոյնսսս զմ զմ իոյնկոյ
 -լս յէյ նոյ մ զգմճակտապատոյ՝ մէջսս սաղոն
 -աջ զու

Յաճախի և երկար ճանապարհորդութեանս
 ժամանակը ժողոված էի հազարներից աւելի անեկ-
 դօտներ իմ սաղապին զուարճալի զրույցների և համա-
 ոտս զքօսեցուցիչ քէպքեր, և պատահաւորիքի էի
 սպասուում հրատարակելու, բայց տարաբախտութեամբ
 յանկարծ ոչընչացան, և այնուհետեւ, այն է 1865
 թուականից յետոյ մինչև յայտօր կրկին սկսեցի ժողո-
 վել, խառնելով նրանց մէջ մասնաւորութեան և
 նորի նորոյ լրատներս, կամ ուր ուրեք կատար-
 ուածները, աւելացնելով և առականեր, նոյնպէս երեւ-
 նասպի Պարսիկների մէջ պատահած գէպքեր, որոնք
 որպէս մեզ զրացի ազգ ունին մեր Հայ յատկա-
 նըշաններին և ստէպ ստէպ յիշվում են նոյնպէս և
 մեր մէջը:

Եթէ նրբութեամբ նայենք, պարուն Սաղար-
 եանցի հրատարակած երկու հատոր «Անեկգօտներ-
 ին», որոնք լին են օտարազգի անեկգօտներով կա-
 րելի է ասել որ իմ ժողովածներն իւր լատնակովն ա-
 ռածինն է մեր Հայ գրականութեան մէջ, ուրեմն և
 իսկն յայտնի է, կուեննայ իւր թերութիւններն, որոնց
 մասին կանխաւ լարի ընթերցողների ներողամտու-
 թիւնն եւ խնդրումս այսու ամենայնիւ սրանով մեր

ուսումնական երիտասարդութիւնը կը խրախուսուի և գուն կը դործէ սակաւ առ սակաւ հարստացնել ժողովելով ինչ ինչ անսթերթերի, օրագրերի միջոցաւ արդէն հրատարակածները, և կամ թէ այսուհետեւ իւրաքանչիւր ո՞ք իւր երկրի գաւառի քաղաքի և գիւղի անգամ մէջ պատահածներն և յաճներն ի գիր կանցնէ և կ'առաքէ ազգային թերթերի միջոցով հրատարակուին, որոնցից ժամանակաանշուշտ մեծ հատոր գիրք կը բաղկանայ, և որոնց մէջը հանդէս դուրս կը գան ազգային մտային և բարոյական առաքինութիւնները և մոլորութիւնները, սովորութիւնները համարը ուշիմութիւնը և պարզմտութիւնը ու նրանց վերածնութիւնները, մինչև անգամ կրօնական կամ քաղաքական կենցաղի մէջ զարգացումն, ի վերջոյ նրանցից երբեմն երբեմն ինչ ինչ դէպքեր կը ծառայեն ազգային պատմութեան վերաբերեալ մասին ինչ ինչ ազարկաների բացատրութիւններին ևս:

Ամենայն բանանէր անձը կը վիայէ որ ցուարձալի զրոյցները, համառօտ զօսեցողցի դէպքերը և առակաները՝ զգալի կերպով են գնորդացնում և երեխաների համբակների և պատանիների միաքն ու հանձարն, ուստի անբեկանելի է յոյսս, որ այս դուզաքեայ արմաղանը եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ մասամբ կը համապատասխանէ երեխաների հասակին, ընդունուի Հայ-հասարակութիւնից համակրութիւնով,

մանուանց մանկավարժներից, որոնք ժամանակաւ ծաղկաբաղ անելով, առանձին գրքոյի մէջ բովանդակեն ու ասն մանուկներին ընթերնուլ օրպէս զնրանց մտապի միտքը նրանցով զօսնողն յիմաստով թերեւս անմեք թնթ որսն թէ կարեոր չէս այս ինչ այն ինչ անձի անունները յիշել տարադէպ զուցց ների և անցքերի մէջ, սակայն իմ խոնարհ կարծիքովն, երբ անձնաւորութիւնների քաղաքների և գեղերի անունները յիշուին, էն ժամանակն ոչ միայն ընթերցողն առանձին և հեռաբլբրական ուշագրութիւնով կը շարունակէ և նրա ծարաւը կը զրգոտէ, այլև կը յայտնուի ինչ ինչ քաղաքի, գիւղի բնակիչների և շատ անգամ մէկ գերդաստանի կամ նրա անհատի ուշիմութիւնն և պարզմտութիւնն, եթէ էսպէս կարելի է ասել: Չոր օրինակ տեսնում ենք ինչ ինչ գերդաստանի զուարճախօսութիւնը, սրախօսութիւնը և պարզմտութիւնը սոհմական են լինում, և կամ իւրաքանչիւր գաւառը ունի իւր քաղաքը կամ գիւղը, ուր ստէպ են կատարվում տարադէպ անցքեր և ծիծաղաշարժ իրողութիւններ կամ զուցվում են զուարճալի խօսքեր, ինչպէս Նրեանի գաւառի մէջ յայտնի են Կարբեցիք իրանց հնարագիտութիւնովն և Ջրվեղեցիներն իրանց պարզմտութիւնովը: Արաբաղ հռչակուած են Շուշի գիւղացիներն իրանց զուարճախօսութիւնովն և Հաթերբցիք պարզմտութիւնովն, նոյնպէս Արաբաղի Ողան գեղացիներն, ինչպէս էլ

Հին-Նախիջևանի՝ Շամբեցիներն և Ախալցխայ՝ Դամալայ՝ զեղե բնակիչներն երեւելի են իրանց պարզմտութիւնովը, մինչև անգամ Սպահանի Հայ—գաղթակաների մէջ յայտնի են Բոլորանցիներն։ Անշուշտ կան այլ և այլ քաղաքներ և զիւղեր ևս, որոնք ենթարկուած կը լինին էս հասարակաց կտրճիքին, բայց ինձ անծանօթ են և ժամանակը կը յայտնէ։

Այլ երջողէս եզրակացնում եմ որ ազգի էութիւնը կազմող տարիքներից եմ արեւում և ազգին եմ մաստուցանում, լաւ կամ վատ՝ ազգային նուիրականութիւններն են էս ամենը։

Վերջումս եզրակացնում եմ որ ազգի էութիւնը կազմող տարիքներից եմ արեւում և ազգին եմ մաստուցանում, լաւ կամ վատ՝ ազգային նուիրականութիւններն են էս ամենը։

Յան սխալք զձ մշտն լանդարազա՛մ միջրցա՛ն
 ալսա՛մ : ցից Ըրա սմայ՛, Ատօրճա՛ծ զմխա՛տք Յան
 լիման՛, զՅոյոս զո զգնոցսա՛ն — քմմախոստա՛ր միջրա՛ր
 :ա իլոմարո՛ք մմայ՛

ԱՆԵԿԴՕՏՆԵՐ

Գլխիցս ամառ իմանի Յիլա՛ր քմմիցսա՛մ բոյիլա՛մ

Շամբեցի մէկ երիտասարդ ճնօղներից խռովեց, փախաւ գնաց Թալիզ թուրքանալու, հետեղի Հայերը երբ զանազան խրատներով աշխատում էին յետ դարձնել նորան իւր դիտաւորութիւնից, երիտասարդը նրանց ասաց, իզուր էք ինձ քարոզում, երդումն եմ կերել Ստեփաննոս Նախավկայի աջի վերայ ու պէտք է թուրքանամ։

Մուլ-Պուղին մի քանի մարդ էր հրաւիրել իւր տունը ճաշի, հիւրերը գինին ախորժակով դատարկում էին ու մէկ մէկու ասում.— օհ, էս շան տղու տղի գինին հի՛նչ լաւ գինի ա— Պուլ-Պուղին այս խօսքը որպէս թէ չլսած, ինքն էլ մի գաւաթ դատարկելով ասաց.— Աորդ որ լաւ գինի ա, էս շան տղու տղերքը հի՛նչ լաւ ձրնրճեցին է։

Մուլ-Պուղին մի քանի մարդ էր հրաւիրել իւր տունը ճաշի, հիւրերը գինին ախորժակով դատարկում էին ու մէկ մէկու ասում.— օհ, էս շան տղու տղի գինին հի՛նչ լաւ գինի ա— Պուլ-Պուղին այս խօսքը որպէս թէ չլսած, ինքն էլ մի գաւաթ դատարկելով ասաց.— Աորդ որ լաւ գինի ա, էս շան տղու տղերքը հի՛նչ լաւ ձրնրճեցին է։

ուզում հաստատել նրանց մտաւ։ Առեմն գնացէք մի
նոր մէջիդ շինեցէք ու այսուհետեւ առանց ուրիշ
ներին քարոզելու, ձեր մարգարէի հաւատը որքան
կուզէք, պաշտեցէք։ * *

Անշան սիմվոլարիա քրիստոնէի նորոգիչ ժողով
սիմվոլարիանց լաւ սիմվոլ* * * ժրմտ մյոմ զյոմմնարատ
դան ուխյանեճ զաւճաՄ ցմացի յպրատարք մի՛կ ուղչ
յարս թաւրիպու Միարմիար անսճ թաղի մահմեդաւ
կանները զանգատեցին։ Մուշթէիդին թէ մեր մու-
աղէն (ազան տճուդ) մօլլի առճկի մի մասն էլ Հա-
յերը պէտք է վճարին, որովհետեւ նրանք էլ մեզ
նման իմանում են կէսօր ու երեկոյ լինելու։ Մուշ-
թէիդն էլ վճնեց որ մուաղինմ առճկի կէսը այսինքն
տարեկան 10 թուման Հայերը տան։ Տասը տարի այս-
պէս շարունակուելուց յետոյ, մի ուրիշ թաղի ազան
տուող մօլլէն մեռաւ և Միարմիար թաղի մօլլէն
40 թուման առճկով այնտեղ հրահրուեցաւ։ Սա
գնաց ուրիշ Մուշթէիդի գանգատեց թէ Հայերը 10
տարի ինձ խաբէլ են 10, 10 թուման վճարելով
ահա այժմ 40 թուման եւ ստանում, ուրեմն անցած
10 տարուան համար 100 թուման պարտքի հետ
նոր առճկիս կէսը ևս պէտք է տան։ Մուշթէիդը
հաստատեց մօլլի իրատուները իսկ Հայերից մինը որ
ներկայ էր էս վճռին, ասաց, Մուշթէիդ աղայ, ու-
րեմն էս մօլլէն էլ պէտք է մեզանից 10 տարում
անիող տարած գինու ու արալի գինը հիմայ մեզ

վճարէ, էս խօսքով աղանուեցան Հայերը ազանի հա-
մար տուրք տալոց ց։ * * * * *
* * * * *

Աւանը, որ կարճահասակ, գէր, մեծազուլ ու
անկիրթ մարդ էր, մի օր թաւրեզ Սեարով թաղի-
եանցի հետ հարսանքատանը՝ մի ուսումնական առար-
կայի վերայ կրկար հակաճառելուց յետոյ, երբ տկա-
րացաւ պատասխանների մէջ ու զգաց որ ինքը յի-
մար է, ասաց. — Պարոն Սեարովայ, ինչու է ուսում-
նականների գլուխը փոքր լինում, մարմինները նի-
հար ու իրանք էլ բարկացող. թաղիկեանցը պատաս-
խանեց, Աստուած այնպէս է սնորհները որ մեծա-
զուլները ու գէրերը, իրանց յիմարութիւնով էդ
բանի վերայ զարմանան։

* * *

Ղարայ Մայեօր Լազարեանի հին ծառայ են-
գիրարը մտնելով մի օր իւր պարոնի նախասենեակը,
լալով գանդատում է թէ, Աստուած վերկառնի՞, ես
ձեզ մօտ այսքան տարի ծառայելով ձեզանից մի
թթու խօսք լած չլինիմ, բայց հիմայ ձեր նոր ծա-
ռայ Պօղոսը համարձակուի ինձ ասել—գլուխդ քա-
րով մի տալ։—Լազարեանը ենգիրարի կոտրուած
սիրտը շահելու համար ասում է—Պօղոսը շատ սխալ
է, գնա, գնա, գլուխդ քարով տուր։

* * *

Քուրդ Հասան աղէն լսեց որ Ահա անուն Հայր
 շատ ուժեղ է, բերել տուաւ նորան ու հրամայեց իւր
 դռանը կապած արջի հետ դօտեմարտէ, Ահա՛ն ան-
 ճարութիւնից ստիպուած համաձայնեցաւ: Երբոր ար-
 ջը բերին, Ահա՛ն մօտացաւ արջին ու ականջու՛մը
 մի բան փսփսաց, յետոյ իւր ականջը դրեց նրա
 բերանին ու վեր առաւ մի գաւազան, սկսեց սաս-
 ափէ ծեծել: Հասան աղէն որ նստած նայում էր.
 բարկացած բղաւեց, այ յիմար ի՞նչն էս խեղճ կեն-
 դանուն անխնայ ծեծում: Ահա՛ն ասաց. Աղայ. սա
 էնպէս լիւր խօսք ասաց ականջումն, որ ի՞ժէ քեզ
 էր ասել, կապանէիր: — Ինչ, զարմանալով հարցրեց
 Հասան աղէն. — Թող էն մարդը, ասում է, ինձ հետ
 դօտեմարտէ, որ տարին սասան երկու ամիս դաշտե-
 րում սարերում մեր ցեղի նման շրջում է:

* * *

Թափեց Ռուսի գեսպանատան աստիճանաւոր
 Կրստիկը գատկի ճրագալուցի գիշերը եկաւ Հայոց
 եկեղեցին, տեսաւ քահանէն սեղանի վերայ Աւետա-
 րան է կարգում և ամենքը ուշադրութիւնով լսում
 են, նա իւր մօտ կանդնած Բեժոյինը Ատոյցին հարց-
 րեց թէ, քահանէն ի՞նչ գիրք է կարգում: Ատոյցն
 չիմանալով Ռուսերէն Աւետարանին ի՞նչ կասեն,
 ասաց. — Ղուրան է կարգում:

* * *

Մ լէք Մեջլումը հայ էր դատում, Պրը-Պուղին
 էլ կանգնած էր առաջին: Պուղին ասաց նորան. Մե-
 լէքը, փլաւի երայ վերի հաւն (Փաղան) որ դատումը
 հունց համով ա: — Ինձ հի՞նչ, ինձ համար էս վերի
 հաւը թէ կուզ փլաւիդ երայ դրած, թէ կուզ նրօ-
 շանի ձորումը էլած մի և նոյնա, պատասխանեց Պուղին:

Երայմատայ այ յիբա՞ * * * Կօ ղն ղձ ճատմայ

Ներսէս Արք եպիսկոպոսն (որ յետոյ կաթողիկոս
 եղաւ) Թիֆլիզու նորաչէն եկեղեցւոյ Յակոբ քահա-
 նայի արբենալու համար հրամայեց նորան օրը մի
 գաւաթից աւելի զինի չ'խմել, և գաւաթն էլ ինքն
 էր որոշել, բայց Տէր Յակոբը դարձեալ արբենում էր:
 Ներսէսը բարկացաւ ասելով, երեւի մի գաւաթից ա-
 ւելի էս խմում, նա՛ր ներդուռ թէ ինչ գաւաթ նշա-
 նակել էս նրանով օրը մի անգամ եւ խմում: Ենթե-
 սեւը զարմացաւ թէ ի՞նչպէս կարելի է այնքան զին-
 ւով արբենալ, ուստի մարդ ղրկեց, բերել տուաւ էն
 գաւաթը, տեսաւ բերանը մոմով էնքան աւելացրած,
 որ իսկական չափից երեք անգամ աւելի կաններ, նո-
 րա մէջ:

Թափեց Զօհրանէնց Պետրոսը քան տարի էր
 նոցօր հետ խոով էր և ժամ էլ չէր գնացել: Յանկարծ
 մեռաւ, զիսկը տարան եկեղեցին, եղբայրը երբ ե-

* * *

կաւ նորա դագաղի վերայ, սկսեց լալալ ու ասել,
 եղբայր Աստուած վերկառնի՛ր քեզ, կեկեղեցումը տես-
 նում չենիս: (մարգով) մա՛հ լիլի լոյմ վայրի զոյն
 լիլի ալ զանա՛հ ճո՛ղ չմի՛ — աս իմեա՛ն բնա՛ն

* *

Թագրիզի եկեղեցւոյ գանձապետ Անանիէնց Ա-
 ւետիքը շատ եկեղեցական փողեր էր կերել, երբ նա
 կանչուած էր մի օր Ժամահացի, լաւ կշտանալուց
 յետոյ ասաց.— օ՛հ ինչ քաղցր հացկերութիւն էր:
 — Չարմանք է թէ ի՞նչի՞ ժողովրդի հացը միշտ
 քաղցր է երևում էրեցփոխաններին. պատասխանեց
 մինը բազմականներից:

* *

Ծառայն քաղցած էր, վեփած, հաւի մի կտոր
 կերաւ կեսօրին պարոնը սեղանի վրայ տեսաւ մի առը
 պական, հարցրեց, ո՞ւր է արա մի ոտը: անցաւ զսե-
 յմ

— Էսօր էլ հաւը գնելիս մի ոտնանի էր:

— Տօ, դարչելի, մի ոտնանի հաւ կլենի՞: Ես մի-
 ջոցին նրանց տան մի հաւը որ բսկումը մի օտի վե-
 րայ կանգնած էր, ծառայն մատնացոյց անելով ա-
 սաց, բա՛ էն ի՞նչ ա: — Պարոնը քըշ քըշ արեց,
 հաւը միւս ոտը վայր թողեց ու փախաւ:

— Ես հաւ առնելիս քըշ անելով չեմ առած, ա-
 սաց ծառայն:

* *

Չարմանիքումը փեփի հերը պար էր գալիս,
 տեսաւ որ հարսի հէրն էլ է պար գալիս, դարձաւ
 դէպի նա ասելով, ինձմի ես որ պար եմ գալիս, ի-
 րաւունք ունիմ. որովհետեւ մի որդիս երկու դառաւ
 հարցնող ընի թէ դու ինչի՞ ես պար գալիս: — Ես էլ
 էնդուր համար եմ պարգալիս, որ իմ վզեց օձը հա-
 նցի ու քու վեզը փաթթեցի պատասխանեց հար-
 սի հայրը:

* *

Թիֆլիզեցին լաւ զրահաւորուած ու լաւ ձիու
 վրայ նստած գնում էր՝ երևան. ճանապարհին մի
 զոռ նրան պլոկեց. երևան էրբ պատմում էր նա
 այս անցքս, մինը հարցրեց, ի՞նչպէս կարողացաւ մի
 զոռը քեզ մօտ գալ: Երբ դու թուր, թուանկ ու
 խանչալ ունէիր, կողոպտուածք պատասխանեց, պարոն
 առանց մտածելոյ ես խօսում, երկու ձեռքից աւելի
 ձեռք չունէի, մէկով ձիուս լիամն էի բռնած, մի-
 սովը զաւելիս, ատամներովս խօս՛ չէի կարող զէնք
 բանացնել:

* *

Աղալար խան Էնախօրօփեանն իջնում է Ձևան-
 գան ծանօթի տանը. պարսիկ ծանօթներից մի բէկ
 էլ գալիս է նորան տեսութիւն ու տեսնելով այն տեղ
 մի մոլլայ նստած, անց է կենում նրանից բարձր բազ-

մում: Մօլլէն իրան անպատուութիւն համարելով
 բեկիցը ցած նստիր, վեր է կենում նրանից բարձր
 նստում: բէկը տեսնելով մօլլի բարձրանալը, ինքն էլ
 վեր է կենում մօլլից բարձր նստում: Էսպէս առանց
 միմեանց հետ խօսելու, միմեանցից բարձր նստելով
 հասնում են նրանք Աղալար խանին ու կայում նրան:
 Աղալար խանը որ մինչև էս ժամանակը չ'էր խօսում,
 ասում է, բարեկամներ, ինչպէս որ բարձրացաք, թէ
 խելք ունիք, էսպէս էլ ցածրացէք, թէ ոչ երկուսդ
 էլ դուրս կ'հանուիք էստեղից:

այն անց ար ծառայողաց ան միջերիցիցի
 մն միջդպասաման մանկի * Կ՛մ նոսր ծառայ լայի
 ամ դի մարդ հրապարակում ձի էր վաճառում,
 սկսեց գովել, թէ չորս տարեկան է, լաւ ծնողաց
 ծնունդ է, լաւ փախչող է և այլն, Պրլի-Պուղին մօտե-
 նալով վաճառողին, խնդրեց թէ, ես մի օղբատ մարդ
 եմ, վերջին սև փողս կտամ, էդ ձին կտանես, բայց
 կարելի է մի պակասութիւն ունենայ, ու ես զրկուիմ
 փողիցս, ուրեմն եթէ սուրբ Մարասը կսիրես, ինձ
 ուղիղն ասան, ի՛նչ պակասութիւն ունի. որ ես զրո-
 շանամ նրանից. ձիու տէրը երգումով հաւատացրեց
 թէ ոչինչ պակասութիւն չունի, միայն թէ յետի եր-
 կու ոտով քացի խփել գիտէ: Պրլի-Պուղին ասաց, դրա
 մի ոտքի քացին էլ բաւական է որ ինձ սպանէ.
 Ինչս բարև:

23718.60
 1001
 1505

Մօլլայ նասրադինը կարդաց մի գրքում թէ
 ով որ եղան երկու կեռացած պողերի մէջից անց-
 փենայ, նա ամէն ասպապ բաները կ'իմանայ: Երբ որ
 կինը սանը չէր, գնաց փողոցում մի խամ եղբ ակ-
 սաւ, որի սրտերը գրքի ասածի պէս էին, խաղոյն գնեց
 ու բերեց իրանց բակը. փղը մի թօկ քցեց կապեց
 բհրին ու սկսեց փորձել: Նստ չարչարուելուց յետոյ,
 եղան վրայ թռաւ, պարկեց ու քիչ քիչ գլուխը
 մինչև իւր մէջքը պողերի միջեցը դուրս հանեց. եղբ
 որ պոսք գլխի վերայ մի անտօր բան բուսած,
 խրոնեցաւ, էնքան գոռեց, բհրը գեանիցը դուրս ըն-
 կաւ, սկսաւ էս կողմ էն կողմ փախչել բակումը, տուձիկ
 տուձիկ անել ու Մօլլայ նասրադինին էս պատին էն
 պատին խփել: Նասրադինը շատ աշխատեց պողերի
 միջեցը գլուխը ու մէջքը դուրս բերել, չեղաւ, ի
 վերջոյ էնքան բղաւեց որ հարկաններն եկան Սեղանը
 մի կերպ թօկով վայր ձգեցին ու մօլլին ազատեցին:
 Կնիկը եկաւ տեսաւ մօլլէն մարդկած, հարկանները
 գլխին հավաքուած, զարմացած հարցրեց, մօլլայ էս
 ի՛նչ խելք էր որ արեցիր: Նա ասաց, այ կնիկ մի
 խօսիր, լաւ էլաւ որ փորձեցի, թէ չ'էի փորձել
 քրտուան մի ցաւոյ կնիար: Հիմի միամիտ եմ, որտեղ
 թէ միայն էն գրքումը գրողը սուտ էր գրել, այլ և
 պէտք չ'է հաւատար միւս գրքերում գրած ամէն բա-
 ներին: Եւ թի գրողը քասս ար ուղիղ լայի
 ցմ'իմու լամաճաց զն ցմ'իմ քասս ար ուղիղ լայի
 ձմ'որնց մտաւաճ գնն * * * Կնիկը ասաց, որ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՊԱՊՈՍՏՈՒԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 1929
 7/17

Կենաց Մաղաթովը մի գանդատաւորից հարցը-
րեց. ի՞նչ է անունդ և ազգը:

— Անունս Սայի բէկ. հօրս անունը Սաադէթ բէկ,
ազգս Մելիք Նահնգարով:

— Ա՛յն տղու տղայ մին շարք անուն ծնիս:

— Աղայ հիմի մին շարք ու կէս գեռաւ:

* * *

Լուր բերին Աղալար խանին, թէ գիւղիդ բնա-
կիչներից մի քանի անհնազանդ մարդիկ խռովեցան,
գողթեցին, գնացին ուրիշ գեղ: Նա պատասխանեց,
երանի էն սյգւոյն, որից արջերը կխռովին:

* * *

Մի վատ ձենով մօլլայ որին ոչ մի թաղում չէին
ընդունում, ի վերջոյ խոստացաւ Սբաս միրզին, որ
եթէ հրամայէ: Հայերի թաղումը ազան տայ, շուտով
նրանց հաւատը կ'փոխէ: Մօլլի խնդիրը կատարուեցաւ
և նա իւր խոստումը չ'մոռացաւ. ժամանակ անժա-
մանակ մտնում էր Հայերի աները ու մինչև անգամ
փողջում պատահելիս նրանց քարոզում էր իւրեանց
հաւատը: Հայերը շատ վախեցան նրանից. երեւի
մահտեօի Յովհաննէսը մի օր դնաց Այլիմաղամ Միր-
զայ Բուզուրկի մօտ ու ստաց. հարիւր թուման ընծայ
եւ բերած Նահգաղին, մենք մի քահանայ ունէինք
որ վաղուց մտքումը դրել էր ձեր հաւատն ընդունէ,

բայց էն օրից որ Նահգաղէն հրամայել է սցս ինչ մօլ-
լին մեր թաղումն ազան տալու, քահանէն ըսելով
նրա վատ ձայնը՝ միտքը փոխեց, էլ չէ թուրքանում:
Այլիմաղամը հասկացաւ մահտեօի Յովհաննէսի միտքը
և արգելեց մօլլին այնուհետև Հայի թաղումը ազան
տալը:

* * *

Մելիք Նահնգարը որսորդութիւնից յետ էր
գալիս, մթնացաւ մտաւ մի գեղ, որի տանուտէրն իս-
կոյն հրամայեց, մի գառը մորթեցին, խորովեցին բե-
րին Մելիքի համար, որ ընթրիք անէ: Մելիքը փոքր
ինչ մնիցը կերաւ ու սկսեց ոսկորները կրծկրծել:
Ճանուտէրը նայեց ու յետոյ ասաց. Մելիք, բա՛ ըն-
չի՞ ըս էդ գեռան փափուկ մները թողում ու մեր
գռան կճոտողի նման ոսկորները կրծկրծում:

* * *

Նասրադին Նահը իւր առաջին նախարար միր-
զայ Թաղն խանին սպանել տալուց յետոյ, Թէհրանի
հասարակութիւնը սկսեց համարձակ քննել նախա-
րարի արարմունքները: Մի հանդիսում գովում էին
նրա խելքը ու լաւ լաւ կարգադրութիւնները: այն-
տեղ մի երեւի մօլլայ ասաց, ես նրա խելքն էն
ժամանակ կ'հաւանէի, երբ նա մի Հայ կամ մի Սեբո-
պացի քրիստոնէայ՝ բերէր մեր ճշմարիտ հաւատը:

Մի ուրիշն էլ ասաց, ես նրան էն ժամանակը խեղացի կասէի, եթէ անհաւատ եւրոպացիներին համոզել էր թէ մեր փլաւն արդարև աւելի լաւ է, քան թէ նրանց կերած ամէն կերակուրները:

* * *

Նոր ջուղայեցի կրէտէնց Չաքար Լուսաւոր չաղաւան Հայր պարտական էր ուրիշներին վաժժուն թուամն, էս գուճարը նա օտացաւ պատրի Յովհաննէս Տէրտէրեանից, Վարեց պարտաւերներին ու Հոռմէական դաւանութիւն ընդունեց. երկու տարի Չաքարը զնում էր գալիս նրանց եկեղեցին, յետոյ փոշմանեց, վերադարձաւ իւր մայրական եկեղեցին: Տէրտէրեանը զանգատեց Իսպահանի Բէկլար — բէկուն, որպէս թէ վաժժսուն թուամն է պարտական Չաքարը: Իսկ Չաքարն ասաց Բեկլար — բէկուն, Տէրտէրեանն ինձ վաժժսուն թուամն տուաւ, ես էլ նորա փոխարէն երկու տարի գնացի նրանց եկեղեցին. հիմի ես հարիւր քսան թուամն կտամ թող նա մի տարի դայ մեր եկեղեցին:

* * *

Պիւղայեքն եկան Սելիք Շահնազարի դատիկը շնորհաւորելու: Նրանց տանուտէրին Սելիքը պատահելիս միշտ սնազ կանէր ու վրէն կ'ծիծաղէր, էս անգամ էլ ասաց, հը, սարերի դաշտերի, անտառների տէր, հնէնցին քո սարերը, դաշտերը, անտառ-

ները: Տանուտէրը դուրս տարով պատասխանեց. Սելիք քոյ հայրենիքից քս հարցնում, փառք Աստուծոյ — լաւ ըն:

* * *

Մեծ պատին զեշերը եպիսկոպոսն ուշ եկաւ իւր խուցը, տեսաւ մոնթը տաք տաք ձուն կզձած ուսում է, վարմացաւ թէ էս ժամանակ վանքումը կրակ չկայ, սա էս ձուն որ տեղ է խաշել: Իր շատ ստիպեց մոնթին խոստովանել, նա ասաց, ճրագի վրայ եւ խորովել:

— Ի՞նչ է քեզ էդ հնարքը սովորցրել:

— Սատանէն: Սատանէն խեղոյն յայտնուեցաւ ու արդարացրեց իրան անբով. քոյ կարգը վկայ, սրբազան, մոնթը սուտ է ասում, բայց տես, քո մոնթն ինձանից որքան առաջ է ծնած, որ իմ չմտածածը, դա մտածել է:

* * *

Բաղնսի զրանը սատանի պատկերը նկարել էին երկար պողերով, մեծ մեծ ստամներով, ու շատ սլանդակ դէմքով, բազմութիւնը ժողովուած նայում էր ու ծիծաղում: Մինք նրանցից ասաց. ես չ'էի կարծում որ սատանէն էպէս վատ կերպարանք ունենայ: Սատանէն, որ մտըր կանգնած էր տղամարդու կերպարանքով, նորան պատասխանեց, էլի մի կարծիք որ սատանէն էգալիսի կերպարանք ունենայ, որովհետեւ

գրա նկարողն ազամորդի է, թուղթը թանաքը ու վրձինը իւր ձեռքին, ինչպէս ուղեցել է, էնպէս էլ նկարել է իւր թշնամուն:

* * *

Մինը ասաց, մի ընկոյզ ունիմ, երեսուն տարի պահել եմ, նորա ամենափոքր մասն ուտողը ամեն ցաւերից կաղատուի: Մի ուրիշն էլ ասաց. ես ցաւազար եմ, ուրեմն խնդրեմ, մի փոքր կտոր ինձ տաս, ուտեմ առողջանամ: — Ամեն խնդրողի թէ տուել էի, կարող էի արդեօք երեսուն տարի ընկոյզ պահել, պատասխանեց առաջինը:

* * *

Աղաչար խան էնահօլօփեանն իւր եղբայր Մանուչար խան Մօհթէ միդ-ուլ-գոլլեին փանում էր, և մի օտար մտրդ ընդհակառակը գովում էր: Աղաչար խանն ասաց, ո՞վ է աեսել որ ամանը իւր միջի ապուրիցը տաք ընի:

* * *

Ալրացի ազնուականներից մինը եկաւ Քրիշիկի, բնելու տեղաշոր չունենալով՝ զիշերները իւր հազուստը կհանէր տակն ու վրէն կձգէր, իսկ առաւօտները սովորաբար ձայն կ'տար ծառային թէ՛ արի, գողենքս ժողովիր. ծառան էս խօսքից նեղանալով, մի օր ա-

սաց, պարոն, շորերդ հազիր, ի՛նչ որ կմնայ, գամ հաւաքեմ:

* * *

Մօլլայ Նասրադինը մի շատ պարարտ (չաղ) ու բարձրահասակ ջորի ունէր, հանեց հրապարակը ծախելու: Ջորեպանները հենց տեսան թէ չէ, իսկոյն հաւաքուելով մօլլի գլխին, տաք տաք կպած՝ ջորու գնիցն էին հարցնում ու խօսքը իրար բերանից խլում. ըստ որում ամեն մէկը ցանկանում էր ինքն ունենայ էն տեսակ լաւ ջորին. էս վալմաղալում (աղմուկ) մէկը նրանցից, որ աւելի մուշտարու (վաճառորդի) աչքով էր նայում, մօտացաւ բնութեանը անձանօթ ջորուն, ու շատ զգուշութիւնով ձակատը, աչքերը տրորելով կամաց կամաց ձեռքը տարաւ դեպի բերանը որ ատամները տեսնէ. բայց հազիւ յաջողեց նրան ազատել իւր գլուխը կամ ուսը ջորու կծելուց, շուտ փախչելով մի կողմը: — Նրանից յետոյ մօտ եկաւ մի ուրիշ ջորեպան, սա էլ նոյն զգուշութիւնը գործ դնելով, սկսեց հանդարտ կերպով ձեռը քսել ջորու մեջքին ու քիչ քիչ տանել դեպի պոչը. էս միջոցին մարդը էլ չհասկացաւ կպել էր, արդեօք, ձեռքը պոչին թէ ոչ, երբ յանկարծ ջորու երկու ոտքի զօրաւոր աքացին օդի մէջ բացուելով, ինքը կողմնակի փռուած էր գետնին: Յետոյ էլ եկաւ երրորդը, չորրորդը ու ամեն մէկը իւր փորձերի մէջ որ զլջացայն ժամանակ բոլորը միասին մօլլին նախատելով ա-

սացին.— Դու գժուեցի ես, այ մօլլայ, որ էսպէս կենդանին բերել ես ծախելու, ո՞վ իր զլխից անց կենալով փող կտայ ու դրան կառնի:— Սօլլայ նասրադինը պատասխանեց.— այ տնով քանդուածներ, դուք էլ դարտ չ'էք հասկանում ու խօսում էք, ոչ թէ դրան բերել եմ ծախելու, այլ ցոյց տալու, որ իմանաք թէ մինչև օրս ես ի՞նչ ներդրութիւններ եմ քաւել դրա պէս ջորու ձեռից, հիմայ իմացաք, թէ ոչ:

* *

Պարսից և Ռուսաց վերջին պատերազմի ժամանակը, Պարսից հոգևորականները հրատարակել էին թէ, Ռուսները մարդակեր են: Ռուսաց զօրականներից մինը, երբ Քապուից առած էին, գնաց նպարտալաճառի խանութի առաջին կանգնեց որ խաղող առնէ. խանութպանը համոզուած լինելով Ռուսների մարդակերութեանը՝ ահից փախաւ, հեռի կանգնեց: Զօրականը դրամը հանեց ու նշանացի հասկացրեց նորան իւր խաղող առնելու ցանկութիւնը, բայց նա երկիւղից չ'մօտացաւ, և զօրականը դրամը չ'հասուցած վեր առաւ խաղողից մի լորաչափ ու սկսեց ուտելով հեռանալ: Պարսիկ խանութպանը անձարացեալ ահ ու գողով ընկաւ զօրականի քամակից ու բաւական հեռուից ասաց, քեզարբալայի սալընթ, քեզարբալայի սալընթ, էդ հալընթ որ ուտում ես:

* *

Աւանակը ծանր հիւանդ էր և դայլը մօտիցը չէր հեռանում. աւանակը դարմանալով հարցրեց, դայլ ախպէր քանի օր է, ինչե՞ր ես բանդ գործդ թողած սող կապածի նման էս տեղ մօտս ընկած:

— Ի՞նչ անեմ տեսնում եմ որ ծանր հիւանդ ես, վախում եմ, տէր մի՛ արասցէ, մեռնիս, ոչ ոք չ'լինի մօտդ, որ յուղարկաւորութիւնդ կատարէ:

— Էս օր բժիշկը մօտս էր, յոյս առաւ որ մինչև երեք օր մեռնելու կասկած չ'ունիմ, ուրեմն կարելի է գործ ունենաս, գնն՛ երեք օրից յետոյ արի:

— Չէ, բարեկամ, ես էս երեք օրումն էսպէս հարկաւոր գործ չ'ունիմ, դու համբախտ կաց:

* *

Ժլատ ծեր մարդը մի սնդուկ լեքը ամանեղէն առաւ, մշակ կանչեց որ տանել տայ իւր տունը և պայմանաւ, որ վարձի տեղ երեք էսպէս խրատ սովրացնէ նրան, որ էնդով հարստանայ: Երիտասարդ մշակը նայելով ծերի պատկառելի կերպարանքին, մտածեց որ անկարելի է նրա նման մարդը խաբէութիւն անէ, վասնորոյ համաձայնեցաւ, քամակը առաւ սնդուկը, գնաց մի քիչ ձանապարհ, կանգ առաւ ու ասաց, դէ, բաբի, ասո՞ խրատդ ըսեմ:

— Որդի, ո՞վ որ քեզ ասէ, փողը հարկաւոր չ'է մարդոյ, չ'հաւատաս, էս առաջինը. դէ, աս սնդուկը գնանք, միւսներն էլ կաննմ. Մշակը վեր առաւ սրն-

դուրը, շատ թէ փոքր դնաց, էլի կանգ առաւ ու
ասաց, բարբի, ասան երկրորդ խրատը լսեմ:

— Որդի ո՞վ որ քեզ կասէ ծերութեան ժամա-
նակը դրամ կ'վատակեմ, չ՛հաւատաս. դէ, գնանք
երրորդն էլ տանս մօտ կ'ստեմ: Հասան ծերի տան
դրան մօտը, մշակը հարցրեց երրորդ խրատը:

— Որդի, ո՞վ որ քեզ ասէ խելացի աղքատը լաւ է
հարուստ յիմարի վրայ՝ չ՛հաւատաս: Մշակը մնդուկը
մէջքին բարձրացաւ սանդուխքները դէպի վեր, երբ
հասաւ էն գլուխը, կանչեց, բարբի, բարբի, բռնէ
մնդուկդ: Ծերը վազեց որ բռնէ, մշակը չ'սպասելով
նորա մօտանալուն թողեց մնդուկը սանդուխքների
գլխիցը ու դառնալով դէպի ծերը, ասաց, բարբի, ո՞վ
որ քեզ ասէ մնդուկումդ ողջ աման մնաց, չ՛հաւատաս:

* * *

Միամիտ որդին հարցրեց հօրը թէ բ՛հիրը որ
գեանին են զարկում, էն տեղի հողն ո՞ր է գնում:
Պատասխանեց հայրը, նրա աչքերն է գնում մոնում,
ո՞վ որ իւր էս օրվան գործն յէզուց է ձգում:

* * *

Մի շուն կար ճանապարհին, գիւղացի ծերի
վրայ ամեն առաւօտ ժամ գնալիս գալիս հաչում էր,
ծերը մի քանի անգամ խրատեց շանը որ չ՛հաչայ,
հնար չ'եղաւ, վերջը յուսահատութիւնից մի օր

ասաց, ա՛ շուն, խելք ունիս մունջ կաց, թէ ոչ, մի
էնպէս վատ անուն կ'կազմեմ քեզ, որ չես աղատուի:
շունը պատասխանեց, շուն բառի վրայ էլ ի՞նչ վատ
անուն կայ, որ դնես: Ծերը լռեց ու անց կացաւ: Կի-
րակի օրը գեղի երիտասարդները ժամից յետոյ հա-
ւաքուած, կանգնած էին, երբ շունը կրկին սկսեց հա-
չալ, ծերը ձայն տուեց, տղերք, էս շունը ահա քանի
օր է կատաղած է, քարկոծեցէք սատկացրէք, թէ ոչ,
կղզայի ձեր շներին, նրանց էլ կ'կատաղացնէ: Երիտա-
սարդները քարով հետ ածեցին, շանը խփեցին, սատ-
կացրին: Ծերն եկաւ սատկած շան վրոյ կանգնեց
ու ասաց, շուն, տեսա՞ր որ շան վրայ վատ անուն
դնել էլ կայ աշխարհում:

* * *

Հաջի Միրզայ-Աղասին (Մամասի Նահի առա-
ջին նախարարն) որ հազարաւոր աւանակներ էր պա-
հում իւր գիւղերի և այգիների համար, մի օր էլի
աւանակներ առնելիս, տեսաւ որ վաճառողը շատ էր
զովում, դառնալով դէպի ուրիշները ասաց. պարոն-
ներ, աւանակի ու ջրույ պասը ես եմ, հիմի սա է
ուզում ինձ սովորեցնել թէ՛ ո՞րն է լաւ, ո՞րը վատ:

* * *

Մի օր Թէհրանու նեղ նեղ փողոցներով Մեզ-
նիկ Անդղիայի դեսպանը ծառաներով շրջապատած

գնում էր ձիով, հարիւրանոց աւանակների պատահելով, էր կարողանում անց կենալ, և ծառաները ճանապարհ էին բաց անում: Անագանը հարցրեց պարսկերէն, ո՞ւմն են էքսան աւանակները, ծառաները պատասխանեցին, առաջին նախարարին: Առաջին նախարար էքսան է՞ջ, ասաց զարմանալով դէպքանը: ա՛շտ զո՞նց ս՛ի պարս զբնոս մյա՛ն զյո՛ւժ զյո՛ւժ զո՛ւժ, զ իրարմաս ց իր * միտց, ի ծարտայ ի զո լասպի / ինքարասպի ի իրնոր * միգձո՛ց զմէ իրարի

Մեղք Մեղումը մի ձմեռ գնում է որորդու թեան, ձիւնի ու քամու փոթորկից ճանապարհը կորցնում է: ի վերջոյ շատ դէս ու դէն թափառելուց յետոյ հազիւ հասնում է Գանձասարի վանքը, ներս է մտնում կաթողիկոսի խուցը ու միրուքը բեխերը (ընչացքը) սառած, լեղուն կպած, զողզողալով հրամայում է կրակ վառել տալ շուտով, կաթողիկոսը հարցնում է, ա՛ Մեղք, չե՞մ զիտում ի՞նչ բաւականութիւն էք ստանում էգպիսի օրորդութիւնիցը, երկու երեք կաքաւի համար էգքան նեղութիւն կրելն արժէ: Մեղքը մի փոքր ուշքի գալով ասում է, սրբազան, մե՞ծ բաւականութիւն է հենց էս ներսի, վազկանների հեռ խօսիլը, որսորդութիւնը, ափսոս չե՞ս տեսած, որ տեսնէիր դու էլ կերթայիր որս:

— Եան ու վազկանների հեռ խօսելն ի՞նչ բաւականութիւն է:

— Այ, տես՛ ի՞նչ բաւականութիւն է, վեր առնենք թէ դու իմ շունն ես, հենց որսն էն կորսիցք

դու է՛ք զպիս, ես սկսում եմ աղաչել, սիրտ տալ, ասել, հա՛ ծծերդ ուտեմ, հա՛ մէրս, հա՛ հէրս, հա՛ հասար հա՛, հա՛ բունեցիր հա՛... Եան ինչո՞ւ լաւ, լաւ Մեղք իմացայ, բայց ի՞նչպէս աւանակի նման ես խօսում: արսոս Ի ինց յարմ սիրոս Ի որ — Ե՛ս, սրբազան, ես հիւր շօնն եմ, որ աւանակ ընիս, աւանակ, աւանակ մեր հերերն էին, մեր պապերն էին:

Գեղացի Հայն երբէք քաղաք էր մտած և մինարէ էր տեսած, մի օր եկաւ, հասաւ քաղաք, կէս օր էր, տեսաւ մինարի գլխին մօլէն պտրտուելով ազան էր տալիս, ասաց, թող հոգիդ բերանկցդ դուրս դայ, քեզ ո՞վ ասեց էգպէս բարձր տեղ վեր ընիս, որ հիմայ իջնելու ճանապարհ չգտնես ու սկսես փնկփնկալով աղաչել, որ զան քեզ իջացնեն:

* * * * *

Թե՛հրանում Մուչթէիլը նոր թուրքացած Հայն լրկից Հաջի Միրզայ-Աղասի նախարարի մօտ, որ նրան մի պարզեւ տայ: Հաջի Միրզայ-Աղասին հարցրեց նորահաւատին, ի՞նչ պատճառաւ մեր հաւատը ընդունեցիր: Հայը պատասխանեց, եօթն գիշեր էր Մահմէտ մարզարէն երազումս երևում էր և ամէն անգամ եօթն-եօթն ինձոր էր պարզւում ինձ,

էնդուր համար եկայ նրա լոյս հաւատը: Հաջին ա-
սաց, ես եօթանասուն տարեկան մարդ եմ, նրա լոյս
հաւատումը ծնած և նրանում միշտ այսօր հաստատ
կացած, իմ մարգարէն մի անգամ էլ ինձ չ'երեւցաւ,
ի՛նչպէս եղաւ քեզ 7 անգամ երեւցաւ և ամէն ան-
գամումն էլ 7. 7. խնձոր շնորհեց, գնաց, դուրս կո-
րիք խաբէրայ:

* *

Աբբաս միզէն հրամայեց մարդասպան Հային
զլխասել, Հայերը խնդրեցին թող տայ որ յան-
ցաւորը իւրեան վերջին խոստովանքը կատարէ քա-
հանայի մօտ: Քահանայն եկաւ ու յանցաւորի հետ
մտաւ սենեակը՝ դահիձը երկար ժամանակ դրանը
սպասում էր, տեսաւ չ'են դուրս գալիս, դուռը կի-
սատ բացեց, նայեց որ քահանէն ու յանցաւորը գլուխ
զլխի կպցրած ծունկ չոքած են, ասաց, անհատ
քահանայ, մարդասպանը քիչ սատանութիւն գիտէր,
մի քիչ էլ դու սովորցրու:

* *

Մի Հայ մի թուրք իրար հետ վէճ ունենալով
միմեանցից ծածուկ կաշառք էին տուել Նխալիսլա-
մին, մինը երկու բաղ, միւսը մի ոսկի: Միւս օրը երբ
Նխալիսլամը ասկնումը բազմում է, դատախազները
ներկայանում են ու մէկ մէկ իրանց գանդատը ասում,
Նխալիսլամը վեջացնում է ասելով պարոն բազմա-

կաններ, դուք էլ նկատում էք որ սրանցից մէկի ձայնը
ճշմարտութիւնիցը էնպէն զիլ է, ինչպէս բաղի ձայն.
Իսկ միւսի խօսքերը բերանիցը բղտում են ինչ-
պէս ոսկի:

* *

Երկու գանգատաւորները՝ Հայն ու Պարսիկը
եկան Նխալիսլամի մօտ: Նխալիսլամը կամենալով նո-
ցանից կաշառք ստանալ, ասաց, պարոններ, իւրա-
քանչիւրդ պարտաւոր էք ձեզ արդարացնելու համար
չորս չորս սպիտակամորուս և երկու երկու սևամո-
րուս վկայք ներկայայնել: Հայը հասկանալով, գնաց
Նխալիսլամի համար չորս գլուխ շաքար, երկու Փունթ
չայ դեկեց դիշերը, միւս օրը ստացաւ վճարօգիրն թէ
ինքն է ճշմարիտ:

* *

Հայը հարցրեց մահմեդականին, մի մօլլայ ի՛նչ
արժանաւորութիւնների պէտք է ունենայ, որ Նխա-
լիսլամութեան կոչումը ստանայ: Մահմեդականը պա-
տասխանեց, ով որ իւր երկրացիների մէջէն աւելի
անխղճմտանք է և անզրագէտ:

* *

Մի մօլլայ մտաւ Հաջի Միրզայ-Աղասու հանդէսը ու
սէլամ—ալիքիմ ասելով անցկացաւ ամենից բարձր

նստած երկու երևելի մարդկանց մէջ ուժով իւրեան
 տեղ արաւ, նստեց: Հաջին ատեներով մօլլի յանդրդ-
 նութիւնը ասաց, բազմականներին, պարօններ, մի
 քանի տարի յառաջ որ դեռ ևս նախարար չէի, զնացի
 Ասպահան, կամեցայ ժամանակաւոր կին ունենալ,
 խնդրեցի մեկին, պտուտել ինձ համար իմ ուզած կինը:
 Էն մարդը մի քանի օրից յետոյ եկաւ յայտնեց թէ
 գտել եմ մի այնպիսի կին, որ լաւ կարգաւ գրել
 գիտէ, լաւ ձեռագիր ունի և զուրանն էլ անսխալ
 կ'կարդայ, ինչպէս մի մօլլայ: Ես պատասխանեցի,
 եղբայր ինձ կին է հարկուոր և ոչ թէ մօլլայ:

* *

Սէկի որդին ստահակ էր և յանդուգն, միշտ
 իրանց տան դրանը կանգնած անց ու դարց անող-
 ներին քարով փայտով խփում էր ու հայհոյում, էս
 մասին հայրը շատ տուգանքներ էր վճարել և խայ-
 տառակութիւններ կրել, վերջը նա տեսաւ որ իւր
 որդին ոչինչ բանով չի ուղուում, դիմեց բարեկամնե-
 րին թէ ի՞նչ անէ, որ որդին խելօքանայ: Նրանցից
 մէկը հարցրեց, որդիդ ծաղիկ հանե՞լ է, հայրն ասաց-
 այո՛-Վարմուկ հանել է-Այո՛, -Քուժէ՞լ հանել է-Այո՛,
 -Բարեկամը պատասխանեց, ուրեմն բանը մնացել է
 որ Աստուածանից խնդրես որդուդ րկացաւ տոյ
 խեղդուի, որ դու ազատուիս:

* *

Յաւագարի մինը զնաց քահանային ասաց. Տէր
 — Տէր հիւանդ եմ, խնդրեմ հրամայես պաս ու-
 տեմ երկու ամիս, քահանէն ասաց, չէ կարելի: Հի-
 ւանդը կրկնեց, զոնէ մի ամիս: Քահանէն նոյնպէս
 ասաց անկարելի է: Հիւանդը խնդրեց զոնէ 20 օր,
 քահանէն դարձեալ հրաման չ'տուաւ: Ուրեմն զնամ
 մօլլի մօտ, որ հրամայու մէ տարին տասն երկու ամիս պաս
 ուտեմ, բարկանալով ասաց հիւանդը ու հեռացաւ:

* *

Սափրիչը լուծած ածլով վեր էր անում մէկի
 գլուխը, որ շատ նեղանալով հարցրեց. վարպետ, ի՞ն-
 չեց է շինած ածելիդ: Սափրիչը պատասխանեց, պող-
 պատից. չօ՛, էնդո՞ւր համարէ աչքերիցս կրակ դուրս
 գալիս, ասաց քերթուողը:

* *

Սափրիչը մի ուրիշ գլուխ վեր առնելիս, շատ
 տեղ կարտեց և վերքերի վնաս բամբակներ կպրեց:
 Գլխի տէրն ասաց. վարպետ, բուռականէ որքան բամ-
 բակ ցանեցիր գլխիս, մի քիչ էլ ձմերուկ ցանէ:

* *

Սափրիչի որդին առաւօտը ներս մտաւ հօր խա-
 նութն ու ասաց, հայրիկ, մերս տուում էր մի ապասի փող
 զրկէ, միս առնենք. սափրիչը, որ մէկի գլուխը վեր էր
 անում, պատասխանեց. որդի, զնա մօրդ պաս, ևս կէս
 շահով ահա շուն եմ քերթում, ո՞վ տուեց ինձ էպպէս
 առաւօտ առաւօտ մի արբասի. որ զրկեմ:

Ղարաբաղցիք մի ղեսպան ուղարկեցին թափ-
 րեկ Սաղղիսան Բուսբուլու մօտը. ղեսպանը երբ իւր
 ամէն ղեսպանական խնդիրները վեր ի վերոյ խանին
 առաջարկեց, խանը ոչինչ չհասկանալով ասաց, պարօն
 ղեսպան, մի թէ ձեր երկրումը մարդ չկար, որ քեզ
 ուղարկեցին: Բեսպանը պատասխանեց. ինչի՞, մարդ
 շատ կար, բայց մարդը մարդու մօտ ուղարկեցին,
 ինձ էլ քեզ մօտ:

Վարրեցի Յովհաննէս կաթուղիկոսի. եղբոր
 որդի Յուսէփ թաշկինակը գրպանիցը կաթուղիկոսի
 մօտը հանելիս, մին մաշու դուրս բնկաւ, կաթու-
 ղիկոսը հարցրեց, էդ ի՞նչ է, Յուսէփ պատասխանեց.
 անծակ տէր ողորմեա է:

Իսպահանումը Խօրուզբազ Զափարի վզին մի
 ճաշ դրին. Զափարը ամենեին փող չունենալով,
 մնաց մոլորուած թէ ինչ անէ: Շատ մտածելուց
 յետոյ, երեսը պնդացրեց ու գնաց ծանօթ նորարա-
 վաճառից խնդրեց, որ վլաւի համար երկու լիգր
 բրինձ տայ, ու գինը մի քանի օրից յետոյ ստանայ.
 Նորա խնդիրը կատարուեց, բայց ամբն չունենալով
 որ բրինձը տեղաւորէր, լլրեց վարակքի մէջ. բերան-
 ները թելով կուրու կապ տուեց, ձգեց ուսը, որ

գնայ Զուղայ, քնտեղ ճաշը պատրաստել տայ, բայց
 ոչ եղ ունէր, ոչ գինի, ոչ արաղ, և ոչ հաց, էլի
 մնաց մոլորուած: Ամառն էր և Զանգարուզ գետի
 ջուրը բարակ, մտաւ մէջը ու անցկենալով մտածուեք
 նա, կերթամ Զուղայ, թէ Հայիրը միւս քաները ա-
 պառիկ (նիսիայ) շտուին, մէկի վրայ շառ վճարեմ, թէ
 կրօնա՞ հաւատս հայ հոյեցիր, որ զօնէ էս հնարքով
 կարողանամ միւս հարկաւոր քաները նրանցից պո-
 կել. էս մտատանջութեան մէջ ջրումը կանգնած մտիկ
 արեց ղեպի երկինք ու ասաց. Ազտուած, էս իմ մի դիւ-
 գիւնը, կուրու կայն էլ բաց արաէս անգամ, յետոյ ու-
 թիշանգամ դու գիտես: Յանկարծ տեսաւ վարտիքի բե-
 ջանների կապերը բաց էլանալու բրինձը շոռայով
 թափուեց գետի մէջը: Սրտնեղութենից կրկիննայ-
 եց ղեպի երկինքն ու ասաց. — Աստուած, ութն հազար
 տարուան Աստուած ես, դու մի՞թէ չհասկացար
 որ ես էս բրնձի կուրու կապի համար քեզ չէի
 խնդրում որ բաց անես:

Երկու աչքով կուրացած մարդու կնիկը միշտ
 իւր աչքերի, յօնքերի, երեսի գեղեցկութիւնը կ'զովէր,
 կըրը մի օր ասաց նորան, ակնիկ, քո էդ գովասանք-
 ները թէ ճշմարիտեն, ուրեմն ի՞նչպէս էլաւ, որ հազա-
 րաւոր բաց աչքով մարդիկ քեզ տեսան ու չամուսնա-

քան քեզ հետ ու մնացիր ասնք ու վերջը ինձ նման
կոյր մարդու բաժին ընկար:

Պարսիկ հարկ գրող աստիճանաւորը, մի գիւղի
Հայ բնակիչների վրայ ծանր հարկեր գրեց ու գնաց,
զեղի տանուտէրը տեսաւ նրա թանաքամանը մնացել
է, տուեց մեկին որ հասցնէ հարկգրողին: Ծանողը հա-
պած չհասած, ձէն տուեց նրա քամակից: Կանգնիր,
կանգնիր, կրակահանդ մնացել էր զեղումը, բերելեմ
քեզ տամ, հարկ գրողը ձեռն առաւ տեսաւ իւր թանա-
քամանն է՝ ասաց: — ան Հայ սա կրակահան չէ, թանա-
քաման է: Գեղացին պատասխանեց, ես ոչ էս գիտեմ ոչ
էն, միայն էսքան գիտեմ, որ դրանով կրակ տուիր,
էրեցիր մեր գեղը:

Պու-Պուլին պատահելով Սարուչէնցի նոր պատ-
կուող ծանօթ երիտասարդին, հարցրեց, ատղայ,
Ռուստամ, հէր, մէր, քոյր չունէիր, կնիկդ ում պահ
տուիր, Շուշի որ եկար:

— Ասածուն պահ տուի: — Մէջ շատ յիմարութիւն ես
արել, աւելի լաւ կանէիր, որ մի կապը կտած ստա-
հակի էիր պահառուել, նա չէր թողնիլ կինդ սիրեկան
ձարէ, հիմի զեղի ամէն ջէհիլ մարդու սէրը նրա
Տոցումն է, դէհ, թող Աստուած գայ չթախէ:

Մուշթէիլը լսեց, որ այս ինչ հարուստ հացն,
իւր սափած շունը պատանքի մէջ փաթաթել է ու
սարել հանդիսով թաղել, իսկոյն մարդ ղոկեց, Հային
բերել տուաւ ու բարկանալով ասաց նորան. անհաւատ,
էս ի՞նչ անօրէնութիւնէ, որ արած ես: Հայը պատաս-
խանեց, — Տէր, շունը ինձ տանու հինգ տարի հա-
ւատարիմ ծառայութիւն էր արած, հողին աւանդելիս
կտակ արեց իւր ուձիկը, որ է հարիւր թուման,
որ ձեր սրբութեանը յանձնեմ, ահա էն գումարը՝ ա-
ռէք ում կուզէք բաժանեցէք: Մուշթէիլը դրամները
տեսնելով ասաց, հանգուցեալը էլ ուրիշ ի՞նչ կտակէ
արել:

Մահմէդականը քսան և հինգ օր ծով պահե-
լուց (օրուջ) յետոյ ուժից ընկած ու նիհարած մի
գիշեր լուսադէմին դուրս եկաւ նայեց, որ լուսինը նու-
ազած էր ու ասաց, լուսի՛ն, թէ դու էս քանի օրումը ինձ
նիհարացրիր, մաշեցիր, ահա տեսնումեմ, դու էլ ինձ
հետ մաշուեցիր ու կոչնչանաս շուտով, բայց էլ ես
կենդանի կմնամ:

Բողոքանցին իւր սրտի գաղանի փորհօւրդը իւր
զեղացի ծանօթին յայտնելուց յետոյ՝ ասաց, գիտեմ
որ դու բացաբերանեց, լօրին չի թրջուիլ բերանաւդ:

կամ փայտը. թէ՛ ոչ, ես հարսանիքի արժանի չեմ
* * *

Այլ գետումը խեղտվումէր, ահից թրքեց, ու
տեսաւ, որ թրիքը ջրի երեսին իրանից առաջ ընկաւ,
ասաց. իմ խեղտուէլն ինձ էնքան չ'ի ցաւացնում, որ-
քան էդ թրիքը, սր փորիցս է դուրս եկած ու
ինձանից առաջէ ընկնում:

* * *

Մօլլայ նասրադինը երդուել էր, որ միշտ կնոջ
ասածի հակառակը վարուի: Թագաւորը գալիս էր մարդ
ու կնիկ խորհուրդ էին անում թէ ի՞նչ տանէ Մօլլայ
Նասրադինը թագաւորին ընծայ. կինն ասաց—տանը
մեծ մեծ պատուական սերկեւիլներ ունինք, նրանից
հարիւր հատ ջոկենք տար, ահա ամենից լաւ ընծայ:
Մօլլայ Նասրադինը նրա հակառակն արեց, այս ինքն
հարիւր հատ թուղը քաղեց ծառից, զրեց ավսէի
մէջ ու տարաւ. թագաւորը թուղը տեսնելու պէս
զայրացաւ, հրամայեց ծառաներին մէկ մէկ խփել նո-
րան գլխին: Մօլլէն սկսեց խփելու ժամանակը ծիծա-
ղել ու փառք տալ Աստուծոյ: Թագաւորը հարցրեց,
ինչի՞ ես ծիծաղում, մօլլայ. նա պատասխանեց, ի՞նչ-
պէս չ'ծիծաղեմ, եթէ կնոջս ասածն էի կատարել ու
սերկեւիլէի բերել, հիմի հարիւր տեղ գրուխ ծակուել
էր կամ ուռչել:

* * *

1812 թուին Թավրէզ Աբբաս Միրզէն հրամայեց
Ներսէս եպիսկոպոսին, որ յետոյ կաթուղիկոս եղաւ,
թէ վաղը զնա Մուշթէիլի մօտ, նա կամենումէ քեզ
հետ հաւատի վրայ հակաձառութիւն անել և իմա-
նալ ո՞րն է ճշմարիտը, որ երկու ազգս միանանք: Երբ
Ներսէսը գնաց ու լսեց Մուշթէիլի ճառը. ասաց — օ-
գուտ չ'ի բերիլ, վերկաց դու զնա Հաղբէթ սհաբ ասած
հրապարակի մէջ տեղը կանգնիր ու բարձր ձայնով ասա՛
թէ քրիստոնէից հաւատնէ ուղիղ, ես էլ զնամ հայե-
րի եկեղեցւոյ առաջի հրապարակումը կանգնեմ ու
ձայն տամ թէ մահաբականութիւնը ուղիղ յետոյ
գանք հաւատի վերայ խօսինք: Մուշթէիլը անհամ-
բերութեամբ ասաց, ի՞նչ ես ասում վարդապետ, մահ-
մեդականներն ինձ խկոյն կ'քարկոծեն: Ներսէսը պա-
տասխանեց, եթէ էդպէս է, ուրեմն զուր է մեր հա-
կաձառիլը, որովհետեւ, որը մեզանից յաղթուի. նրա
ազգը չ'պէտքէ նրան լսի և ուրիշ հաւատ ընդունի:

* * *

Եզատ խանը գալիս էր Ագուլիսու վերայ, խանը իմա-
ցաւ, հրամայեց ագուլեցի Հայերին զոտհաւորիլ ու
զնալ թշնամիների հետ պատերազմելու. շատ չ'անցաւ,
խանը տեսաւ Հայերը վերադարձան, հարցրեց, ի՞նչի
յետ եկաք, նրանք պատասխանեցին. խան, Ազատ խա-
նի զօրքի հետ կռիւ անել, կլինի՞, նրանք նիզակով
մարդու աչքեն հանում:

* * *

Նազիր Նահր գնումէր զօրքով Դաղստանի վրայ, ճանապարհին տեսաւ մի զօրական երեսի վրայ ընկած, Կուր գետի եզրքից ջուրէ խմում, ասաց. այ մարդ, էդպէս ջուր մի՛ խմիլ, չես իմանում որ էդպէս ջուր խմողի ուշը կ'կորչի. զօրականը հարցրեց ուն ի՞նչէ, Նազիրն պատասխանեց, դէ՛ որ չես իմանում ուն ինչէ, ուրեմն խմի՛ր խմի՛ր:

* *

Ներսէս Արքեպիսկոպոսը 1821 թուին գնաց Շուշի ընդ առաջ Եփրեմ կաթողիկոսի, ուր շատերը պատմեցին նրան, թէ էս տեղ Ռօստամ անունով մի մարդ կայ, Ֆրանսիայում տասն տարի Նապալէօն Բօնապարտի մօտ սպասաւոր է եղած և շատ նոր նոր և հետաքրքրական պատմութիւններ է անում նրանից, Ներսէսը հրամայեց, որ բերեն նրան իւր մօտ. Ռօստամն եկաւ, նստեց ու ծանր ծանր սկսեց, լըհա... լըհա... էսպէս մի հինգ անգամ լըհա որ կրկնեց, Ներսէսն ասաց. — լաւ, լաւ լըհեցդ իմացայ ի՛նչ պետք է ընի քօ՛ պատմածները, էլ նեղութիւն մի կրիր, գնա տէր ընդ քեզ:

* *

Եփրեմ կաթողիկոսը Շուշուայ քաղաքից դուրս գալու միջոցին գալիս է նորա մօտ կօպատու Մելիք վանի Աթաբեկեանը, կաթողիկոսը ասումէ. — Մելիք,

ափսոս որ ուշ պատահեցիր. ինչ ունէինք, ջունէինք, սրան նրան բաժանեցինք, էլ ոչ ձի մնաց, ոչ ջորի, ոչ թուր, ոչ հրացան, որ քեզ էլ մի ընծայ տայինք. Մելիքը պատասխանեց, Հողևոր տէր, դու ողջ մնաս, իմ ձին էլ դուես, իմ ջորին էլ դուես, իմ աւանակն էլ, իմ թուրն էլ, իմ հրացանն էլ դու ես:

* *

Պարսիկ թուրքերի լեզուով այս ինչ կալուածք փոխանակ ասելու արդէն տիրապետած եւ, համեմատ իրանց օրէնքի կասեն այս ինչ կալուածն իմ շլինքն է անցկացել: Մօլլի մինը անիրաւութեամբ հարեանի տեղի վրայ ոտացճանապարհ էր շինել, հարեւանը ուրիշ քաղաքից եկաւ տեսաւ նոր շինութիւնը, բանը հասցրեց զանգատի, Մօլլէն Մուշթէիզի ատենումն ասաց. — ոտացճանապարհն իմ շլինքս է անցկացել:

* *

Մելիք Ջիմիտը իւր որդի Մելիք խուղադատի համար շէշտ ու ղեղջ կին առաւ, իհարկէ նորահարսն և նորափեսէն մէկզմէկու երբէք չէին տեսած: Նրբ պսակուեցան, միւս առաւօտը Մելիք խուղադատը տեսաւ որ կինը տգեղ է, շատ ատեց, բայց նորահարսն, ինչպէս սովորութիւն էր երկրին, հարցրեց Մելիք խուղադատիցը, ո՞ւմ հետ խօսեմ ձեր տանը, և ո՞ւմ էրեսս ցոյց տամ: Մելիք խուղադատը ասաց, ո՞ւմ հետ

կուգես խօսիր և ում կուգես երեսդ ցոյց տուր, բացի
ինձանից:

* *

Կենաց Մինաս Խօջայ — Մինասովը Թիֆլիս իրան
ձին տարել էր ջրելու, առաջնորդարանը մտաիկ լե-
նելով, գնաց Ներսէս Արք եպիսկոպոսին տեսութիւն:
Ներսէսը երբ նրան տեսաւ, ուրախ ուրախ յառաջ
գալով ու ողջունելով ասաց. — Իշխան, ո՞ր ես չեա
երևում, լաւ է որ միտդ բերիր մեզ: Մինասը պատաս-
խանեց, ձիս բերէլէի ջրելու, ասացի գնամ Սրբազանի
աջն էլ համբուրեմ: Եպիսկոպոսը ժպտալով ասաց,
ուրեմն գնանք, ձիուցդ շնորհակալութիւն անենք:

* *

Իշխան Բեհբութեանցը միշտ Պարսկերէն խնդրա-
գիրները կընդունէր, կըտար նոյն լեզուի թարգմանէն,
որ իրան հասկայնէ: Մի անգամ թարգմանը մի խնդ-
րագիր կարդալիս, զայրացած շուտ է գալիս ու ասում
խնդրատուն. — տօ՛ անիծած, չամաչեցիր որ էսպէս
պիղծ կերար. իշխանը բարկանումէ թարգմանի վրայ
թէ, քեզ ի՞նչ, քու պարտաւորութիւննէ միայն թարգ-
մանել մի՞թէ դու իրաւունք ունիս հաւանելու կամ
չհաւանելու, որ համարձակվումես նրան էգպէս խօսք
ասել: Թարգմանը պատասխանումէ, իշխան, չես գի-
տում, թէ էս անամօթն ի՞նչ պիղծէ կերել մի՞թէ

գլխին գրակ ունեցող տղամարդը, իր կնկայ անունը
խնդրագրում կ'իշէ. իշխանը սկսումէ ծիծաղել և ա-
սել, այժմ դու ես պիղծ ուտում, որ էգպէս բանի վե-
րայ զարմանումես ու դրան հայհոյում:

* *

Ղարաղաղին հարցրեց իր գիւղացուն. — դու
որ թագաւոր լինէիր, ի՞նչ կուտէիր: Նա պատասխա-
նեց, մաթ (ղոշար) ու դարձաւ ինքը հարցրեց ըն-
կերից, իսկ եթէ դու թագաւոր ըլնէիր, ի՞նչ կուտէիր:
Նաէլ մի քանի բոպէ մտածելուց յետոյ ասաց, մաթից
աւելի քաղցր ի՞նչ բան թողեցիր, որ ես ուտէի:

* *

Պարսիկները աւանդութեամբ ասումեն. — Մովսէս
մարգարէն հարցրեց Աստուծոն, թէ դու որ մարդ ըլ-
նէիր ի՞նչ կուտէիր, Աստուած պատասխանեց թէ
փլաւ:

* *

Մի քանի հոգի գովումէին թէ, այս ինչ Ղարա-
ղաղին գնացելէ Ռուսաստան, շատ տեղեր մանկել
ու շատ խելք սովորել: Նրանցից մինը ասաց. Քրիս-
տոս էլ նստեց աւանակի վերայ, շրջեց, բայց աւանա-
կը միշտ աւանակ մնաց:

* *

Ղարաղաղին գնաց քաղաք, այնտեղ ամուսնաց,

ցաւ, բայց կինն անբարոյական դուրս եկաւ: Մի օր կինը աշխատում էր ականջի բլթակը ծակել, օղեր անցկացնել, բայց ցաւից նեղանալով սիրտ չէր անում: Էս միջոցին ամուսինը եկաւ, և կինը ասաց նրան, ա՛մարդ լաւ պատահեցիր, ա՛ռ էս քորոցը ականջիս բլթակը ծակէ: Ամուսինը պատասխանեց, էն որ մեր տանը պէտքէ ինձ ծակել տայիր, հօրդ տանն էիր ծակել տուել, իսկ էն որ այնտեղ էր հարկաւոր, հիմայ ինձանից ես ինչո՞րով կատարել:

* *

Հայի կովը կորել էր, քամակից ման էր դալիս ու ասում: Աստուած կովս մօլլին ուստ չբերես: Հարցրին թէ ինչե՞ն էս էդպէս աղօթում, նա պատասխանեց. որովհետեւ մօլլին շարիաթումն օրէնք կ'գտնէ կովս կ'ուտէ և մեղաւոր չէ՛ դուրս գալ, բայց եթէ գողը, աւազակը տանէ, էլի յետ կ'անեն:

* *

Յովսէփն Գրիգոր եպիսկոպոսը օտացաւ ունէր, Արարդաղցի մահտեսի յարութիւնը ասաց նրան. — Սրբազան, մեր Արարդաղումը էդ ցաւի դեղնու ձաբը լաւ դիտեն, արի՛ դու էլ էն դեղն արա՛:

— Ի՞նչ են անում:

— Երբ որ մեր ձիանքն ու աւանակներն էդպէս ցաւ են ունենում, նրանց օտները դաղումեն, իսկոյն լու-

անումեն. գրենք էստեղից մի լաւ բայթալ զրկեն, կարելի է քեզ էլ առողջացնէ:

* *

Արարդաղցի ն. պատահմամբ հարցուցաւ, հազուստը փոխեց, ու այնուհետև արժան էլ չէր համարում իր երկրացիների հետ նստել, այլ միշտ Երրուպացիների հետ էր գործ ունենում: Մի օր նա մտաւ Նիկեացի վաճառական Յենկլերի վաճառատունը, տեսաւ նրա գործակատարները նախաձաշիկ են անում, հարցրեց, էդ ի՞նչէ որ անուշ էք անում: Մակարոն է պատասխանեցին ու շատ լաւ ուտելու կերակուրէ: Արարդաղցին ասաց, հա՛-գիտեմ, շատ լաւ ուտելու բանէ, երկու տարի առաջ դրա սերմը Պօլսիցը բերել տուի իմ պարտիզումը ցանեցի, բայց ափսո՛ս որ չ'ըլտաւ:

* *

Արարդաղցի սկեսուրը երկու ամսուայ պակած հարսին տարաւ դեղի չորս կողմը մանածեց: Հարսը ասաց, նանի, ծշմարիտ որ ինչ բարելի այգիք, ինչ քաղցրահամ աղբիւրների ջրեր, լաւ մարգեր, առողջ ու զովարար օդ կայ էս գեղումն, էսպէս տեղումը կնիկը հինգամսուան մէջ երեխայ կրբերէ: Սկեսուրը ասաց. — այ՛ հարս, զու՛լսդ քարովը մի՛ տալ, էս անգա-

մի իննամուտան երեխեդ բեր, այնուհետև թէ կուզես, չորս չորս ամուսմը բեր:

* *

Մինը հարցրեց Ղարադաղցուն, ինչե համարեն ձեզ էլ Ղարադաղցի ասուում: Իս պատասխանեց.— որովհետև ինչպէս էլը, էնպէս էլ Ղարադաղցին 28 ատամ կունենայ: Մի ուրիշ Ղարադաղցի, որ ներկայէր այնտեղ, սկսեց բերանը բանալ, իր ատամները համարել:

* *

Ղարադաղի Ողան գիւղացին երեկոյեան պահին իր թխան ձուտերը համարեց, տեսաւ մինը պահաս է, գնաց կորի վրայ կանգնեց, սկսեց գողանողին ուշուշոններ տալ: Դրացին նրան ասաց, ես էսօր գեղնէի գալիս, տեսայ կարմնջե վերայ ցանը (ուրուր) երկնքումը մի ձուտեր տանում, անպատճառ քունը կնէր: Սրայ վրայ գեղացիք հաւաքուեցան, խորհուրդ արին գեղի կարմունջը քանդել որպէս զեցանը միւստնգաս չկարողանայ գեղիցն անցկենալ գեղի ձուտերը կամ հաւերը որսալ:

* *

Ողան գեղացին իրանց գեղեցը երբէք դուրս չեկած, պատահմամբ եկաւ թուրքեղ գնաց իրանց

գիւղացի, բայց թավրեզում վերաբնակող աղականի տուն, որ տանը չ'լինելով նրա 10—12 տարեկան որդին գիւղացուն ընդունեց, տարաւ մի սենեակում նստացրեց, ուր երկաթէ սե պլպլան կրակարան էր գրած (փէչ, զւմին) վառվումէր: Ողանցին պելացած նայեց, նայեց ու ասաց, բա՛ Ֆուանգատանի (եւրոպայի) խողը հի՞նչ մանր ոտներ օնի, բօ՛, ազին ալ հի՞նչ հաստա ու երկար: Երեխէն հարցրեց, ապէր հի՞նչ խող: — բա՛, էս պենը հի՞նչ ա. բա՛ հօ՛, կլեօխն ալ կրտալ ըն, կրակնէլ հօ՛նց ա ծընկնրիցը պրզպըլում: — Ապէր, էդ խող չե, Ֆրանգի բուխարի ա.

— բալամ հըսկանում բմ, ամմն Ֆրանգիստանի խողը տես հի՞նչ հաստ կաշի օնի, որ կրակին դիմանաս ա. — Ապէր, հունց թէ կաշի, էն երկաթից ա շինած: — Բալէս, էս դարբին բմ, մէր շէնումը ամեննէլ արկաթ շինող ընք, քե խաբալըն, էդ խողն կաշեց ա շինած, էս կին մաշի կաշից, գիտաս չոս, էդ Ֆուանգները շատ սատանայըն:

* *

Ղարադաղի գեղերում հայերն ու թուրքերը սովորաբար միմեանց մեռելներն վերայ կերթան: Հաջմէ անունով մի թուրքի կին մեռնումէ, դրացի հայ կանայք ժողովված Մարջան բաջուն յառաջ են ձգում, գնում մեռելի տունը. Մարջանը սխառմէ բարձր ձայնով սուգ անել ու արտասուքը թափելով ասել.— Թին ու թողկէն մեզանէ, սրտակողը ձգանէ, ան

վայ, ան, վայ, Հաշմէ նանէ: Թուրք կանայք կարծելով, թէ նա ցաւակցարար է ողբում և միևնոյն ժամանակ մեռելին զօվում, խնդրում են թէ, ՄարԺան բաջի, դու լաւ ես սուգ անում, մենք անշնորհք ենք, էլի դու սուգ արա:

* *

Շուշեցի Կ. Մ. ամեն տարի մետաքս աննելու համար գաշախի գեղերը գնալիս, գեախը մի քար վեր կաններ և իւր հետ ամենելով գեղերումը կը հաւատացներ, որ էն քարը լարանոցէ: Մի գեղաղի մետաքս ծախսեց նրա մերայ ու կշռելուց յետոյ ասաց. Կ. ասկեր, էդ մետաքսը ես ուրիշ լարանոցով օտելի, հիմայ շատ պակաս եկաւ, երևի քո բերած լարանոց քարը ծանրէ: Կ. սխտեց երգուել թէ Սասունած, երկինք, որ սրա վրայ շատ ծանո օտեր կային, բայց ես թեթևը ջոկեցի վեր առայ:

* *

Արջը զարաբաղցուն շատ հուփ էր սուերը որից յետոյ նա խլացելէր. ես մէկը բան կխօսէր, նա կասէր, հա, հա, էն արջի վրայ էք եստում, զորդ որ շատ ուժեղէր:

Մօլլէքը գնողին զարաբաղի Հապուդ գեղը, որ հետեղի հայեան թուրքացնեն: Վեղը քահանային էր գնաղէ, կանչեցին որ նորա հետ խորհուրդ անեն թէ ինչ գոտասխան ամս մօլլէքանց: Կէդ-

խուրէն աննելով քահանային, յատաջ դնաց, որ զգուշացնէ նրան, բայց քահանայն բարի ողջունի փոխանակ խոյն ասաց. Սալամ ալէքը բը քեղտուգայ Վերջինը ձայն տուեց, գեղաղիք, ասկերք, տէրտէր: Եւ հա հանգումնա թուրքայայ:

* *

Հարուստ շուշեցի Մաթոս Հախումեանցն ու Գաւիթ Միրզոյեանցը գնումէին Աստիով: Մաթոսը տեսաւ, որ իր ուղէկիցը շատ փող է ասիում, ասաց. Գաւիթ, դու հարուստ լես, ինչի ես կզղես շուշլ ծախսեր անում: Վաղը քո փողերդ հասնի ինչպէս պէտքէ ասրես: Գաւիթը պատասխանեց քանի ունեւ, էսպէս լաւ կտարեմ, երբ որ շեմ ունենալ քեց նման կտարեմ:

* *

Ղարաբաղցին ու Ազուլեցին միասին Սախուց գուրա եկան, գնալ իրանց տները: Ազուլեցին ճամփին միշտ զօկերէն էր խօսում ու երկար բարակ անցք էր պատմում, իսկ զարաբաղցին լուս ականջ էր գնում, մինչև որ հասան Ասկեարան, ուր միմեանցից պէտքէ բաժանվէին: Ազուլեցին փոքր ինչ հեռացաւ, զարաբաղցին նրա քամակիցը ձէն տուեց, ու մօտ գնալով ասաց. — Ախրէր 6,7 օրէ որ միասին ճամս պարհ ենք զալիս, դու շատ բաներ խօսեցիր, պատմեիր, թէ ես նրանցից մինը հասկացած ըլնեմ, դու

իմ հէրն անիծես, թէ ոչ ես քո հէրն անիծեմ,
դէ, զնա քարով:

* *

Մեղք ճահազարեան Բաղալ բէկը զօտկումը
ատրճանակ կ'կրէր շատ անգամ միմիայն վառօդով
լըրած: Մի օր նա գնաց իր ազգական Քեասպար բէ-
կին տեսութիւն, որ շատ վախկոտէր, բայց մեծախօս:
Երկար զրուցից յետոյ սրանք սկսեցին տղամարդու-
թեան վերայ խօսել, Բաղալը զօտկիցը ատրճանակը
հանեց, նրա վրայ կրակեց, Քեասպարը խեղճ ահի-
ցը թուլացաւ. ջուր ածեցին վրէն ու քաշքշելով հա-
զիւ հազ յետքերին, յետոյ Բաղալն ասաց. — ատա,
կոտիկ, տեւտակ թափանչեցը հունց թուրացար.
Քեասպարը պատասխանեց, ի՞նչ հի՛նչ թափանչեդ
լիքնա թէ տեւտակ. դրա (բերանահօւ) աղջոթու
փլփլոցն էլ ինձ հերկք էր:

* *

Մեղք Ապովի Արզումանը շատ թշնամի էր
թիւրքերին. ուր որ նրանց պատահումէր, պոկումէր
կամ սպանում. Իբրահիմ խանն էլ մարդիկ էր քցել
նրա քամակից, որ բռնեն, բայց չէին կարողանում: Մի
օր նա պատահեց շուշեցի Սէիդ Աբբուլին ու ասաց. —
Սէիդ, քեզ հետ վաղուցէ ծանօթ լինելով խղճնաանքս
թոյլ չէ տալիս որ քեզ սպանեմ, միայն երեք անգամ
ասն Գրիստոս Աստուածէ, քեզ թողնեմ ողջութեամբ

զնաս: Սէիդը հնազանդեց: Էս լուրը երբ լսեց Իբրա-
հիմ խանը, բերել տուեց Սէիդին և բարկութեամբ
հարցրեց. Ճմարի՞ն է, որ դու Քրիստոսին Աստուած
ես ընդունել Արզումանի մօտ. նա պատասխանեց. —
խան, էն ես էի որ Քրիստոսին Աստուած ընդունեցի,
եթէ դու լինէիր իմ տեղ, Արզումանին էլ Աստուած
կընդունէիր:

* *

Դաստակենց Ասատուրը մէկին գովումէր թէ,
այս ինչ մարդ սուրբ է ինչպէս Քրիստոս. Իւզեաշեանց
Սաղաթիէլ բէկն ասաց. — ատա, նա հի՛նչ շօնն ա, որ
Քրիստոս ընի:

* *

Իբրահիմ խանը հրամայումէ շուշեցի Հայերին,
որ իրանց միջից մի խելացի մարդ ընտրեն, բերեն,
նոր եկող Նէխի հետ հաւատի վերայ հակաճառու-
թիւն անէ. նրանք էլ ընտրում են Վարդաղար ապօրն,
որ երկար ժամանակ Հաշտարխան կենալով՝ շորերը
փոխելէր ու խօսելիս էլ երբեմն երբեմն Ռուսերէն բառեր
բգործ ածում: Նրբ Վարդաղարը ներկայանումէ խանին,
Նէիլը հարցնումէ, Հայ ի՞նչ փաստ ունիք որ Քրիստոս
Աստուած է: Վարթաղարը պատասխանումէ, — էն է մեր
փաստը, որ աթաբաբայ լսելնք Քրիստոս Աստուած է:

* *

Գիւղացու ասանակը շուշուայ բերդի գրանը

ցխումը նստեց. տէրը որքան ծեծումէր աւանակը տեղեցը չէր շարժուում մի ճանապարհորդ պատահելով ասաց. — ո՞ւմ մարդ, ինչի՞նք ես խեղճ անբան կենդանունն էղպէս անխնայ ծեծում, մի՞թէ դա մեզ նման Աստու ստեղծած չէ: Աւանակի տէրը իր աւանակին բզելով ասաց, դէ՛ դէ՛ աչքդ լուս, ազգականդ լուս բնկաւ, վերկաց, վերկաց գնանք, կըլն որ սա քեզ օգնէ:

* *

Տաթևացի Սարգիսը գնաց Պոլիս. երկուր ժամանակ էտեղ կացաւ, քահանայ ձեռնադրուեց ու վերադարձաւ Տաթև: Մի օր վանքի ատենումը գիրք կարդալիս շատ սխալներ անելու համար, նպիտակաբար կայրացած՝ ճաշոց գիրքը խնայ նրա ձեռքից ու գլխին խփելով, ժամիցը դուրս արեց. ժամն աւարտելուց յետոյ ժողովրդից ոմանք տէր Սարգսին մխիթարու մէին թէ սրբազանը հոգևոր հայրէ, նրա էնպէս անլուցը մի՛ խռովել մի՛ ամաչիր, էլ ի՞նչ փամ արի գնանք: Նա պատասխանեց. եղբայրներ, Պոլսոյ Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցում օրը հինգ անգամ գերբը դիտիս կ'խփէին, ժամիցը դուրս կ'անէին, էլ ի՛նչ ես չէի խռովել, հիմի էս մի անգամի համար ի՞նչն պէտքէ խռովեմ կամ ամաչեմ:

* *

Շուշի Ամբրուս ասոր քսան տարեկան որդին

մեռելէր. տէր-Յովհաննիսեանց Յովհաննէսը նրան մխիթարելու համար ասումէր. — շատ ցաւիլը մարդիս վնաս է, աշխարքէ ծնածը կմեռնի, և այլն: Ամբրուս ասկերը ասաց, Յովհաննէ՛ս, հիմի քեզ ի՞նչ ասեմ, պէտքէր քո քսան տարեկան տղէն էլ էսպէս առաջիկ մեռած դրած էր եղել, էս ժամանակը կիմանայիր թէ, էլ խօսքերն ինչ արժողութիւն կունենային քեզ մօտ:

* *

Ազարիայ բէկը կուզել էր և շատ ազեղ դէմքով, բայց շատ ամբարտաւան և մեծախօս: Մի օր ձիով Շուշի գեղի մէջեց անցէր կենում, յանկարծ մի դարբին շտապով դուրս թաւ խանութիցը, գնաց նորա ձիու սանձից բռնեց, կանգնացրեց ու աղաչեց, որ մի քանի լոպէ մոնէ իր խանութը մի հարկաւոր գործի համար: Ազարիայ բէկը ակամայ գիջաւ նրա խնդրին, գնաց մտաւ խանութը, դարբինը խնդրեց, որ նա կապէն էլ հանէ, Ազարիայ բէկը, այդ էլ ակամայ կատարեց, յետոյ դարբինն ասաց. — քը մատաղ Ազարիայ բէկ, հիմի մի քանի դազեղայ էս զննդանի վերայ պառկիր, մի քանի չաքուչ մէջքիդ կուզեն խփեմ, որ բայ քայ դրստուի, դիւ էլ մարդկանց շարքն բնկես:

* *

Շուշեցի Իվան Յունանեանցը սաստիկ հիւանդ էր, բժշկին ասաց մեռնում եմ օգնէ՛ ինձ: Բժիշկը պատասխանեց, — մի վախիր, վատ մարդը չի մեռնիր:

Դաստակենց Մկրտիչը մի քարէ խուփ էր առել, ասնումէր տուն, Ա. Առտ. քելաներ պատահելով հարցրեց, էգ խուփը ինչի՞ք է հարկաւոր, նա պատասխանեց, — մտադիր եմ գեաին առնել ու տներ շինել, էն ժամանակը ՚ի հարկէ գինու կարասներ էլ կունենամ, էս խուփն առայ բալքեայ նրանց մէկի բերանին յարմար գայ:

* * *

Իբրահիմ խանը որսորդութեան գնալիս, պատահեց մի գեղի բնակիչների, որ սարն էին գնում, նորա սպասաւորներն ասացին, խան, ահա, նա է Արզումանի մէրը խանը մտենալով պառաւ կնկանը ասաց, դու ես Արզումանի մէրը:

— Ի՞նչ Արզուման:

— Էն Արզումանը, որ ինձանից փախած է, մարդիկ է պրկում, խեղտում, ծառից քաշ տալիս, և այլն:

— Չ'է, նա իմ որդին չէ:

— Ուրեմն էսքան մարդիկը սուտ են վիայում, որ նա քո որդին է:

— Եթէ նա իմ որդին լինէր, չէր թողնիլ որ դու մինչև այժմ մեր վերայ խանութիւն անէիր:

* * *

Շուշի կնեազ Կարապետի դրանը առաւօտեան շատ շուտով մի մեռած Ռուսի սողաւ գտան. Պօլեցից մի սասիճանաւոր քննիչ նշանակուեցաւ, որ հա-

րեանները շատ կաշառք ուտելով աշխատումէր Կարապետիցն էլ շատ գումար առնէ, բայց Կարապետը վախտուն ըուրբուց աւելի չէր տալիս, այն էլ նրա համար, իր իրան չխառնէ էս գործումը, քննիչը չ'բաւականաւալով, երբ նրան էլ կանչեց հարցուփորձ արեց, Կարապետը պատասխանեց, էն զիշերը ես տուն էի գալիս, տեսայ դու, պարոն քննիչ. էն սուղատին արբած գտար, քաշ էիր տալիս, որ տանես Պօլեցէն, նա յամառումէր, չէր հետևում քեզ, դու էլ մի աքացի խփեցիր, նա վայր գորուեցաւ, ես թողնանցկացայ. էլ այնուհետև ոչինչից տեղեակ չեմ: Քննիչը գետնին թքեց ու դուրս եկաւ գնաց:

* * *

Մի զօյաց Աստիճանաւոր Շուշի քաղաքում գնաց հիւրանոցը, հրամայեց մի սենեակ տան: Հիւրանոցի տէրը ինչ սենեակ ցոյց տուեց նա չ'հաւանեց ու վերջը բարկանալով ասաց, դու չե՞ս տեսնում, որ ես աստիճանաւոր եմ ու ստանիսլաւի շքանշան եմ կրում, ուրեմն ինձ լաւ սենեակ պէտքէ տաս. ներեցէ՛ք, ես մինչև հիմայ կարծումէի որ մարդու հետ եմ խօսում և ո՛չ աստիճանաւորի, ուրեմն խնդրեմ գնաք աստիճանաւորի սենեակ գտնէք, պատասխանեց հիւրանոցի տէրը:

* * *

Սահակ մէլք Նահնգաբերանը տրտնջումէր,

որ իւր ծանօթի խօսքով բազկէ սերմը բերել տուեց, որ շաքարաւազ շինել տայ ու չյաջողվեց: Մի ուրիշն ասաց, թէ ուզում եմ շատ վաւառի անեմ, աւելի լիւր է Ռուսաստանից մեծ մեծ եղներէ սերմը բերել տաս ու ցանես, եթէ դուքս դան, մինք հարիւր լուրջով կը ծախեաւ: — Երբ դուար չէ, բերել կ'տամ ասաց Սահակը:

* *

Շուշի գեղացի Սաշին հինգ վեց գէշեր էրազումը տեսնումէր, որ մի փառահեղ կերպարանքով մարդ ասումէ նրան, թէ, ես սուրբ Յակոբն եմ, գնա իմ վանքի մօտ ձորի պլխին մի գերեզմանաքար կայ, շուտուր, նրա տակին գանձէ պահուած հանիւր ասոր: Սաշին էս երազը բանի տեղ չէ գտում, մի քանի շաբաթից յետոյ էլ սուրբ Յակոբը էրազում էրեւելով նրան ասումէ. — քանի անգամ քեզ պատահիրցի, որ գնաս էն գանձը հանես, դու չ'լսեցիր, մինչև որ թուրքերը հանեցին, տարան, ու գերեզմանաքարը զլորեցին ձորի մէջ, հիմայ դու պէտքէ քո որդւոց ու թոռների հետ գնաս, էն գերեզմանաքարը ձորիցը դուքս բերես ու տանես տեղը դնես. թէ ոչ, քեզ էլ նրանց էլ կ'կտորեն: Սաշին ասիցը կատարումէ էս հրամանը: Մի ծանօթ գեղացի անցկերնալիս տեսնումէ Սաշին ու իւր որդիքը արին քրտնքի մէջ գերեզմանաքարը բարձրացնումեն, ձայն է տալիս. Սաշի,

ն Սաշի ապեր, էդ հի՞նչ քաջ անուամ Սաշին պատասխանումէ. — տո՛ւ հի՞նչ պե՛տք եղ, էս մեր բեգայի խէր Սուրբ Յակոբը իր կեօղացած, պահած փուրը թուրքին ա տամ, գերեզմանաքարը մեզ ա տեղը քցել տամ:

* *

Սոյի բէկը Շուշի գնաց Ռուսի բաղնիք, բազում սպան Ռուսը Սոյի բէկին պատկացրած էրր մաշակով տրորումէր, սիսեց Հայերի վրայ զոյց բանալ ու նրանց հայհոյել: Սոյի բէկն ասաց, ես թուրք եմ Հայ չեմ: Աւելի վառ, որովհետեւ ինչ որ Հայերն են, էն էլ թուրքերն են, բայց թուրքերը նրանով են վառթար, որ անիծեալ էլ են (ПРОКЛЯТЫЙ)

* *

Չանախեցի Մաղին խաշնարածութեամբ բուականին հարստութիւն էր ձեռք բերել, և երբէք քաղաք չէր տեսած. առաջին անգամ գնալով Շուշի քաղաքը, տեսաւ ծանօթի տանը մի մեծ հայելի քաշ տուած պատիցը որի մէջ զարմացած նայելով իւր պատկերին, ասաց, — Ափսոս Մաղի, պրոտովցար, մի լուրջ չըլացաւ, քեա՛՛թ թոռացար, քեօփակ տեղար, մին կեօղութիւն էլ չ'արիր, որ մեռնելիս արտումէ տերղ չէր մնացել:

* *

Կնեազ Մաղաթովը շատ անգամ փոքրիկ յան-

ցանքի համար մարդկանց ոռոգող պատժել էր տալիս, որ ասիացու համար սասանի անօթանք էր համարվում: Մի օր էլ մի պատուաւոր տանուտէրի առանց օրինաւոր պատճառի, հրամայեց պառկայնել, ոռոգել խիւն: Տանուտէրը շատ խնդրեց թէ, կնեւդ, ծերուն թեանս խնայէ, պատուիս ու ծառայութիւններս խնայէ, մի՛ խայտառակիր ինձ մեր երկրի մէջ, դոնէ մի ուրիշ կերպ պատժէ, միայն թէ ոռոգել մի՛ խիւն տար, բայց տեսաւ որ Մադաթովը չէ ընդունում իր աղաչանքը, դարձաւ այսպէս ասաց. — առա՛, կնեւդ ըս, եանարալըս, նաչարիկըս, հինչ վոր ըս, դէ՛ ոչ հարդ ա մեծութիւն արալ, ոչ պապդ, ոչ պապիդ պապը, դեռ հի՞նչ ըս հասկանում մեծութիւնը. զորդ վոր գեադայ ըս, գեադի նման էլ պատիժ ըս տամ. . . Մադաթովն էս խօսքերի վերայ հրամայեց նրան առանց պատժի թողնել:

* *

Շուշեցի Բարութունց Կարապետը թիֆլիսի հիւրանոցում սեղանի վերայ հրամայեց խեցգետին բերել, Իբրահիմ բէկն ասաց, առա՛, էդ մարդ կ'օտի, վոր դիւ օտումըս: Կարապետը պատասխանեց, թէ օգրւմըս արիստակրատ տեսնալ խեցգետին (ռակ) կերի:

* *

Մեարապօլիսի համար մի կձուձ գունի մա-

ծուն բերին, հրամայեց պահել միւս օրուայ համար: Միւս օրը կէսօրին յայտնեցին նրան թէ, կձուձով մաճունը գողացելին, նա ասաց. — էդ տանու գող է արել, եթէ դրոյց գող դար, ուրիշ բաներ էլ կ'տանէր, ուրեմն էս դիշեր մեր առաջնորդարանի մարդկերանցը ժողովէք, որ գնան մառանի երգկիցը հողքցեն, գողցէ գողը կձուձով մաճունը բերէ երգկից ձգէ օթախի մէջ:

* *

Մի եպիսկոպոս մեծ բազմութիւն էր հրաւիրել առաջնորդարանումը, հացի նրբ հրաւիրեալները ժողովուրեցան, սկսեցին իրանց մէջ փոխաւ եպիսկոպոսի էսպիսի առատասարտութեան վերայ: Ամիրսանան միրզայ Պառոռլին ասաց, պարոններ ըէք, Մահամեդը երբ թաւա գնաց երկինքը, տեսաւ որ մի հրեշտակ թմբուկն ուսիցը քաշ տուած, մուրձն էլ ձեռքում բռնած, որպէս թէ պատրաստէ խիւն: Մահամեդն արքայութիւնն ու դժողը այցելելուց յետոյ վերադարձաւ, տեսաւ որ միւսնայն հրեշտակը նայն դրութեան մէջ կանգնածէ, հարցրեց Գաբրիէլ հրեշտակապետին, թէ էն հրեշտակը ի՞նչ է ուսից թմբուկը քաշ արել ու մուրձը ձեռին էպան ժամանակ մնացել կանգնած: Հրեշտակապետը պատասխանեց, նա պատրաստ սպասումէ, որ եթէ երկրի վերայ, որ և իցէ հաւասի հոգեորական աշխարհականներին

հացկերութիւն կանչէ, Էն ժամանակը մուրճը կ'հարկանէ թմբու կին, որ արքայութեան ու դժողքի մէջ հողիքն ինձնամ: Մահմեդը կրկնեց, բաս ի՛նչպէս է որ էսքան ժամանակ էստեղեմ, և նա միանգամ դոնէ մուրճը չ'խփեց: Ծաբբիէյը ժպտալով ասաց, ի սկզբանէ աշխարհի արարչութեան մինչև այսօր ասկուին ո՛չ որ չէ լսած էն թմբու կի ձէնը: Միրզայ Գառուուխը վերջացնելով իւր խօսքը, ասաց, Պարոններ, փասք Սրբազան Նախկոպոսին, որ էս օր էն հրեշտակը իր ձեռի մուրճը դոնէ կը խփէ թմբու կին:

* *

Մի օր Նուշե թօփեանէ ասած մէյդանումը, բազմութեան մէջ միրզայ Գառուուխը զրոյց բացարեց ու մի բանի վրայ երկարօրէն խօսեց, Պարիբ'բայ բէզը ձանձրանալով ասաց, դէ, միրզայ Գառուուխ հերիքէ, որքան դու խօսեցիր, թող ուրիշներն էլ մի բան խօսեն է: Միրզայ Գառուուխը պատասխանեց թէ, մի օր մի խան հրամայեց իր ծառային որ փէտ բերէ բուխա կն վտէ: Ծառէն փետը գտնուեց բուխարուը ու առաջին պարզած շատ փշեց, բուխարին չ'կար, վերջը յանկարծ մի քամի դուրս թողեց, խփոյն շուռ եկաւ, քամակը բուխարուն արեց ու ասաց, անամօթ, եթէ դու իմ վերայ լաւ կարգես փշու, համեցէք փշէ, տեսնեմ չ'իմի Ասրիբաբայ բէկ, նօրաթը քօննէ, դու խօսի՛ր տեսնենք:

Սերսէս կաթնօղկորը տէր Ստեփանին ու դարկեց Ենուշուոյ կոնստանտնուպոլի վերայ քննիչ, որ շատ անտուրքեամբ էր վարվում: Մեծարապօլիս Բարդապար անախիկոպօրը լսեց, կանչել տուեց տէր Ստեփանին, որպէս զի համոզէ նրան, որ մի կերպով լաւ կ'առաջարուի կոնստանտնուպոլի անգամներ չեաւ: Երբ մեծարապօլիսը սկսեց նրա հետ ընտանեկան եղանակով վարուել, հարցրեց թէ, ասա, զիւ հիւր տղէնըս քահանէն պատասխանեց, հայրս վաղուցէ վախճանուած չեա ճանաչել:

— Ձեր աները Թիֆլիս ո՞ր տեղ էր:

— Բերդի եկեղեցւոյ մօտ էր:

— Բ՞՞՞, ես էլ Թիֆլիս բերդի եկեղեցւոյ դաւթումն էի կենում, հօ՛նց կըլի, որ ձրնաչում չըլնեմ, մօրդ անունը չ'ի՞նչ էր:

— Մայրս որբուկ էր, անունը Թալա:

— Բն դէ ըսի ասս է 40, 45 տարի սրանց ասաջ որ ես Թիֆլիս էի, լաւ ճանօթ էի Թալալի հետ:

* *

Թիֆլիսի մի տղիկանը նշանեց ու պայմանը կտրեց, որ նրա փեսէն հալալի հետ պրակի զիշերը երկու ոչխար զրկէ աներանց տունը: Հալալը բերեցին մի ոչխարի հետ, և նա բարկանալով ասաց, փեսանց ուսումն ի՞նչ խօսալ, տղիկանս

նրան տալ չում: Հարսանքան որները որքան ստիպեցին,
 որ թոյլ տայ աղջկանը ամեն եկեղեցի պատկեն, նա
 չէր լուռ մնալ, այլ պինդ բռնած աղջկայ դռնկիցը ան-
 դադար կրկնում էր. «Ո՞րն է, օտո՛ւ չում որ տալ չում? Անա
 որ տալ չես, ասաց մի ուրիշը, բա աղջկանը չի՞նչ ըս-
 անելացո՞ք. բա ըս ըս աղջկանս շրճեն լացո՞ւք ինձ,
 պատասխանեց հայրը:

Հաթերքցի Գիբին սարումը մեռաւ, զբին զոմէ-
 շի վերայ, պինդ պինդ կապեցին, որ Թիւնին ամեն
 հասցնէ զբին, էստեղ թաղէն: Ճանապարհին գևան
 անցկենալիս, զոմէն ուզեց ջրումը նստել, Թիւնին
 որքան հօ, հօ արեց հնար ցնցաւ զոմէնը չոքեց,
 շտոյ սկսեց բլաւել, ա՛ Գիբի, ա՛ Գիբի, մին հօ հօ
 էլ տիւ արա, որ կիւմաշը չնստի գետումը: Տեսաւ որ
 մեռելիցը ձէն դուրս չեկաւ, զոմէն էլ նստեց, նե-
 զացած սրտով ասաց, ա՛ Գիբի, ընտի մեռալըս, որ
 մի հօ, հօ, էյա կարում չըս ստե՛լ:

* * *

Հաթերքցի քահանէն լսեց, որ յաջորդը գա-
 լիսէ իրանց գեղը նուիրակութիւն ժողովելու, զնաց
 նրան ընդ առանջ: Ճանապարհին պատահեցաւ մի խոնար-
 չ հաւած եկեղեցոյ, յաջորդը հարցրեց թէ՞ ընդէր
 ինչ է էս եկեղեցոյ անունը: Թէ ծառայ Սուրբ
 Քէրոյ, պատասխանեց քահանէն: Երբ հասան գեղը

Քահանայի տունը չմտած, վարդապետն ասաց,
 ահա՛ տէր, դու յառաջ գնա, մտեր քակի, որ ձեր
 կատակը շունը էլի չյարձակուի վրէժ տնցեալ տար-
 ուայ պէս: Հայր Սուրբ, մեր շունը իր ունիւրը քեզ
 բաշխեց, ասաց քահանէն:

Հաթերքցիք գնացին անտառը փայտ կտրելու
 ձմեռուան համար. նրանց մէջը վէճ ծագեց թէ որի՞
 կացինն է աւելի սուր. իւրաքանչիւրը իւրն էր գովում,
 և ահա մի Թուրք մատակ ձին տակին, քորակն էլ
 բամակին անցել կենում: Հաթերքցիք դիմեցին նրան
 ու խնդրեցին էս վէճը վճռել: Թուրքը ձին կանգնա-
 ցնելով պահանջեց նրանց կացինները, սկսեց մէկ մէկ
 անտղել ու զողումը գարսել, երբ բոլոր կացինները
 հաւաքեց, յանկարծ ձիուն բղեց ու փախաւ, Հաթեր-
 քցիք վազեցին նրա քամակիցը, չկարողացան հաս-
 նել, յետոյ տեսան որ քոսակը յաէ մնացել շրջա-
 պատելով նրան բռնեցին, որ պահեն ինչպէս գրաւ:
 Նրանց մէջ որը աւելի խելացի մարդ էր, ասաց. ախ-
 պէրներ, թէ քոսակին թողնենք արածէ, էլի կը
 փախչի մօրը կ'հասնի, թէ չ'թողնենք քաղցած ու-
 թիւնիցը կը սատկի. ուրեմն, ինչ անենք. էս մտին
 շատ մտածելուց յետոյ վճռեցին որ երանց հազի շո-
 բերը հանեն բառնան քոսակի վերայ, որպէս զե-
 ծանրութիւնիցը չկարողանայ փախել: Ամէնքն էլ
 հանեցին իրանց շորերը, բացի քահանայից որ չհե-

տւեց նրանց: Այսպէս անելով քոռակին թոյլ տուին որ գնայ արածէ, բայց քոռակը խնայն փախաւ իր մօր գնացած ճանապարհովն ու աներեւոյթ եղաւ, այս պատճառաւ նրանք բռնեցին քահանային մի շուծեծ տուին, թէ ինչու նա իր շորերը չ'տուեց որ քոռակի բեռը ծանրանար ու չ'կարողանար փախչել, կամ եթէ փախչէր էլ մէջքը ծանրութիւնիցը կտորվէր:

* *

Հաթերքցի Բաբէն լսեց, որ մօտիկ տեղերումը մտնելու կայ, մի ոչխար տարաւ իր արտի ափումը կանգնացրեց, նրա ականջն մինը կտրեց, արւունք արտի չորս կողմը սրակեց և ուխտ արեց ասելով. — ո՛վ Սուրբ Գրիգորիկ, էս կիրակի օրը էս ոչխարը մատաղ ըմբռնեցուք, որ իմ արտը մօրեխիցն ազատես: Մինչև կիրակի օրը մօրեխը նրա արտը լափեց: Գեղի աղքատներն արդէն լսել էին Բաբի ուխտադրութիւնը ու չեմանալով որ նրա արտը մօրեխը կերելէ, կիրակի օրը հաւաքվեցան Բաբի տան դռանը, սպասում էին որ նա ոչխարը մորթէ ու իրանցէլ բաժին տայ, բայց տեսն որ Բաբէն տնհոգ նստածէ, հարցրին, բաբա ապէր. հօ՞ր ա մրտաղտցուդ, բա հէ՞ր չես մորթում, ախր խոտացալըս Սուրբ Գրիգորիկին: Բաբէն պատասխանեց, ատա, մ'հիկ որ Սուրբ Գրիգորիկի աչքը ցուտիւս ըլի, օգնն թէ էն ոչխարի ջնկեարիցը մին պատառ տուր գնեմք նրա աչքի վրայ, որ լաւանայ, էն Մարաքը, որ տալ չ'ըմ, ուր մնաց որ ոչխար մա-

տալ անեմ, ձեզ տամ, ուտէք, դէ վեր կացէք, վեր կացէք, քեցէք ձեր Սուրբ Գրիգորիկիցն օգէք մրտաղտցու միսը:

* *

Շուշեցիք հարցրին Միրզա Ղահրամանին (Մեղիք — Շահնազարեանց) Դ Ա, — ա լաւ, մարդ, թէ նրա ախպէր Ս. նա պատասխանեց, ջօնը էն շանից, երկուսն էլ մին տանից:

* *

Շուշեցի Բաղամ դադէն իւր կրտսեր եղբորն ասաց. — ախպէր, մեր հօրից մնացած բաներն արի բաժանենք. մին ջրաղաց ծնինք, մի արկան, մի ջորի, մի կատու ու էս տօնը: Ձեղացը հեռուա, ընտեղ գնալ կեալը քեզ համար դժուար ա, նրա համար ջեղացն ինձ, երկանը քեզ, որ տունդ նստած ցորեն կ'աղաս, խարջ էլ չես ունենալ արկանի — վերայ, համէլ ետի զալբանդդ ըլի, էլ նեղութիւն քաշել չես: Ե՛, ջորին ինձ, կատուն քեզ, ջորին քացի ա թխում, գարի, դերմանն ունալ կօզի, ամմա կատուն իր կլեօխը կը պահի ու տանդ մկները կ'կտորի: Մնաց մեր տօնը, տան տեղը անջախ 200—300 գեղ ըլի. նգա պատերի բարձրութիւնը 3—4 գեղ, էս տունը մնայ ինձ, նրա կտրիցն սկսած ինչքրի երկինքը քեզ, որ հեզար հեզար անգամ գեղ տան տեղիցն աւելի ա: Գէ, էստունք բրժանեցինք, պրծանք. եկ տան մաջի

մանր մանր բաներն էլ ընչի խղճ մտանքով փայ անենք:

Բաղամ գաղէն աղջկանը պսակելու էր, պսակադրամ չուներ որ գործակալին տար ու հրամանագիր առնէր. վասնորոյ գնաց միտրապօլիտ Բաղասարի մօտ, որ մի հնարքով առանց դրամի հրաման առնէ. երբ մտաւ միտրապօլիտի խուցը, նա զարմանալով հարցրեց, հ'ը, Բաղամ գաղայ, առանց պնի գուինձ մօտ կեալ չէիր, աջաբ աջաբ հի՞նչ կայ, նա պատասխանեց. Սրբազան, եկալ ըմ, խնդրեմ ինձ էլ մին պաշտօն տաս, որ բեալքայ կրբնում դեօնց գենից մին քանի չահի վրասակեմ, օղլու շարտ արհեմ: Միտրապօլիտը ասաց. ասան, կօտիկ. դիւ ոչ կարգալ գլոտտ ոչ կրել, հի՞նչ պաշտօն տամ քեզ, որ կրբնաս կրտարել:

— Սրբազան ռելիզ շնն ըմ, Աղղամ գեղի կեօլծակալութիւնը տուր:

Այս կողմ, Աղղամ հայկայ որ քեզ բնտի կերծակալ չինեմ. թուրքերից հին շրտ առնել լացուք: Սրբազան տուր այ քող սքի կեօլծակալութեան տուր մի օրով, որ աղջկանս պսակրանի շտամ պսակել տամ, բնտից յեալ էլի ինձանէ կեօլծակալութիւնը յետան: Միտրապօլիտն ասաց, տուր, քնիմու: Տոայ աղջկանդ պսակել տուր, էս օր կեօլծակալ դիւ ըս:

Աման անցկացաւ, Բաղամ գաղէն փող չուներ որ գոնէ մի անգամ թաց մրգեղէն առնէր իր երեսանց համար: Աշնանը մի պարկ վերտաու, տանը ասաց, քնում ըմ մէջէն ձէ հիօի տենձ պիտեմ: Պարկը տանձով լցրեց ու վերադառնալիս նստեց մի աղբուրի մօտ որ հանգստանայ, քունը տարաւ: Չանաղջի երեսասարդներն անցէին կենում, ճանաչելով Բաղամ գաղին, կամաց կամաց պարկը զատարկեցին, տեղը թթու, չհասած մանր շլոր լցրեցին ու հեռացան: Բաղամ գաղէն զարթեց ու պարկը շարխն առած տուն հասաւ թէ չէ, երկխեքք տանձ, տանձ, ասելով ուրախ ուրախ առաջ վազեցին:

— Հը, ասաց նրանց. — հի՞նչ ըք օղլու, տար չըմ: հացից առաջ որ օտէք, փորներդ կը ցաւի: Յետոյ պարկը տարաւ, դրեց մառանը, որ ոչ ոք չտեսնէ չտայ: Սրբ ընթրիքը կերան, վերջացրին, ասաց կնկանը, ա Մաթոսի աղջիկ, ճրագը իր առ, քրնի մառանը, մին աման տանձիցը բեր խօխէքն օտին:

— Ամարդ, էս տանձ չի, շորա, ձայն տուեց կինը մառանից:

— Է, դիւ գիտաս չս, ճընը չս չս, տանձալը հայ տանձ ա է. դիւ ամանը լքցրէ բեր: Կինը բերեց, Բաղամ Գաղէն նայեց ու շուտ ճրագը վեր առաւ գնաց մառանը, պարկը շուտ տուեց տեսաւ արդարեւ շլոր է, պէլացած միայով տոսց, ւ մաթոսի աղջիկ, դիւ ըլնելա էն սուրբ Մարտը, մի լաւ լաւ էլի. ես

Բարամբարէն եւ, թէ օրիշ մարդ ըմ եկած ըմ ձեր տօն:

Սովորութիւն էր Նուշի, ովոր պանդխտութիւնից վերադառնար, անշուշտ պէտքէ Մետրապօլիտին մի բան ընծայ ուղարկէր: Եւհմուրադեանց Սայի ապերն էլ մի օր իր գործակատարներէից մէկի բերած չայ, շուքար տուեց իր Մարգի անուն որդուն, որ տանէ մետրապօլիտի համար. Մարգին մտաւ առաջնորդարանի բակը, շները թափուեցան նրա վերայ գլղղեցին. Մետրապօլիտը հրամայեց իսկոյն շներին հրացանի գնդակով սատկացնեն, նրա հին աշխատաւոր Հաթան սասց. Սրբազան, քանի տարի ա կճոտողներ ընք պահալ մըծացրալ, որ մհիկ սրարկացնինք, էք ընկըու պեն ան, մետրապօլիտը պատասխանեց, մունք կճոտողներ ընք պահած, որ զատ տանողներին կճոտեն, և ոչ թէ բերողներին:

Մի զարբաղցի մեռաւ. էն կեանքումը հրեշտակը հարցրեց նրանից թէ ի՞նչ հաւատ ունէիր, նա պատասխանեց մահմետական էի: Ալիական է՞ր, թէ օմարական, — էք չէի հասկացել: Ալուն ու օմարին հրեշտակը հարցրեց, էս զարբաղցին որի՞ց հետևողներիցնէ: Ալին պատասխանեց ես զրան չեմ ճանաչում, օմարինը կը լինի: Օմարն էտեղեց ասաց, Ալի քեզ հետևողները երկրի մէջ ինչ վատ վատ բաներ ասես, իմ ոտին էին քսում, հերիք՝ չէր, գուէլ էստեղ ես ուղում էք պղծին իմ ոտին քսես:

* *

Հացկերութեան ժամանակը տանուտէրը խնդրումէր Մելքե Եահնազարին շատ ուտել ու յառ գինի խմել. Մելքեն ասաց, — էն Աւետրանոցն էքսան կերալում, խրմալում, որ էլ եմ կարվալ:

* *

Ծատուրին մահմետականները բռնեցին, տարան որ իրանց հետ շախտէ, վախտէ ասէր: Երբ նրանք բղաւում էին, շախտէի վախտէի, նա էլ ձայնում էր ես հո՛վ, էս հո՛վ: Մահմետականները հարցրին, Ծատուր, ի՞նչ ես ասում, նա պատասխանեց. — Ես էլ հայերէն եմ շախտէի վախտէի ասում:

* *

Ծատուրին թուրքերը բռնումէն տանում մուհաւէմմին եղևի շինեն. նա փախչումէ զնում իրանց գեղը: Բարեկամները հարցնում են, Ծատուր, հօ՞ր քս եկալ գեղը. նա պատասխանում է. էս անհաւատ թուրքերը տարին մի անգամ պըտարագ օնեն, նրա ժըմարարն էլ չայ — քրիստոնեայ պիտում ըլնի. ինձ օղեցին ժըմարար շինեն, փախայ եկայ էստէղ:

* *

Իբրահիմ խանին մատնեցին թէ Մելքե Եահնազարը որ իր հողերի վերայ հազար տուն զարաւղջընլի ասած ցեղեցը ժողովուրդ ունի, ու նրանց էնպէս լաւ է պահում, որ իրան Աստուծոյ ստեղն

* *

պաշտում, վայ թէ մեղքը մի օր ապաստաբուխ
 Թանր մեղքին կանչեց ու հրամայեց որ Ճմարիտը
 խոստովանուի, նա էլ ասաց, — Ինչոր ատեն, չես հա-
 ւատար, ուրեմն լաւ է որ էն ժողովրդից հարիւր
 ծեր մարդ կանչես, ինձ ու նրանց երես երես կան-
 գնացնելով քննես, ու հնպէս Ճմարիտն իմանաս:
 Թանր համաձայնեց. մինչև մարդկանց գալը, Սեղեքն
 առանձին մարդ ուղարկելով այնպէս կարգադրեց,
 որ երբ ինքը խանի մօտ մատը բարձրացնի, նրանք
 իշի նման զուան: Թանր ատենումն, երբ բոլորն էլ
 ներկայ էին, մեղքը ցուցամատը բարձրացրեց թէ՛չէ,
 100 մարդիկ միասին սկսեցին զուլ, յետոյ մեղքն
 ասաց. — Խան, էսպիսի արանակներից ապաստամբու-
 թեան խորհուրդ սպասել կարելի է:

Սեղեք Եսհնազարը ծերութեան ժամանակ
 ակնոց էր կրում. մի անգամ մի գիւղացու չարաչար
 պատժել էր տալիս, և գիւղացին ողորմագին աղա-
 շուներ թէ մեղիք, հօրը հոգուն մատաղ. — հերիք է
 որ քան ծեծել տուիր. տեսաւ մեղքը տկանջ, չէր
 դնում, աւելացրեց, Սեղիք, որ լսիդ շօննեմ, հոգիդ
 կծեմ, ոսներդ օտեմ, ակնոցդ օտեմ, մեռայ բաւա-
 կան աս, Սեղեքը հրամայեց ծեծը սաստկացնել ան-
 լով. — Թէ էդ լակտոր, էդ շան տղու տղէն, օգրմայ
 ակնոցն օտի որ ես լափ քոտանամ:

Մի ճանապարհորդ հարցրեց քարվանքի հետ
 գնացող վարաբաղցուն, թէ քարվանքում մարդիկ կան,
 նա պատասխանեց չէ, մարդիկ չկան, ամենա մի քաւոյ
 նի զօկեր կան:

Ալիսանեց Ստեփանը քանի մի խմող ընկեր-
 ներով հազիւ ութն օրումը Քիֆլիկից դնաց հա-
 սաւ Թէլաւ քաղաքը, ուր հարցրին նրանից թէ պա-
 ըն Ստեփան, ո՞նց եկար մեր Թէլաւը, նա պատաս-
 խանեց թէ լաւ, թէ վատ, եկայ էլի:

Գեղորդ արդէ քարվանքարի դալանումը, և 8 հա-
 գի նստած խօսում էին, Ալիսանեց Ստեփանը մօտա-
 ցաւ նրանց, իր հաստ փորին, երկու ձեռքով խփելով,
 չը՛ Ստեփան, ի՞նչիս փուրիդ խփում, հարցրեց շուն
 Մովսէսը:

— Օհ, պարուն Մովսէս, շատ իմ կերի շառ, շատ
 էլ խմիլ իմ: Եւ մի քանի րոպէս ան զմտով դայալը
 իս առուտեան առուտեան, պահումս
 կերիլ քոտա սիւն, դմմոյաք, բտաւ ա՛մ, սիլում իրիլ
 Պիղծ իմ կերի. — Ս. Ք. լաւգով բցբտով ցմոյ
 Վո՛ւրդի, Ստեփանս իրան սուղաքանն, սիլոյ մայ
 — Բու մամի քելիխի վրայ մղմ ի՛նչ ցմիս չն մղմ

Ենիկոլոփեան Աղալար խանին ասացին թէ,
գեղեց կառավարիչը շատ արդիւնք է ստանում, քիչ
քիչ է ցոյց տալիս. նա պատասխանեց, բո պոռոնե-
րը էլ որ մեղրոտ ըլն, լեզուովդ կը լզես:

*
.

Աղալար խանին ասացին. Ս. օեղ վրայ ամեն
տեղ վատէ խօսում, նա ասաց, շունը կը հաչայ, քար-
վանը անց կ'իկնայ:

.

Մեկբումը գնաց խորհուրդ հարցրեց Աղալար
խանից թէ, Ս. Խ. եկել է ինձ աղաչում է, որ գնամ
նրա համար հարիւր թումանի երաշխաւոր դառնամ.
Հեմ իմանում ինչ անեմ. նա պատասխանեց. բան չ'ու-
նից, գնոյ վկայ եղիր, պարտք չունիս, գնա՛ւ երաշ-
խաւոր կացիր:

*
.

Աղալար խանի մօտ գովումէն թէ Պ. Ս. շատ
լաւ ձիաւոր է, քաջ ապամարդ է, կուռի մէջ աներ-
կիւղ է կայն: Նա ասաց, պարոններ, միս ուտող թո-
շունը կտուցից կերեայ, Պ. Ս—ի հասակին, կերպա-
րան քին, մանգալուն մտիկ տաս, էդ ձեր պատճեն շան-
ների ոչ մինը չ'է երևում նրա վերայ:

*
.

Մի կնկայ երրորդ անգամ ամուսնանալու վերայ
էին խօսում. Աղալար խանն ասաց, ինչ կնիկ որ երե-
սի օխտը փարդէն (վարագոյրը) պատռելէ, նրանից
ձեռք վեր առէք: Հարցրին, խան, ի՞նչ անել թխաք
վարագոյրը, նա պատասխանեց, կնկայ երեսի առաջին
վարագոյրն էն ժամանակն է պատռում, երբ նրան
աղջիկ ժամանակը հարցնումեն թէ այս ինչ երիտա-
սարդին կերթու. երկրորդ երբ նրան նաղարով զու-
նով տանում են պսակելու. երրորդը երբ նա բաղ-
մութեան մէջ փեսի ձեռքից լռած գնումէ մտնում
նրա տունը: Չորրորդը երբ նա միւս առաւօտը դուր-
սէ գալիս ննջարանիցը, նստում հանդիսահանների
մէջ: Հինգերորդը երբ նա չլն, փորն ուռած շրջու-
մէ: Վեցերորդը երբ նա ծնելից յետոյ երեխն գր-
կին երևումէ մարդկանց. եօթներորդ վարագոյրն
էն ժամանակն է պատռում, երբ նրա մարդը մեռ-
նումէ ու նա կրկին անգամ մորդ է ուզում. հիմի
երրորդ մարդ ուզելը քանիերորդ վարագոյրն է,
չ'գիտեմ:

*
.

Խնամախօսը գնաց մի մարդու մօտ, ասաց ե-
կելեմ, որ դու աղջկանդ տաս այս ինչ երիտասարդին
որ նրա հետ քնէ: Մարդը բարկացած տանից, դուրս
արեց խնամախօսին. մի քանի օրից յետոյ խնամա-
խօսը լսեց որ էն մարդը պսակել է իր աղջկանը՝ նոյն
երիտասարդի հետ, գնաց էլ նրա մօտ ու ասաց,

պարտն, էր որ աննկու էիր, էլ ինչի էիր իմ վրայ
բարկանում: Մտրդը պտտասխտանց, սո հեր օրհն
ված, էնպէս խօսք կտակ նստարդու, որ դու տեղեր,
ինկանխոսն ասաց, եթէ ես ուղի չէի խօսացել
դու չէիր ներմարմի, բնախոստասա ամ զյոյն թայտի
մայր զոյմ Առիւտասա * միամանած մի մղտրայտի
առիւտ մի սր ինչ մի * * * *

Մինք գնաց մոլա նստարդիկնցը էլ բանու-
զեց, նա ասաց էս տանը չէ, փայտի եմ գրկել.
յանկարծ էն ատուումը զաց. եթէ տանը չէ էզդ,
բա էն ինչ գաղէ. սո, իմ խօսքին չես հաւատում,
իշխ գաղին ես հաւատում:

Մօլլա նստարդիներ հարեանիցը մի կաթսայ
(դազան) բան ուզեց, երկրորդ օրը նա վերադար-
ձրեց մի փոքրիկ կաթսայի հետ. մօլլա, էս ինչ
կաթսայէ, հարցրեց հարեանը: Բո կաթսէն ծնեց,
էք նրա ծուանէ: Բանի մի օրից յետոյ էլ նոյն հա-
րեանիցը մի շատ մեծ կաթսայ բան ուզեց. եթէ
օրից յետոյ տէրը եկաւ պահանջեց իր կաթսէն
նստարդիներ ասաց. — կաթսէդ մեռաւ.

Ս. մարդ կաթսէն կը մեռնի:

— Սթէ կաթսէն կը ծնէր, բա չէր մեռնիլ:

Մօլլա նստարդիներ կնկանր ասաց, էսօր օտալ
ձէն եմ գցելու քողարփա մէջ թէ, ասի ինչ ասեղ

բոստան ինչ քանութի, յակնեմ զնոյվաբն ինչնէ Բու-
նում: Մի քանի ժամից յետոյ եկաւ Կոնյո ծառայ ծան
կնիկ մի տապրակ անդէն շուտ արմալամասաց զոյմ
վնիկ — Ինչ էս անուժապարակքս միմն լտով, լայի
ձցուր: Ամենքը ինտմէն բնասն քանդելու, ետեւեմ
ուզում գնալ: մայստասա ամ Երմուտ սմմատ յոյ
նի Կոնեսօր, անարտէր դո չասեցիս, թէ ցոյս ծան
եմ քցելու: հնի ուրես զնում, որ սուտէ: Ինչ
անեմ, էքան զնայողներ կան, որ հիմի ես էլ եմ
հաւատում իմ հնարած սոտին, ո՞վ զիտէ, կարելէ
ուզիլ լինիլու՞ զմազոյմ միջըրա? մաղծմա թ

ցն զուցի — զուցի ձնայ սքայմի — լտածս սղծնադ-
մի զիցուրի զոյս ցն զուցի մաղի մի զճատ ասի
ուսուցի: Մայրադիներ մեկն հորթ ուրիշ, միմն փա-
խաւ, երբ ինքն էլ հեռից շատ վազվզեց չկարո-
զացաւ բանել, վերադարձաւ տուն, զաւաղանը վեր
առաւ, սկսեց ասնը մնացած հորթի շարաքոր ծե-
ծել: Անոր փայ ճապաւ ասաց, անարդ, սա ինչէ
արել, որ ծեծուեց: Ինչ ծեծեց զիտում, արան ար-
թողնեց, մայ կը փախչի, զպատսպիանեց նստարդիներ:
յոյմ չմի, օտ քտաւ քտամըրմուր, բնոյս ցձ
դիտաւ ոչ զո, քտամոյ զո * * * * * ծայլ սո բղան (այլ)

Նստարդիներ ձին տարալ ծայլնու, մի յանուց
եկաւ, զինը վերջացրին քան երկու թու մանով, յե-
տոյ մի ուրիշ մարդ ասաց, մօլլայ էք զնով թանգէ,
արան մի թու մանը բայտէ: Մօլլեն էլ լինիլն Մհամա-
ձայնեց: Ինչոյ լոյր անասա մօլլա շուտ համանայնելը

մի ուրիշ միջնորդ ձգեց, որ մի թուաման էլի պահա-
սեցնէ, մօլլէն դարձեալ կատարեց: Էսպիտի բարեխօս-
ները շատանալով, ձիու գինն իջաւ չորս թուամանի
վրայ, յետոյ մէկն ասաց, մօլլայ, ամէն մէկին որ միմի
թուաման բաշխեցեր, դիտե՛ս հիմի ինչքան պէտքէ
փող տանես տունդ: Եւ պատասխանեց, չգիտեմ,
միայն էսքան գիտեմ, որ էլի ձիւ պէտքէ տանեմ իմ
տունը:

* *

Վանեցուն հարցրին, երևան փշատ տեսա՞ր:—
Հրամբեր տեսայ:— Ի՞նչպէս բանէ փշատը:— փշուր մը
փատ տաշեր են, վրան փշուր մը ալուր կպուցեր են,
կորմիր շապիկ խաբուցեր են, անունը դրեր են փշատ:

* *

Իսակ Թանդոյեանցը քսան տարի էր քթախոտ
էր քաշում, բայց երբէք տուփ չէր պահած ու դրա-
մով քթախոտ չէր գնած. մի օր Դաւիթ Երեցեա-
նից քթախոտ ուզեց, նա էլ տուփը հանեց, համե-
ցէք արեց, Թանդոյեանցն ասաց, տօ՛, ի՞նչ պինդ
(ժլատ) մարդ ես էլած, մի օր չտեսայ, որ քո տուփը
քթախոտով լեքն ըլե՛ս:

* *

Ագուլեցին պանիր առաւ, որ ամեց ապակեայ
ամանի մէջ. իսր որդու հետ ճաշելիս հացը կ'քսէին

ամանին ու կ'ուտէին որպէս թէ հաց ու պանիր
են ուտում: Մի օր շուկայումը հայրը հաց գնեց,
տուեց որդուն առելով— դու գնա խոնու՛թի դրանը
կանգնէ, մինչև ես գամ, դուր բաց անեմ, նստե՛նք,
միասին ճաշենք: Որդին երկար ժամանակ սպասեց,
տեսաւ հայրը չեկաւ, հացեցը լուսամտի ապակուն
քսեց, որպէս թէ պանրի ապակուն է քսում, ու կե-
րաւ, հայրը վրայ հասաւ ու բարկանալով ասաց.—
Ո՛րդի, եթէ միւսանգամ էդպէս շոյալութեամբ պա-
նիրն ուտես, շուտով կվերջանայ, և յետոյ պէտքէ
հացը զամաք ուտենք:

* *

Չորս Եահգատաներ ասունաս էին խաղում,
մինէր Մելիք մասուր միրզէն, որ համ կակագ էր,
համէլ շատ ծաղրածու, այս պատճառաւ նրա արե-
լի անունը դրել էին լաքաթայ. խաղալու թղթի տատ-
նանոցին էլ պարսկները լաքաթայ են ասում. մի
անգամ չորսն էլ մեծ զումար իջան սեղանի վրայ,
երբ թղթերը բաց արին, բոլորն էլ երեք երեք
ունէին, մելիք Մասուրն ասաց. ես չորս լաքաթայ
ունիմ, ահա երեքը ձեռքումս, չորրորդն է՛րեւս կը
գառնայ չորս:

* *

Եահի մօլլայ բաշի մօլլայ քեարիմը (հայնպն)
Սեւստապօլի կուռի ժամանակը ճաշկաց հիւպա-

տոս Հէյմի էֆենդուն ասաց. զարմանումեմ որ Տաճկաստանը Ալեի զուլֆըղարի (սուրի) անունը չէ տալիս և անհաւատ Ռուսներին չէ կոտորում. Հիւսպատոսը պատասխանեց, մենք Ալլահի անունն էլ տուինք, զարձեալ ոչինչ չ'կարողացանք շինել, հիմի թող Պարսիստանը Ալեք զուլֆըղարի անունովը փորձէ:

Արաբները Մահամետի մօտ եղունկները կը կարէին կածէին փողոցքի վրայ. Մահամէկին էլ Աստուծոց հրաման բերեց թէ, ոխոր եղունկի կարածը զրան կրունկի կամ պատի ձեղքուածումը չ'գնէ, դժոխք կ'երթայ: Մի օր նա ինքը փողոցումը գնալիս, հանեց դանակը, եղունկը կտրեց վայր ձգեց, տեսնողներին մինն ասաց—Մարգարէ, Աստուած քո բերանովը հրամայելէ, որ եթէ մէկը իւր կտրած եղունկը զրան կրունկի կամ պատի ձեղքուածում չ'գնէ, դժոխք կ'երթայ, հիմայ դու ինչի եղունկը ձգեցիր էստեղ, նա պատասխանեց թէ, դու ինչ գիտես թէ ժամանակով էս տեղը զրան կրունկի տեղ չէ եղած:

* * *

Մահամետը հանդիսականներին պատմում էր գէշերը իւր երկինք համբառալը, նրա հօրեղբայրն ասաց.—Մահամետ վերկաց կանգնիր, նա կանգնեց:

— Մի ոտդ վեր բարձրացրու, այդ էլ կատարեց նա, միւս ոտդ էլ բարձրացրու.—Որ բարձրացնեմ վայր կ'ընկնեմ:

— Եթէ դու էստեղ չես կարողանում մի վայրկեան օդի մէջ կանգնել, ուրեմն ինչպէս թուար, դնացիր երկինքն ու վերադարձար:

Օմարն ասաց.—աշխարհումը երեք անբժշկելի բան կայ մարդու համար, ատամի ցաւը, վատ դրացին ու վատ կինը: Մահամէկը պատասխանեց, ատամը ցաւումէ, հանել տուր, կինը վատէ տղահարզան տուր (արձակիր), զրացիդ վատէ, տունդ վաճառէ ուրիշ տեղ տուն գնէ: Կայց վայ էն մարդուն, որ զլլացցաւ ունի, կամ աչքացաւ կամ վատ որդի, ահա էս երեք բաներն են անբժշկելի, որովհետեւ չես կարող զլուրդ կտրել, աչքերդ հանել և որդիդ փոխել:

* * *

Ստամբուլից մինը եկաւ իջեանեցաւ մի մահամէտականի տանը, վերջինը որ մի սրտաւ և մի երիտասարդ կին ունէր, զանազան հարցեր առաջարկելով ձանձրացնումէր նոր եկող հիւրին: Երբ խօսքը բացուեց կանանց վիճակի վերայ, հիւրն ասաց, Աղլթանը հրովարտակէր հանել, որ ով երկու կին ունի պառաւին պահէ, երեսասարդուհուն զուրս անէ:

Տանաէրը զայրանալով ասաց, — սուս կլինի, էդ անկարելի բանէ: Պատառ կլինը, որ դրան քամակիցը ահանջ էր գնում, պատասխանեց, — պարտըր Սասմբօլիցէ գալիս, ինչի՞ սուս կ'իսուէ:

* *

Մէթի խանն ու Աւագ խանը սաստիկ թշնամի էին միմեանց ու շատ վնասներ էին հասցրել իրարու: Նրբ նրանց բարեկամները աշխատումէին երկուսի մէջ հաշտութիւն ձգել, Աւագ խանն ասաց, Պարաներ, մի այգեպան ուխտ էր գնում նրուապէմ. ասբաւ իւր որդուն կանդնացրեց այրումը մի օձի բնի ասաջ ու ասաց, — այսանդ բնակուող օձը օրը մի մի սոկի է դուրս ձգում, ես էլ գալիս եմ վեր առնում, այդ է պատճառը, որ ես հարստացել եմ, ուրեմն միւնայր դու կշարունակեա մինչե իմ վերադառնալը: Հօր գնալուց յետոյ որպէն քանի մի շաբաթ գնումէր սոկին վեր առնում: Յանկարծ մտածեց նա որ օձին սպանէ, բունը քանդէ ու նրա մէջ գտնուած բոլոր սոկիքը միանգամ վերառնելով հարստանայ: Բահը ձեռքին սպասումէր: Սձը դուրս եկաւ թէչէ, խիկեց նրա սոջը կարեց, ու խիոյն կենդանի մնացած գլխիցը ինքը թուռուորվելով մտահոյս: Այգեպանը նրու սաղէմից երբ վերագարձաւ ու շատ ողբաց օրգոս կրթուտը, դիմեց դարձեալ ուկոս տեղն ու ասաց, Սձ ախպեր, անցեալը մտանտնը, արի էլի անբա-

ռաջուան բարեկամութիւնը շարունակենք: Սձը պատասխանեց, քանի որ որդուդ կոկիծը քո սրտումն է իմ կարուած պոչը իմ աչքի ասաջ, մենք էլ չենք կարող բարեկամութիւն անել: Աւագ խանն աւելացրեց, էսպէս էլ իմ ու Աւագ խանի հաշտութիւննէ:

* *

Արացի Զօրաբ Օրբեղանին կուսակալի տան մօտ մի այգի ու ընդարձակ դարդակ գետին ծախեց Գէորգ Արծրունեոյ վերայ 2000 լուբլով, դրամներն ածեց տոպրակի մէջ, դրեց սպասուորի ուսի վրայ, որ իր ետեկց ընկած գնումէր. պատահելով նրան վրացի թաւաբներ, հարցրին, — կնեսոգ, էդ ի՞նչ փողէ, որ սանոււմես. — տղերք մի խօսէք, — պատասխանեց նա, հողիւ մի սուտուց հայ գուայ, որի վրայ ապարդին այգիս ու դաշտս 2000 լուբլով ծախեցի ու փողերն էլ նաղդ ստացայ: Բայց շատ ժամանակ չանցաւ, նրանց գինը դարձաւ 100 հազար լուբլի:

* *

Յիսուն տարեկան ձկնապան այրի Մեկքօն ասան ու հինգ տարեկան օրիորդի հետ ամուսնանալու համար գնաց Ասրապետ նոգիկոպոսի մօտ, վերջինը հարցրեց նշանածդ հո՞սէ, Մեկքօն աղայ: Չէ, Սրբազան Սա չէ, Հայէ: պատասխանեց նա:

* *

Մէկը նամակ էր գրում բարեկամին. ծանօթի մինը ներս մտաւ, որի հետ բարեկեց յետոյ էլ շարունակում էր իր նամակը, բայց տեսաւ որ եկող ծանօթը աչքերը չուած կարդումէ իր գրածները, իսկոյն աւելայրեց նամակում թէ, սիրելի, այսօր ես մտադիր էի քեզ երկարօրէն գրել, բայց անպիտանի մէկը որ էս բոգէին ներս եկաւ, նկատուեմ որ գրածներս ուզումէ կարդալ, վասնորոյ այժմ վերջացնելով նամակս մնագածը թողնում եմ ուրիշ անգամի, մնաս բարև և այլն. Յանօթը նրան ասաց. — Դէ ք՛ գրածները կարդում: — Եթէ չէիր կարդում, ապա ի՞նչպէս իմացար իմ գրածը, պատասխանեց նամակագիրը:

* *

Ա. Բերժէն բերանումի՛ց ցիկար էր ծխում, տեսաւ որ ես էլ ընչախօս եմ քաշում, ասաց, — էդ ի՞նչ ազբէ, որ քիթդ ես ածում: Ես պատասխանեցի, — Էն աղբիցնէ որ դու բերանումի՛ց գրած ծխումքս:

* *

Երևանցով Մետապը բարկացած ժաւճնակ — մաշեննիկ — ասաց Քարաաշենց Սկրտումին, նա պատասխանեց. Ես Ռուսերէն չեմ հասկանում, կերթամ կը հարցնեմ մաշեննիկ բառի նշանակութիւնը ու յետոյ կ'գամ ես էլ քեզ կասեմ — մաշեննիկ:

* *

Էրեկէ պարնի ուսերի վրայ մի պզուկ էր դուրս եկել, ինչ բժեշկ գալիս էր ուրիշ անուն էր տալիս. մի օր նա ասաց, տօ ուսիցս մինչև ականջներս բըժիշկները չկարողացան ինձ մի ճշմարիտ լուր տալ թէ էս պզուկի անունն ի՞նչէ, ապա Պօլիսից կամ Քեհրանից բերած լուրերին ես ի՞նչպէս հաւատամ:

* *

Մի երիտասարդ մտաւ բահլուլի տունը, տեսաւ որ նա փայտը ձիէ շինել ու հեծած վրէն բակի մէջ դէս ու դէնէ վազվում, ասաց, աղայ, եկել եմ քեզ մի խորհուրդ հարցնելու, եթէ կարելիէ, փոքր ժամանակ ձիդ կանգնացնես, ու լսեմ խնդիրս:

— Ասա տեսնեմ:

— Ուզում եմ ամուսնանալ, երեք հարանացուներ կան, չգիտեմ որի՞ հետ ամուսնանամ, մէկը օրիորդէ, բայց հասակով է:

— Էդ նա զիտէ,

— Երկրորդը նոյնպէս օրիորդ է, բայց փոքրէ հասակով:

— Էդ դու զիտես:

— Երրորդն էլ այրի է:

— Բահլուլն սկսեց փայտէ ձին վազվզացնել ու ասել, — հեռի հեռի կանգնիր, ձիս քացի կը խփէ քեզ: Երիտասարդը ոչինչ չհասկանալով, խնդրեց որ բահլուլը մեկնէ իւր ասածներն: Նա պատասխանեց

էն որ հասակով մեծէ, նրան այսուհետեւ չեա կարող
 ուղղել, ենքը զիտէ, ինչպէս սովորելէ այնպէս էլ
 կ'պահանջէ. միւսը որ փոքր է հասակով, դու զիտես,
 ինչպէս ուղղութիւն կուտս, այնպէս էլ կ'կենայ. իսկ
 երրորդը որ այրիէ, նրանից շատ հեռու կաց որ քեզ
 քացի կրտայ:

* * *

Ղարաբաղի մէջ Աւան Իւզբաշին երեւելի մարդ
 էր համարուած, երբ Ռուսները տիրեցին զարաբաղին,
 շատերն աշխատեցին որ իրանց ծագումն ցոյց տան
 նրա սերնդից: Մի որ մօտ քսան հողի Աւանի քերց
 ասած տեղումն քեֆէին անում, նրանց մէջն էր և
 գեր իկ Հայրապետը, որ Աւան Իւզբաշու սերնդիցեր
 ուղղակի իջած, բայց կային էնտեղ և մի քանիսը,
 որ շինծու էին: Պատահումը Հայրապետին կառավար-
 րիչ (Թամարայ) շինեցին, որին հագկերութեան վեր-
 ջը ստիպեցին Աւան Իւզբաշու ողորմութասը խմել,
 որովհետեւ նրա անուան քննարկած քերցի վրայ էին
 նստած քեֆ անում: Հայրապետը զինու բաժակը
 բարձրացնելով ասաց. — Ախպէրք էս գինին խմեց
 մեր պապ Աւան Իւզբաշու ողորմութասը, ամմա, էս
 էլ ըմտում, որ նրա պապը շոն տեռնայ, գեօրբա-
 կեօս հասէ, որ իրան տուտ խեղայ Աւան Իւզբաշ-
 շեան ա շինուլ:

* * *

Չ ուղայեցի հայ պառաւ կինը, դնաց Նահաբասի
 մօտ, լայով աղաչեց, մեղք եմ, խեղճ եմ, հրամայէ,
 որ իմ թուրքացած որդին վերադառնայ Հայոց հա-
 ւատը, Նահաբասը հարցրեց. — Մի՞թէ մահմետականը
 վատէ, Այո՛, պատասխանեց կինը: Նահաբասը ասաց. —
 կ'ին, ուրեմն խեղճ Նահաբասը ի՞նչ անէ, որ իօթն
 որդի ունի, իօթն էլ թուրք են: անխնայ թ զմնաւ
 ճակարակն իոյրմասը թ մի ծանոցաց որոյ դաս
 շարքը դուստր իննստ * * * մարմնը այնմնա զյն
 թ

Պարոնի մէկը գիշերը գիրք էր կարդում ու
 չհասկնացած բաւերը որոնումէր. բաս գրքումը: Ար-
 բաժ. ծեր Աամբար անուն իւր խոհարարը ներս եկաւ
 ոռձիկ ուղեւու, տեսաւ որ տէրը իւր վերայ ուշ չէ
 դարձնում, այլ շուա շուա դրքերն է բաց ու խուփ
 անում, ասաց. — պարոն, մի քանի բոպէ ինպքեմ համ-
 բերես, մի քանի խօսք ունիմ ասելու. պարոնը ա-
 կանջ դրեց, և խոհարարը շարունակեց. մի մարդ կա-
 մենայով սարի արջին կարգալ սովորցնել, մի գրքի
 թերթերի մէջ չամիչներ շարեց ու սովորցրեց արջին,
 որ պառտէ, գտնէ չամիչները, ուտէ: Շատ պարտեղէ
 թուեցաւ չամիչ քայցրութիւնը արջին, ինչ գիրք
 որ առաջն էին դնում, թաթերովը թերթումէր,
 կարծելով թէ չամիչ կ'գտնէ. ճիմայ էնպէս էլ դու-
 ես անում, պարոն:

* * *

Մէկն ասաց. — Ի՞նչ գեղումը ամեն բան բուս-
 նումէ, բայց ցորեն չէ բուսնում. Պրո՞ւ Պուղին պա-
 տասխանեց, ուրեմն ասան ոչինչ չէ բուսնում:

* * *

Ս. Մեքատեանը չկարողացաւ Օրբելեան Իլիկոյին,
 որ շատ հիւանդ էր, այցելութիւն գնալ: Քանի մի օրից
 յետոյ տեսաւ որ նա առողջացած շրջումէ, մօտեցաւ,
 ասաց. — բարեկամ, Վարբիէլ հրեշտակի երեսը սեռ
 նայ, որ իմ երեսը քեզ մօտ սե թողեց:

* * *

Եփրեմ Կաթուղեկոսը երբ 1825 թուին եկաւ
 Թիֆլիզ, Ներսիսեան Լուսնարանի աշակերտներից
 օրը յիսուն երեխայք տանումէին նրա աջը համբու-
 րելու: Կաթուղեկոսը իւրաքանչիւրի անունը հարցնե-
 լուց յետոյ, էն անուան սրբին յիշելով օրհնումէր
 երեխին ու ասում. — նա քեզ պահպան լինի ու
 շնորհք տայ. կարգը որ հասաւ Վարբիէլին, նրան էլ
 ասաց. — Վարբիէլ հրեշտակը հոյից առնէ: Բայց
 աշակերտները սկսեցին ծիծաղել: Կաթուղեկոսն ասաց
 որդիք, ինչի՞ էք ծիծաղում. իմ միաբա այն էր, որ
 դա էն բան սուրբ կեանք վարի, որ Վարբիէլ հրեշտակը
 դրա հոգին առնէ, և ոչ թէ Սատանէն:

* * *

Երօր Յամանշովին ստիպումէին, թէ այս ինչ
 մարդու առնը գնէ, որովհետեւ հարեան է քեզ, նա
 պատասխանեց. եթէ հարեանութեան համար տներ
 գնեմ, ուրեմն վերջը բոլոր քաղաքը պետքէ գնեմ:

* * *

Մէկ տեղ հացկերութեան ժամանակը զրոյց
 բացուեցաւ Տ. Մ — ի վերայ, որին ամենքը գովեցին
 Թէ լաւ մարդ է, մինը չ'համբերելով ասաց. Պարոն-
 ներ տեսէք Տ. Մ — ի որքան կեղծաւոր խաբերայ
 ու հնարագէտ մարդ է, որ կարողացել է իր անձը
 ոչ թէ միայն ձեզ այլ ևս իր բոլոր ճանաչող-
 ներին գովել տալ:

* * *

Պարսկաստան զինախաղութեան սովորցնելու
 ժամանակը հարիւրապետը մի քանի անգամ քարկա-
 ցաւ զօրականի վերայ, որ հրացանը ուղիղ բռնէ,
 վերջը տեսաւ որ զօրականը չէ կարողանում կատա-
 բել իւր տասձը. մօտ գնաց ու հրացանը ուղղելիս
 ասաց. անմիտ, քեզ ասում եմ, էսպէս բռնէ. զօրա-
 կանը պատասխանեց, հարիւրապետ, էսպէս բռնե-
 լուց էլ ոչինչ չի դուրս գալ:

* * *

Անցորդի մինը տեսաւ աղքատի վերքերի վերայ

չառ ճանճեր էին լցուած, ինքն էլ ողորմութիւն է խնդրում, խղճալով նորա վերայ, մտադառ ճանճերը քշեց: Պարսն, աղքատն ասաց, դրանով ինձ վատութիւն արեցիր և ոչ թէ լաութիւն, որովհետև կշտացած ճանճերի տեղը կ'գան քաղցածները ու ինձ աւելի նեղութիւն կ'տան:

* *

Մ. Պ.: նեանք վշտացած լինելով Թ. Ն. ից, սկսեց քաղմութեան մէջ նրան վատաբանել ու ասել, նրանց գերդաստանի մէջ մինք չ'կայ լաւ: Ա. Խալթեանը նրան ասաց.— Ես ու Ուրդունբէգեանը Թ. սիրէյ մէկ մէկ աւանակ դնեցինք, երբ խոտը ածում էինք նրանց առաջ, իմը մարդի չ'էր թողնում մօտ գնալ կամ կծումէր կամ աքացի խփում, բայց ընդհակառակն Ուրդունբէգեանինը էնքան հեղ էր, որ ոչ ոքի չ'էր դիպում. եթէ աւանակներն մէջ, որ մի ցեղ են, լաւն ու վտան է լինում մի թէ Ն.— էնց ցեղի մէջն չ'կայ մինք, որ լաւ լինի:

* * *

Երկու մարդ նստած վիճումէին, մինք ասումէր թէ իմ ծառայն է աւելի շուտ գործ կատարում և միւսը թէ իմը ի վերջոյ նրանք գրազ եկան. առաջինը իւր Պողոս ծառային կանչեց սոսայ.— գնա այս ինչ հրատարակումն այսինչ նպարավաճառի մօտ

լաւ խաղողէ ծախում, կէս լիդր առ, շուտով բեր, ծառայն դրամը ստացաւ գնաց, նրա պարսնն սկսեց թուել թէ, ծառայս այս ինչ տեղ հասաւ, այս ինչ տեղից անց կացաւ. այս ինչ փողոցից դուրս գնաց. հասաւ հրատարակը, մտեցաւ նպարավաճառին, նա խաղողը քաշեց, դրամն ստացաւ, ծառայս վերադարձաւ, եկաւ այս ինչ, այն ինչ տեղ, հասաւ այս ինչ փողոցը, ու յանկարծ ձայն տուեց.— Պողոս: Պողոսը ասաց— բերի, պատրաստէ, ներս մտաւ սննեակը, խաղողը գրեց նրանց տուած: Երկրորդ պարսնը կանչեց իւր Ստեփան ծառային, նմանապէս պատուիրեց թէ գնա, այս ինչ տեղից այս գումարին տանձ բեր. ծառայն դրամը ստացաւ սննեակից դուրս գնաց, նրա պարսնն էլ միւսը պէս սկսեց մէկ մէկ թուել ու յետոյ ձայն տալ, Ստեփան, եկա՛ր: Ստեփանը պատասխանեց, չէ պարսն, կօշիկներս դեռ նոր եմ հագնում որ գնամ: Գաւստը անարաբից մտաւ ցանափում գն մտցում, ապա արեւմտակ մտաւ գնեցաւ. քո ու զսոյն անիւ: * * * Պարսկաստանում սովորութիւն է, սով ում ասունը գնայ, մի ծառայ գոնէ պետքէ տանէ որ իւր քոշերը պահէ: Ես էլ սովորութիւնէ, որ հրատարակը եթէ ծառայ չ'ունի, մի ուրիշին հայտարարի կ'վաճէ, հետը կտանէ. նոյնպէս սովորութիւն է, որ երեք մարդը մի ափսէից ուտեն, ինչ որ մնաց, նրանց ծառաների բաժինն է: Սի երեւել տան մէջ

ժամահաց էր, մի հրաւիրուած մօլլայ էլ մի աղքատ մարդ, որպէս ծառայ, տարաւ հետը այն պայմանաւ որ նա կերակուի իւր ուտելիքի մնացորդից: — Պատահեցաւ որ երեք մօլլայ միասին ընկան մի ամսէի վերայ, սրանք լաւ կերան, իստակեցին ամանները, բայց փրակեցը մնացելէր մի փոքր ու մէկգմէկու համեղէք էին անուռ: Ի վերջոյ մինը ստաց — եւս հազրաթ Ալի ու բուր լքցրեց, տարաւ բերանը: Նրա ծառէն որ նայուէր, ձայն տուեց, մօլլայ մօլլայ քօշերդ յանձնեցի հազրաթ Ալուն ու ես գնացի, մնաս բարով:

* *

K. K. 21598

Երբ Ներսէս Կաթողիկոսն Ռուսաստանից եկաւ Թեֆլիզ, Վրաստանի քաղաքներից երեցփոխաններ էին գալիս նրան անուրթիւն: Սղնախի երեցփոխանները որ ներկայացան, Ներսէսը հարցրեց, ի՞նչպէս է ձեր պարսն Սաեփանը: Նոքա չիմացան ո՞ր Սաեփանը, հարցրին նրա ազգը: Կաթողիկոսը սասց. — ազգը մահի չէ, բայց էնէ մոխ, որ շատ գինի կ'խմէր: Երեցփոխանի մինը իւր մօտ նստողին բրթեց, ակամջումն փախուց թէ՛ անո՞ւ Կաթողիկոսին, որ ես էլ շատ գինի կ'խմեմ:

* *

Թափնենց Սողոմօնը (Նուշխունենց) գնաց Կարա-

պետ Եպիսկոպոսի մօտ, շատ խնդրեց, որ չարգելէ Նորաշէն եկեղեցւոյ մէջ երկար աթոռներ դարսել: Կարապետ Եպիսկոպոսը սասց. Ժողովրդի համար զանազանութիւն չ'ը պէտքէ լինի. թէ մինը որ հարուստէ, եկեղեցումը պէտքէ աթոռի վրայ բազմի. իսկ միւսը որ աղքատ է, պէտքէ ոտքի վրայ կանգնած մնայ: Մեր եկեղեցումը աթոռք չէ եղած և չ'պէտքէ լինի Նուշխունենց Սողոմօնը եբուե երեցփոխան, սասց. — ի՞նչպէս զանազանութիւն չ'պետքէ լինի, ուրիմն ես որ մի լաւ քաղաքացի եմ, մէկ կուօնի հետ հաւասար եմ: Կարապետ Եպիսկոպոսն ինքն էլ կու լինելով, ստուռ շատ շուշխուն շուշխուն կը բուցիս (Թափնենց ազգ. "շուշխունենք" մտկանուն ունին):

* *

Մահմեդականի մէկը գնաց Մուշթէիլից հարցրեց. — համբուրթիւնը առաքինութիւն է արդե՞ք: Նա չգատասխանեց այն ամէնամեծ առաքինութիւն է, ուրիմն սուէք սասց նա, դորս համար ինձ վայրակամ: Մուշթէիլը գրեց վիսցականը և նրա ձեռքը ապով հարցրեց. էս ինչի՞ համար ես անուռ, նա պատասխանեց, սհա՛ն, եթէն տարի է որ մէջիդի գաթումն եմ բնակվում աս երբէք ներս չ'եմ մտած, կամենում եմ դրամով ուրիշների մօտ ապացուցանել, որ իմ արած համբուրթիւնը ամէն առաքինութիւն է:

Խուզադատ խան հայկազն ասաց Աբբաս միրզին,
էն ի՞նչէ, որի անունը կայ ինքը չկայ: Աբբաս միր-
զէն հրամայեց ներկայ գտնվողներին մեկնել էն խոս-
քի նշանակութիւնը: Նրանցից ոմանք հրեշտակնէ,
ասացին, ոմանք սատանէն, ոմանք տէրութիւնը
ևայլն ևայլն. Ե վերջոյ Խուզադատ խանը ենքը մեկ-
նեց ասելով թէ էն իմ ուռնիկնէ, որի անունը կայ
բայց ինքը չկայ:

Շահ—Աբասը հագուստը փոխած գիշերը մա՛,
գալու ժամանակ պատահեցաւ մի կիսաբաց դրան,
որ տեղեց լավում էին խօսակցութեան ձայներ, ներս
մտաւ տեսաւ երեք աղքատներ, ողջոյն տուեց ու
ասաց.—Թոյլ կ'ամք օտարիս ձեր մօտ գիշերել. նոքա
ուրախութիւնով ընդունեցին անձանթիւն և հրա-
ւիրեցին ընթրիք անել իրանց հետ հաց ու պանրով:
Երբ սեղանը վերջացրին, խօսակցութեան սէջ աղ-
քատներից մինն ասաց.—Ես շատ բաղաւոր կհա-
մարէի ինձ էօ աղքատ վիճակովս, եթէ Շահաբասի
աղջիկը իմ կինը լինէր, Շահաբասը հարցրեց նրանից,
տեսած էս դու նրա աղջիկը: Աչ, պատասխանեց
աղքատը: Արեմն ի՞նչ զանազանութիւն կայ, թա-
գաւորի ու աղքատի աղջկայ մէջ: Երեք աղքատները
ևս պնդեցին թէ շատ զանազանութիւն կայ. Շահա-
բասը զրոյցը չերկարացնելու համար, այնպէս ցոյց

տուեց, իբր թէ համաձայն է նրանց կարծիքի հետ:
Առաւօտը Շահ Աբասը այն տեղեց դուրս գնաց և
կէսօրին իւր թագաւորական աթոռի վերայ նստած,
ուղարկեց երեք աղքատներին բերեն, դրեց խրա-
քանչիւրի առաջ երեք զուռով ներկած երեք երեք
ձուաներ ու ասաց. կերէք, ինչ զանազանութիւն որ
տեսնէք դրանց մէջ, ինձ պատմեցէք: Նրանք կերան
ու ոչինչ զանազանութիւն չգտան. յետոյ ՇահԱբասը
ասաց.—էդպէս էլ, իմ բարեկամներ, իմացէք թա-
գաւորի աղջիկը. որ միայն դրոյց է երևում ներկու-
ած, ինչպէս էդ ձուաները:

Աչ, հարցրեց Բին թէ, նուր ի՞նչ խաբբրնիք
կան գազէթներում Բ պատասխանեց, էնպէս մէ
էրէվիլի խաբար չկայ:
Ե, Իբրինի, Իլադսօնի, Անդրաշու, Բխամարկի
ու Մակ—Մահճօնի հանա վուչիս չ'ին գրօւմ թէ ինչ
ին խօսեցի:
Ետունց համա վուչիս չ'կարդացի, մազբամ հակի
կարդացի վուր քու մամա Իաթիւն շօքած է էլի
Աստուածածնու պատկերի առջևիք, աղաչոււ է էլի
թէ, ո՞վ սուրբ Աստուածածին իմ վուրթի վին խիլք
տու վուր էգբայ կամենայ Հայկի, Արամի ու Տրդա-
տի անունները մօին պահել էր:

* * *

Հիւանդ Սօյոյուն բժիշկը եկաւ տեսնելու, սե-
նեակը ներս մտնելիս ոտքը զիպաւ շեմքին, վայր
զըրուեց ու քթիցն արեւն գնաց Սօյուն ասաց
պարոն բժիշկ ես փորձել եմ որ ինչ գործի սկիզբն
արիւնով սկսուի, արիւնով էլ կը վերջանայ, ուրեմն
խնդրեմ շնորհ անէք յետ գնաք, որովհետեւ ես էլ
հիւանդ չեմ:

* * *

Փողոցումը երկու մուրացկաններից մէկը ձայն
էր տալիս թէ Աստուած ինձ ուղղակեալ իսկ միւսը
թէ թագաւոր քեզանից եմ ողորմութիւն խնդրում:
Թագաւորն անց կենալիս երկուսի ձայնն էլ լսեց, ու
վերադառնալով իւր տեղը հարիւր ոսկի դրեց մէկ
ափսէի մէջ, վրէն էլ առատօրէն փլաւ ածել տուեց
ու զրկեց էն աղքատին, որ անդադար իր անունն
էր յիշում: Նրբ նա կերաւ, կշտացաւ, մնացածը տու-
եց միւս աղքատին, որ Աստուծոյ անունն էր տալիս:
Սա էլ կերաւ, տեսաւ փլաւի տակից ոսկեք դուրս
եկան, ածեց պարկի մէջ ու գնաց: Միւս օրը թագա-
ւորը կրկին անց կենալիս, տեսաւ էն աղքատների
մինը նստած դարձեալ իր անունն է տալիս ու ողոր-
մութիւն խնդրում, ասաց, ա մարդ, հարիւր ոսկին
որ երեկ փլաւի տակին դարսած ուղարկեցի, բաւա-
կան չէ՞ր քեզ, նա պատասխանեց, թարսե՞նք, էն
ոսկի չեմ տեսել:

* * *

— Մի՞ թէ փլաւից դու չկերար:
— Իշխից ես կերայ, մնացեալը տուի միւս աղ-
քատին:
— Ուրեմն, ասաց թագաւորը, դու էլ գնա պաւ-
հետեւ միւս աղքատի նման Աստուծոց ողորմութիւն
խնդրէ, թող նա շնորհէ քեզ:

* * *

Մեծապէս Քամաշապը իր հօր Գեղօյի հիւան-
դութեան ժամանակը լաց էր ընում, հէրն ասեց,
որդի ի՞նչ ես եղքան նեղանում, քեզ համար մեծ
կարողութեւն եմ թողնում, տներ, հոգեր, այգիներ
եայլն, ուրիշ աղբէր էլ չունիս որ քեզ հետ վէճ բա-
նայ, ուրեմն կը նստես, ուրախ ուրախ կը վայելես:
Բաստամեանց Ստէփան բժիշկն ասաց, Աղա Գեղոյ,
որդեղ լաց է ընում ո՞չ թէ մեռնելուդ համար, այլ
նրա համար որ վախենում է էլի առողջանաւ:

* * *

Կատուին իմացում տուին թէ մկները քեզ ի-
րանց վերայ թագաւոր են բնորել, նա տրտմեց. երբ
պատճառը հարցրին, պատասխանեց թէ, վախումեմ
որ փոշմանեն:

* * *

Մէկը խնդրեց թագաւորին որ իրան հարիւր

Թուման բաշխէ. շատ լաւ, ասաց թագաւորը, կը բաշխեմ քեզ հարիւր թուման էն պայմանաւ, որ եղբորդ էլ երկու հարիւր տամ: Նա պատասխանեց, ուրեմն հրամայեցէք որ իմ մէկ աչքը հանեն, որպէս զի եղբորս էլ երկու աչքը հանեն:

* * *

Եօթն եղբայրներ իրանց մէկ փեսի հետ նստած էին, յանկարծ հողհհան հրեշտակը յայտնուեցաւ, ասաց ձեզանցից երկուսի հողին առնելու եմ, ուրեմն ջոկէք տեսնենք ո՞ւմն է ընկնում էս մահը: Նրանք բոլորն էլ աչքերն երբ չուեցին փեսի վերայ, և նա ասաց, պարոններ, ես էն երկուսից մէկը, պատրաստ եմ, բայց ձեզանցից ո՞րն է հողի տալու, ընտրեցէք տեսնենք:

* * *

Բադամ— դողէն ասում էր, երբ ես երիտասարդ էի, կարդում ու լսում էի թէ ,, երանի աղքատաց, զի նոցա է արքայութիւնն երկնից“ այս պատճառաւ ես էլ ոչ մի գործի քամակից չէի գնում, շատ թէ քիչ ունեցած փողերս մնիւում էի ու պարապ շրջում: Բայց հիմայ տեսնում եմ, որ աղքատը ոչ թէ երանելի է ու արքայութիւն կարող է վայելել, այլ ընդ հակառակը այնքան թշուառ է, որ նրա համար էն կեանքումն արքայութեան դուռը կողպած կը լինի:

Իսկ այս հարուստները, որոնք էս կեանքում շքեղ ու պերճ ապրում են, ողորմութիւն են բաշխում, որբեր են պահում, վանքեր, եկեղեցիներ են շինում: Նրանք աւելի շուտ կերթան արքայութիւն, քան թէ մուրացկանները, որ մարդկութեան համար աւելորդ ծանրութիւն են:

* * *

Պղտուած մարդիցը հարցրին, — գողերն ի՞նչ տարան քեզանից. նա պատասխանեց, հարիւր թօփ կտաւ, բայց մէկ բանում նրանց աչքը հանեցի, որ կտաւների մէջ 10 թօփը ութ ութ գազանոց էին:

* * *

Շամբեցին իւր ծնողաց հողու համար ձէթ էր խոստացել Նախավկայի վանքին, բայց տասը տարի էր, այս ուխտը չէր կատարում: Մէկ անգամ երկու տիկ ձէթ ձիու վերայ բարձած Խօյ էր տանում ծախելու, յանկարծ ձին վայր ընկաւ, տիկ մէկը պատռուեցաւ, և նա ասաց— ո՞վ Սուրբ Ստեփաննոս Նախավկայ, քեզ մատաղ, էս ձէթը ընդունէ հօրս հողու համար: Նստ չ'անցաւ, միւս տիկն էլ պատռուեցաւ, այն ժամանակն ասաց— սուրբ Նախավկայ, էս տիկն էլ մօրս հողու համար եմ տալիս, որ մեր մէջն էլ հաշիւ չ'մնայ:

* * *

Ե, ն, հարցրէց Տ. Պին թէ, էն եանարար Շա-
պրշնիկովին չիմ ճանչնում, ո՞ւմ վուրթիէ, Ղարա-
բաղցի՞ է, զօկէ՞, շանձրագէ՞ թէ կօյէ՞: նա պատաս-
խանեց, վուչ մէկէմէն չէ, նուխցի է: * * *

— Նուխցին էլ շան ճրագ չէ: * * *
— Չէ, նա էսողացի կնիկէ առի: * * *

— Ի՞նչ է, կնիկ վուր էստի առիլէ, քաղցի կու
դառնայ. նրա մամին օլօրմի, մէ դափուլ էսողացի
կնիկ առնելով հին քաղցի ուէլէնայ դառնայ:

* * *
Սղաւար խանը պարսկի հագուստով Թիֆլիսու
շուկայից անց կենալես, մէկը հարցնում է, պարոն,
դու ուրիշ ախպեր էլ ունի՞ս:

— Հա ունիմ, ինչի՞ ես հարցնում:

— Աբա ինչի իս էտէնց երկար զգակ ծածկի
գլխիդ, գանայ չէիր կանայ դրամէն երկու զգակ էիր
կարիւ առի, մէկը դուն էիր ծածկի, մէկէլը ախպերդ:
* * *

Թիֆլիսում Սղաւար խանին մէկ պաս օր սերա-
նի վերայ մէկը հարցնում է, խան, գանայ թուրքիրը
պաս կու պահի՞ն, վուր դու պահումիս: նա պատաս-
խանում է. — ես թուրք չեմ: — Թէ թուրք չիս, աբայ
ինչի՞ ես ձէռնիրդ հինով կարմրէցրի:
* * *

Նոր Ջուղայում պապադաւանը մէկ լուսաւոր-
չտիան Հայի հաւատ էր ուշուց տուել. բանը հա-
սաւ թաղապետին, որ երկուսին էլ ուղարկեց վիճա-
կաւ որ արք եպիսկոպոսի մօտ քննել և յանցաւորին
պատժել: Եպիսկոպոսը տեսնելով որ պապադաւանը
մեղաւոր էր, հրամայեց որ նա ապաշխարելու հա-
մար երկու օր գայ առաջնորդական պարտէզը քա-
ղահանէ: Երկրորդ օրը եպիսկոպոսը մտաւ պարտէզը,
ասաց, — ա մարդ, ինչի՞ ես էս պատուական ծաղիկ-
ներն էլ փշելի և անպիտան խոտերի հետ արմա-
տիցը հանում. նա պատասխանեց, Արբազան, ես մի
տղէա մարդ եմ, ինչ եմ ճանաչում, ծաղիկը ո՞րն է,
անպիտան խոտը ո՞րն է: — Եթէ այդքան տղէա ես,
ասաց եպիսկոպոսը, աբա ի՞նչպէս իմացար որ պա-
պադաւանութիւնը զերազանց է սուրբ Լուսաւորչե
հաւատեցը, որ գնացիլ հաւատդ փոխեցիր:
* * *

Ամիր—խան Սարգարը մտաւ այգին ու նկա-
տեց որ իր ստորադրեալ աստիճանաւորները նստած
գինի էին խմում, այնպէս անցաւ, իբր թէ ոչինչ
չտեսաւ. նրանք էլ շտապով գինու գաւը թփերի մէջ
ծածկելով գնացին նրա հետեւից: Երբ բոլորը միա-
սին գրօսնելով միւս անգամ եկան այն տեղը, տեսաւ
որ աւանակը թփերն արածել էր ու գինու գաւը
բացուել, Սարգարն ասաց, մտիկ տուէք, գինին ին

գարշելի և զգուշելի բան է, որ էշն էլ իր հուժիւ-
նով չէ մտացել նրա գաւին: Ներսեսեան միզայ
Իւսուժը պատասխանեց, Սարգսր, էշն ի՛նչ է իմա-
նում թէ զինին ինչ արմաղան խմիչք է, եթէ իմա-
նար ի՛հարկէ էշ էլ չէր մնալ:

* *

Ներսիսեան ուսումնարանի աշակերտները հար-
ցրին տիրացու Սկրտչեց, ինչի՞ ես ուրախանում, որ
Պարսից զօրքը գալիս է Քիլիկիւր առնելու: Ես պա-
տասխանեց նրա համար, որ մեր ուսումնարանը
կ'բանդին, ես էլ կապառուիմ քերական տաժանելի
շարադրութիւններ գրելուց:

* *

Ուսաց զեսպանների մէկը գանդատում էր Սղա-
լար խանին թէ, Պարսկաստանի զեղերի մէջ կառք
պահելու յարմար տեղեր չկան. նա պատասխանեց,
պարոն, ձեր ասածը շատ ճշմարիտ է, ինչպէս և
Ռուսաստանումն էր մեր զեսպանների փիղերի համար
յարմար տեղեր չլինելով, նրանք էլ իրանց հետ փիղ
չ'են տանում ու փէչերումն էլ փլաւ եփել անկարելի
լինելով, պարտաւորվում են մինչև Ս. Պ, Բուրգ քաղ-
ցած ճանապարհորդել:

* *

Նախիջևան կինը իր ամուսին Սարգսին յանդի-
մանում էր թէ, դու քո երեխանցը չես սիրում ու
նրանց հետ ժամանակ անցկացնելու շնորհք չունիս,
որ մարդիս կեանքի առաջին երջանկութեանն է՝
Սարգսին էլ կանչեց իր փոքր որդուն, չրեց երկու
ճնկան մէջ ու ասաց, Սեկիչ, Միկիչ, բօ՛ւ, բօ՛ւ: Սեկի-
չը ահեցը սկսեց լալ: կինը ասաց, բարաբալլայ, չ
բարաբալլայ, ինչպէս լաւ սիրեցիր:

* *

Պարսիկ բժիշկը Սիմօն Սեւանեանցին ընկանդ
ասած լուծողական դեղով աւողջացրեց, այնուհետև
Սիմօնը ինչ հիւանդի որ պատահել էր, թէկուզ
աչքը ցաւէր կամ ատամը, * * * սկանջը, դլուխը, ոտը
ձեռքը, կասէր, զնա՛ ընկանդ խմէ՛ անպատճառ
կ'աւողջանաս:

* *

Ներսէս արք եպիսկոպոսը (յետոյ Ասթուղիկոս)
Կօզի Քէթիսուղեանցին այցելութիւն գնացած ժամա-
նակը խօսակցութեան մէջ հարցնում է թէ ձեր դրսի
տներումը ո՞վ է կենում. Քէթիսուղեանցի կինը պա-
տասխանում է, բնակողների անունները չիմ գիտի,
մազրամ էս գիտիմ վար երեկների շան ճրագնիր
ինս: Եւ հրեանցիք քանի որ նրեան էին բնակվում
թուրքի ճրագ էին, հիմի որ էստեղ են կենում:

ուրեմն ձեր ձրագներն են, ասաց եպիսկոպոսը:

Արի՞նք բու (բայդուշ) ուզում էին խնամուժիւն անել բայց չէին համաձայնում, որովհետեւ աղջկայ հայրը անում էր թէ մեր նահանգումը որքան աւերակներ կան, նրանք են աղջկանս բաժինքը, իսկ տղի հայրը քիչ համարելով չէր ընդունում, որին երրորդ բուն ասաց, — բարեկամ, ինչպէս որ սրանց նահանգապետին եմ տեսնում, նահանգի աւերակների թիւը շուտով կաւելանայ, ուրեմն ան այժմ ընդունիր էն սակաւաթիւ աւերակները:

* *

Բազամ—դադի եղբայր Խեկար—լալին բարեկամները յանդիմանում էին երկար միջոց եկեղեցի չ'գնալու համար. նա ասաց—պարոններ, դուք ճշմարիտ քրիստոնեայ չէք, դուք միայն շնորհքի համարէք գնում եկեղեցի. եթէ սուտ է լսօսքս, ինչդրեմ ասէք թէ սեղանի վարագոյրը քանի՞ երկաթէ օղեր ունի:

* *

Խուլ Օսեփը հարցրեց Խիկար—լալին որտեղ ինչպէս է գատասխանեց, շատ ծանր հեւանդ է: Փառք Աստուծոյ, յոյս կայ որ շուտով անողջանայ:

Չէ յոյս չ'կայ, ինչպէս որ տեսնում եմ չ'ի ասրիւր — Աստուած տայ, Աստուած տայ:

* *

Միրզոյէնց Սօթմանը ասաց Եաղինէնց Դաւիթին, սօ գնացիր դիմ միղբիրդ խոստովնէցար տէրտէրին գանայ, քու դիտի արիվը գիտէնայ, լաւ բան արիր, ինչքի հիմի բու միղբերիվ օջով վկայ չկար, հեմի վկայ ձարեցիր, վուր էն կեանքումը ուփրօ հաստատուե շինքիդ:

* *

Տատոյէնց Դաւիթը նարգումը շատ փող տանուելոց յետոյ կէս գիշերին գնում էր իրանց տունը, ձանապարհին յանկարծ շները վրայ թափուեցան, նա էլ գզակը ձեռքն առած նրանց վախացնելով ասում էր, շէշ ու բէշ, շէշ ու բէշ, դու շէշ, դու շէշ:

* *

Խոստովանորդին թողու թիւն էր խնդրում տէրտէրից, որ մեծպատի սկզբի և վերջի մի մի շաբաթները պահել էր աւ միւսները լուծել. Տէր հայրը ասաց նորան, հանդարտուիր, որդիս, լաւէ, որ դու սկիզբն ու վերջն էլ պահելես, բան էս ինչ անեմ որ սկիզբն էլ վերջն էլ մեջտեղ հաւասար կերել եմ:

* *

Մի ձանապարհորդ ոտով գնալուց շատ յոգանելով, հանդիստ է առնում մի քարի վերայ ու Աստուած

կանչում, որ գրաստ հասցնի իրան հեծնելու. Իսկոյն էն կողմից դուրս է գալիս մի ձիաւոր ու խեղճ մարդուն մտրակի հարուածներով ստիպումէ շալակել իր ձիու գաղբաճ քուրակը: Մարդը յուսահատած ասումէ. — Էս ի՞նչ բան ա քո արածը Աստուած կամ ես չկարողացայ քեզ հասկացնել, կամ դու ինձ չհասկացար:

* * *

Մի գիւղացի մարդ ուզում է գնալ քաղաք, կինը նորան արգելում է. մարդու համբերութիւնը հասնելով բարկանում է կնոջ վերայ ու ,յցից' ասելով դուրս գնում: կինը առանց հասկանալու ցից բռնի նշանակութիւնը, ասումէ. — քա, մինչև երբ ցից մնամ, որ դու գաս:

* * *

Մարդու մէկը եկեղեցում քահանայի առաջ չուքած խոստովանւում էր. էս միջոցին գողացաւ խոստովանահօր ժամացոյցը ու ասաց, մեղայ Աստուծոյ, տէր հայր, մի ժամացոյց եմ գողացել: — Քահահանայն նորան ասաց, տիրոջը տունը, որդի, մեղք է: Խոստովանատրդին պատասխանեց, տէր հայր քեզ տամ, դու տունը տիրոջը: — Ձէ որդի տար քո ձեռովը տունը տիրոջը — ճալես եւ չէ ասնում: — Ի՛հ, որ չի ասնում, Աստուած Թողութիւն

չնորհեսցէ. էս խօսքով արձակեց նորան միամիտ խոստովանահայրը ու յետոյ ժամացոյցը չգտաւ իւր ծոցումը:

* * *

Երկու տղքատ ընկերներ գնացին Պարսկաստան մշակութեանք փող աշխատելու. մի օր արանք պատահելով մի մեծ քաղաքի հրապարակում մարդկանց բազմութեան, հարցնում են մէկից պատճառը, և նա պատասխանումէ, — այսօր Թազաւորի ընտրութեան օրէ, և ընտրողն է ահա այն բազին (ցոյց տալով) որ գտոյա է գալիս օդի մէջ, ում գլխէ վերայ որ իջնի, նա կ'լինի Թազաւորը: Այս խօսքից յետոյ երկու ընկերներից փոքրը մի առանձին ուրախութիւն զգալով իւր մէջ, մեծին ասաց, — եղբայր, եթէ Աստուած կամենայ, բազէն քեզ Թազաւոր ընտրի, ինձ ինչ կ'տաս:

— Այ, տեսնում ես էդ ծաւր, զրա տակին կ'կանգընես, մինչև ես անց կենալով կ'կանչեմ քեզ ու իմ առաջին վեզիրը կ'չլինեմ, ասաց մեծ ընկերը ու տեսաւ բազէն իւր գլխին, ժողովուրդը իսկոյն արքունական շորերը հագցնելով նորան, տարաւ նստացրեց իւր գահի վերայ. մի քանի օրից յետոյ էս նոր Թազաւորը դուրս գնալով քաղաք, անցաւ այն ծառի մօտից, որի տակին իւր խեղճ ընկերը գողալով կանգնած սպասում էր իւր ողորմութեան, երբ Թազաւորը

ուչ չ'զարձնելով նրա վերայ, արդէն բաւական հեռա-
ցել էր, ընկերը վազեց, ընկաւ նորա սարերը ու լա-
լով աղաչեց, — Թաղաւոր, յիշիր խոտմունքդ, որոր-
միւր ինձ, ես չորացայ կանգնելով այս ծառի տակ.
եկար, ինձ չտեսար ու անցար: — Սրհնած, ինչ ես
ասում. եթէ ահագին ծառը ես չտեսայ, քեզպէս
մի փոքր մարդը ի՞նչպէս տեսնէի, պատասխանեց
Թագաւորը, շարունակելով իւր ճանապարհը:

Մի քանի օր անց, երբ որ արդէն ծառի տակ
մտնելու համար արդէն շատ մոտեցաւ, արդէն
տեսնեց ծառի տակ մի քանի անձեր, որոնք
ստիպուած էին ծառի տակ մտնելու համար:

Երկու գող այգումը խնձորի ծառի տակ բաց
անելով վաճառականի խանութից գողացած գսկով
լեքը արկղիկը, սրտի ու բախտութեանից ասում են, —
Օյ, Օյ, առանց քրտինք թափելու էսքան ոսկի ունե-
նալ ո՞վ է տեսել: Ես միջոցին այգեպանը, որին նո-
քա յառաջուց չէին նկատել այն ծառի վերայ թա-
ռած, ամենայն զօրութեամբ խնձորները թափ առ-
լով նրանց պիտին, աղաղակում է, — առանց երկինքը
ամպելու էքքան կարկուտ գալ ո՞վ է տեսել: Ինչե-
րը շփոթուած ոսկիքը թողում են ու փախչում:

Մի քանի օր անց, երբ որ արդէն ծառի տակ
մտնելու համար արդէն շատ մոտեցաւ, արդէն
տեսնեց ծառի տակ մի քանի անձեր, որոնք
ստիպուած էին ծառի տակ մտնելու համար:

Մի քանի օր անց, երբ որ արդէն ծառի տակ
մտնելու համար արդէն շատ մոտեցաւ, արդէն
տեսնեց ծառի տակ մի քանի անձեր, որոնք
ստիպուած էին ծառի տակ մտնելու համար:

մի ահագին սար բարձրացած լինէր ու ձեզ տակո-
վըն արած:

Մի քանի օր անց, երբ որ արդէն ծառի տակ
մտնելու համար արդէն շատ մոտեցաւ, արդէն
տեսնեց ծառի տակ մի քանի անձեր, որոնք
ստիպուած էին ծառի տակ մտնելու համար:

Հօր ոտն էր ցաւում, որդու աչքը. երբ վեր-
ջինը ցաւի սատկութիւնից շատ էր մարմն քում ու
օգնութիւն կանչում, հօր սիրտը չ'հիմանալով ասաց, —
ախ որդի, իմ ոտը քո աչքը:

* * *

Հաւան շինուող զը առողջից հարցրեց, դու որ անոթք
եւ անում, ի՞նչ ես խնդրում: — Բու մահչ, պատասխանեց
առողջը: — Ես էլ քու առողջութիւնդ, ասաց հիւանդը:
Ինչու, քանի որ միջոցային ապագան ինչպէս ունի

Ինչու, քանի որ միջոցային ապագան ինչպէս ունի
Սարով, Թաթոս, ձեր գեղումը ի՞նչ խաբար
կայ:

— Ել մի հարցնի Նազար. էս տարի մեր գեղիցը
շատ մարդիկ մեռան:

— Ինչու դու ինչու չ'մեռար:

— Ինչուր համար որ քեզ թաղեմ:

— Ինչու մեծ կ'լինիս, թէ ես, հարցրեց վարդանը
Մինասեց: — Ես սը իրոց ար Նիմոմն ձգ ունի սմ
յոյղծ

— Խելքով ես, փողով դու, պատասխանեց
Մինասը:

* * *

— Զէ՛, համաքը զէն կենայ, որս ենք հասա-
կող մեծ:

— Դու որ տարին ես ծնուել:

— Ես ծնուել եմ մորեկի տարին, իսկ գո՛ն:

— Ես էլ ծանճի.

— Ե, ինչ գուրս եկաւ.

— Աչինչ, ճանճ ու մորեկ:

* * *

Փողոցումի անկիւնում ջահիլները հաւաքուած
կախարդ պառաւի գլխին, լուռ էին նրա գուշակու-
թիւնները ու փոցերը տալիս: Անց էր կենում այս
տեղից մի ծերունի մարդ, սա էլ խելքը ջահիլների
հետ դնելով, մտացաւ կախարդին ու ասաց, — եթէ
ինձ համար լաւ գուշակութիւններ կանես, իմացիր որ
լաւ վարձատրութիւն կ'ստանաս: Կախարդը առատ
վարձատրուելու յուսով, նոյն վայրկենից սկսեց գործ
դնել իւր լեզուի բոլոր ճարտարութիւնը թեթեւամիտ
ծերունու առաջ. ամեն բան լաւ էր գնում, բայց
երբ որ հասաւ էն տեղը թէ, դու որդիքներդ
մահը չ'ես տեսի՛, ծերունին սրտմեց ու սաստիկ
զայրանալով պառաւ կնոջ վերայ, ասաց, — յիմար զը-
լուխ, ես օնց տաացի ինձ համար լաւ գուշակես. բայց
երբոր ես պէտքէ մեռնիմ ու որդիքս ինձ թողնի,
ուրեմն թող նրանք գանքեղ վարձատրեն:

* * *

Թիֆլիսում, երբ ամեն բանի թանգութիւն էր
արևելեան պատերազմի պատճառաւ, սակաւ ոտճկի
ծառայող մի Հայ վարժապետ ութ կոպէկով մի գրը-
վանքայ գազար է առնում մատխի համար և յանձ-
նելով ծառային, պատուիրումէ նորան, — աղջիկարո-
նիք կատես, չ'թողնի երկխեքանցը մէկ մէկ լաբա-
բուջ անեն (համոտսուկ անել). էս երևանը չ'ի որ
ուր կոպէկով մի լետր գազար առնենք:

* * *

Ղարաբաղցի Ասրիբէկն իր աղջկանը տուեց
մօրից համր (մունջ) Մաղաթեանց Դաւիթ բէկին,
բայց աղջկայ եղբայրները համաձայն չ'էին. էս պատ-
ճառաւ էլ իրանց հօրից խռովեցին: Մի անգամ մեծ
հացկերութեան հանդիսում Ասրիբէկն ու նրա որ-
դիքը հրաւիրուած էին: Երբ որ որդիքը ներս մտան,
տեսան իրանց հայրը այնտեղ նստած էր, կամենում
էին յետ դառնալ, բայց տանտէրը աղաչեց նրանց իր
պատիւը գոնէ պահելու համար ցոյց չ'տան իրանց
սրտնեղութիւնը և յօժարեն մնալ: Ասրիբէկը էս
բանը լսելով, ասաց հանդիսականներին, ա բէկեր, ա
պարոններ, լսէք ինդրեմ իմ որդւոց խռովութեան
պատճառը. դրանք խռովալ ըն թէ ինչի՞ ես աղջկանս
տուալ ըմ մունջ խոխի. էդ լակոսները օգրում էին
որ աղջկանս տուել էի լեզու ծնեցող աղի, որ բարկա-
նայիս աղջկանս վրայ, հոգիս, հաւատս, գերեզմանս

Մերովյա Քաղխաթեանցը կապալ ասած ասի-
ական վերարկուով, բայց եւրոպացոց գրական շնոր-
հաստանից գալիսէ Նիրագի մօտ մի դեղ օթեւանէ
ուզում, չեն տալիս, 'ի վերջոյ դիմումէ գեղի քեդ-
խուզին: Սա հարցնումէ ինչ ազգես: Քաղխաթ-
եանցը պատասխանումէ. Ֆուանգեմ այսինքն
Ներուպացի (ըստ որում, եթէ ասէր հայեմ, զուցէ
տեղ չտար): Քեազխուգէն նայումէ նորան
ու ասում, եթէ Ֆաանգես, ինչն քամակդ
ձղուած է:

Մերովյա Քաղխաթեանցը վարժապետ էր Քավ-
րէզ: Ա. Ս. անտեղեակ լինելով ուսումնարանի կարգ
ու կանոնին, արգելք էր լինում նրա կարգադրու-
թիւններին և դաստուութեան ձևին, այս պատ-
ճառաւ մեծ անբաւականութիւն ծագեց նրանց մէջ:
Ես կամենալով նրանց հաշտեցնել, մի օր Քաղխա-
թեանցին տարայ Ա. Ս.—ի տունը, ուր կային քանի մի
եղկրացի պատուելի մարդիք էլ: Սրանք երկուսը
դարձեալ սկսեցին իրանց վիճաբանութիւնը, յանկարծ
Ա. Ս. Քաղխաթեանցին ասաց — էլ ի յիմար յիմար
սկսեցիր խօսել: Քաղխաթեանցը, որ շատ կրտսեր և
անհամբեր բնաւորութեան տէր էր, ամենքս վար-
մացանք որ, նա էն կէտին անտարբեր մնաց ու սա-
նութեամբ ասաց, պարոններ, կարելի է դուք էլ

նկատած լինիք, որ երբ երկու կնանիք կուումեն
իրար հետ, պատահումէ որ նրանցից անբարոյսկանը
և բամբաստածը շուտով ինքնէ միս պարկեշտին
պոռնիկ անուանում, նոյնպէս երկու կուուող տղամար-
դկանց մէջ առաջ յիմարնէ խելօքին յիմար անուա-
նում, ինչպէս այժմ փորձեցիք, բայց պարոն Ա.
լաւ իմացիր, որ եթէ դու պաշտօն և իշխանութիւն
չունենայիր, այժմ էս պարոնները երեսիդ կասէին
թէ դու ինչես, ես ինչեմ, այժմ նրանց տեղ ես ինքս
կասեմ, որ իմ կոշկիս տակի կաշին (ոտը բարձրաց-
նելով ու ցոյց տալով) քո գլխի կաշիցը աւելի
բարակ է և աւելի հարկաւոր է, ուրեմն միաս բա-
րով, ոչ թէ քո տանից, այլ խպառ Քավրեզից դուրս
գնալուս համար: Արդարեւ միւս օրը լոյսը չբացուած
Մերովյալը դուրս էր գնացել Քավրեզից:

Տէր—Յովհաննէսն ասաց Մերովյա Քաղխաթե-
անցին, վարժապետ, դու միշտ Ա. Ս.—ի համար ա-
սում էիր թէ նա յիմար է, տխմար է, հաստազուխ է,
տեսար այժմ, որ նրա նման տխմարը էնքան արեց,
որ քեզ Քավրեզիցը դուրս արեց: Քաղխաթեանցը
պատասխանեց. տէր հայր, եթէ մի սաակած իշե
ծնօտը կարողացաւ հազարաւոր մարդիք սպանել,
մի թէ երկու ծնօտը չէր կարող մի Քաղխաթեանցի
դուրս հանել Քավրեզից:

Մի զիշեր գողերը մանուսմեն Քաղիադեանցի աննեակը, Քաղիադեանցը վերէ թռչում անկողնիցը, շապկով դուրս փախչում ու ձեռք սրտի վրայ դրած գոռում: ակապերներ, ինչ որ ես ունէի, հետս դուրս բերե, իսկ ինչ որ մնացելէ ներսը, իմս չէ, աշխարհինէ, ինչքան կուզէք, վեր առէք, տարէք, ձեզ հալալ է:

* *

Աղքատը կէս զիշերին զարթացրեց կնկանը թէ վեր կաց վեր կաց լաւ միջոց գտայ հարստանալու, ուրախացիր. կինը ասաց. քա, ինչով:

— Հալվայ, հալվայ շինելով:

— Հալվին շաքար կամ մեղրէ հարկաւոր, ո՞ր են դրանք:

— Փառք Աստուծոյ ալիւր ունինք, շաքարն ու մեղրը հարկաւոր չեն, առանց նրանց էլ հալվէն կծախեմ:

— Քաղցր որ չ'ըլի ո՞վ կառնէ, կամ սխալմամբ մի անգամ առնողը միւսանգամ ի՞նչպէս կառնէ:

— Աշխարհումս էնքան յիմարներ կան, որ եթէ նրանք մի մի անգամ առնեն, էն էլ ինձ կը հարստացնէ:

* *

Պարսից նախարար հաջի Միրզա Աղասին թէ՛հրանի մօտ մի հայ գեղէր շինել աալիս ու նրա

համար քեանքաներ էր բանացնում, որ ջուր բերեն գեղը: Քեանքեան վարպետները մի քանի անգամ նրան ասացին. անմեղ տեղն էք այնտեղ ջրի համար փող մնխում, ջուր չի դուրս գալ: Հաջին պատասխանեց, եթէ գեղի համար էստեղից ջուր չի դուրս գալ, ձեզ համար խօս հաց դուրս կ'գայ, գնացէք բանեցէք:

* *

Հաջի Միրզայ Աղասին թէ՛հրան մեծ հրապարակում կանգնած, թնդանօթիներին էր նայում ու շատ բազմութիւն էլ նրան շրջապատած էր, տեսաւ մի մօլլայ յանդգնաբար ձղեց ամբօխը, մօտ եկաւ ու մի թղթի կտոր մեկնեց իրան: Հաջին առաւ, կարգաց, տեսաւ որ Մահաբէտ շահի ձեռագիրնէ, որով հրամայումէ մօլլին քսան թուման պարգև տան, հարցրեց, մօլլայ, ի՞նչ ծառայութիւն ես արել, որ շահը քեզ էսպէս պարգևատրել է:

— Էս որ Աղալինից փուստայի նօբար էի բերել շահէ համար, վասնորոյ և նորին մեծութիւնը ինձ էդքան պարգև շնորհեց:

Եթէ ամեն մրգեղէնի նօբար բերողին այդպէս պարգևատրենք զանձարանում էլ դրամ չի մնալ, ահա էսպէս կը վարձատրեմ քեզ, ասաց ու թուղթը պատուտեց ածեց ցեխի մէջ, յետոյ ձեռքի գաւազանով խտրելով ասաց, տես էսպիսի ձեռա-

բնեց Թագեոսը պատասխանեց, ես երեք տարին ինն մանէթ ռոճկով եմ սկսել: Երուսաղէմէին ասաց, ուրեմն դու արածեա՛ զոչխարս իմ:

* * *

Շուշեցի Ումբրի բէկը մի տոմնակս գրեց յանձնեց իւր ծառային, որ ամէն ապ Շխենց Թաշատուրին: Վերջինը բաց արեց կարգաց այսպէս. «Թաշատուր եղբայր, էս դրարեր կոտիկ ծառէս ինձ շատ ա բարկացրել, դու իմ վրայ լաւ լաւ ուշուկներ տալ զիտես, խնդրումեմ իմ տեղակ քո էն լաւ ուշուկները սրան տաս, որ իմ սերտը հովանայ:»,

* * *

Հաջի Միրզայ Աղասին ամուսնացել էր, Ծաթ—Ալի շահի մեռնելից յետոյ, նրա մի ախկնօջ հետ, որ շահիցը մի որդի ունէր՝ Ելխանի անուն: Ատամէն օր զալիս էր Հաջու մօտ ապօրինի խնդիրքներ էր առաջարկում. և նա թէ էլ կատարումէր, բայց միշտ էլ խղճահարվում էր. 'ի վերջոյ Հաջին զգուելով Ելխանի ստէպ ստէպ առաջարկութիւնները բազմականաց մէջ * ատենումը ասաց, Ելխանի Ելխանի, էս քո մորը միանգամ համբուրեցի, դու արի ինձ հարիւր անգամ համբուրէ ու ինձանից ձեռը վերստ:

* * *

Կարասեա եպիսկոպոսը բարկանալով կոնսիստորիայի քարտուղարի վերայ, անուանեց նրան լրբազան: Քարտուղարը պատասխանեց, փառք Աստուծոյ Սրբազան, որ այժմ քո և իմ վերառութեան մէջ միայն մի տառէ փոխվում:

* * *

Մի օր զրոյց բացուեց ծառաների վրայ, մէկն ասաց, էս մի ծառայ ունէի, ձմեռուան սկզբից մինչեւ վերջը հազիւ կարողացայ նրան սովորեցնել, որ դուռը փակած պահէ, այնուհետեւ օր ամառը հասնէր, հազիւ կարողացայ վեց ամսումը սովորեցնել որ նա դռները բաց թողնէ:

* * *

Յ. Մ. վատ բերան ունէր, ծառաների վերայ բարկանալիս անխտիր վատ վատ յեղոցներ կրտար: Մի անգամ ծառան վշտանալով նրա յեղոցներից՝ ասաց, պարոն, իմ ու քո մէջ մի զանազանութիւն կայ, այսինքն՝ դու զայրանալիս յայտնի ես ինձ յիշոցներ տալիս, իսկ ես միւլենոյնը ամբօրուս եմ քեզ վերադարձում:

* * *

Թէհրան մի երեւելի խան հիւանդացաւ, հրամայեց իւր ծառային (Փառուաշին) զնալ մի բժէշկ կանչել:

Տառաշը զուրս գնաց, փորոցումը պատահեց Գա-
 լիթ խան Մկրտչեանց բժշկին, հրախրեց նրան ու
 տարաւ իւր խանի մօտ: Գալիթ խանը քննեց հի-
 ւանդի տկարութիւնը, դեղ դրեց ու զործածելու կեր-
 պը սովորեցնելով զուրս գնաց: Բժշկին հրախրող
 Տառաշը, որ բակումը նրան սպասում էր, բռնեց
 թէ, պարոն բժիշկ, ինչ զո՞ւլուդ տուր, այսինքն ծա-
 ուայութեանս համար վարձ: Բժիշկը պատասխանեց,
 բարեկամ, ես ինչ վարձ ստացայ քո խանից, որ քեզ
 ինչ տասն Բժիշկը ուզում էր գնալ, բայց Փառաշը
 թող չէր տալիս: Բժշկի համբերութիւնը հասնե-
 լով վերադարձաւ խանին յայտնեց Փառաշի յանդ-
 նութիւնը: Հիւանդ խանը ծիծաղելով տասց, պարոն
 բժշկապետ, դու էլ հօ՞ւրուպացի չես, որ մեր սո-
 վորութեան անտեղեակ լինիս, զիտես որ զրանք ու-
 ճիկ չ'ունին, զուլուղով են ապրում, զրան մի բան
 պարզէ, մեղքէ:

* *

Վրացին ծառայում էր Հայ վաճառականի մօտ,
 ու անհունում էր որ նա ամէն օր ապրանքներ էր գը-
 նում, միւս օրը վաճառում ու դարձեալ գնում, զար-
 մանւարով ստաց իւր ծանօթ վրացուն, եթէ իմ պա-
 րոնս մի սատանութիւն չ'ունի, ինչի՞ է ուրեմն ամեն
 օր զանազան ապրանքներ առնուի, ծախում, էլի
 առնում:

Պու. Պուզու քոյրը իրանց տանը հինգ տարի
 ծառայող Մուքուն միշտ կը հայհոյէր ու նրա կա-
 տարած ծառայութիւններին չէր հաւանել, ի վեր-
 ջոյ սախեց եղբօրը որ նրան զուրս անէ, մի ուրիշ
 սպասաւոր բերէ, որովհետեւ Մուքին շատ յիմար է:
 Պուզին պատասխանեց, ո՞քիր առաջ պտտենք,
 մինը զանենք, որ Մուքու վերայ յիմար ընի, էն
 ժամանակը Մուքուն զուրս անենք, նրան բռնենք:

* *

Մի քանի հին վարպետ թուղթ խաղացողներ
 հրաւիրեցին կնեազ Աւոն Յեցիանովին ասծուա խա-
 ղալու և շատ էլ փող տարան նրանից: Վերջը Աւո-
 նին յանկարծ չորս աս (մէկանոց) եկաւ և նա մու-
 ջումը դրեց որ էս անգամ իւր տարած բոլոր փո-
 ղերը յետ բերէ: Վախելով թէ մի դուցէ լաւ չ'է
 նկատել իւր թղթերին, ձեռն առաւ որ կրկին նայէ
 յետոյ միամիտ սրտով փոշն աւելացնէ, նրա ծառան,
 որ զխավերևը կանգնած էր հենց որ նշմարեց թղթ-
 թերը, անհամբերութեամբ ուրախութիւնից բղաւեց,
 օ՛հ, օ՛հ, հազիւ իմ պարոնին չորս աս եկաւ: Միւս
 խաղացողները լսելով ծառայի ասածը, փաս արին,
 փախան:

* *

Թծուա Զաղախանը բարեկամի տանը հրամայեց

նրա ծառային, որ կրակ բերէ ցիկարը կայնելու համար, ծառան իսկոյն կատարեց և նա ցիկարը կայնելուց յետոյ ասաց, շնորհակալ եմ, Աստուած էն կեանքու մը էրպիսի կրակը հօրդ հոգու դէմ բերէ: Ծառան պլուխ տալով ասաց.— Աստուած էլ կեանք տայ քեզ:

*

*

Մեղք Նահազարեանը մի երեկոյ իւր Թիւնի ծառային ասաց, ատն հազիր կացիր, որ ըռաւորը քեզ գրգրուկալէ եմ զրկելու: Միւս օրը Մեղքը առաւօտեան զարթեց, դուրս եկաւ, տեսաւ Թիւնին զրահաւորուած ներկայացաւ ու գլուխ տուեց իրան, ասաց, հ'ը, Թիւնի հազիր ըս, քնաս շէնը, Թիւնին պատասխանեց, Մեղք, քնացի ու եկի:

— Ատն կոտիկ, որ քնացիր, հի՞նչ բերի:

— Հի՞նչ էի ընելացուք, ասիք պիտի զրկեմ շէնը, ես էլ քնացի ու եկի:

*

*

Վարդապետը որքան խրատում էր իւր տիրացուին թողնել յիշոցներ տալու սովորութիւնը, էլ տիրացուն մոռանում էր. յետոյ հրամայեց նորան, որ մի փոքրիկ քար պահէ լեզուի տակ: Մի անգամ նրանք երկուսով ուրիշ տեղ էին գնում. յանկարծ ձանապարհին ձատիկ անձրևի պատահեցան ու շատ

նեղացած հասան մի գեղ: Առաջին պատահած տան դուռը թակելիս մի նորահարս դուրս եկաւ, տիրացուն ասաց, քոյրիկ, հայր սուրբը անձրևիցը թռջուած է, կարելի՞ է մի տեղ տաս մնանք, մինչև անձրևը անց կենայ: Հարսը դուռը բաց թողեց ու ատանց պատասխանելու վերադարձաւ տուն: Նրանք սպասում էին թէ կարելի է սենեակը պատրաստումէ, կրակ է վառում, որ վարդապետը շորերը չորացնէ, բաւական ժամանակ անցաւ, հարսը դուրս չեկաւ, անձրևն էլ շարունակ գալիս էր, դարձեալ դուռը թակեցին հարսն եկաւ, ու շուտ տիրացուն հարցրեց, հ'ը, քոյրիկ, սենեակը պատրաստ է:

— Զէ, պատրաստ չէ:

— Բա, էսքան ժամանակ ո՞ր էիր գնացել, ի՞նչ էիր շինում:

— Իմ հանգուցեալ սկեսուրը ասել էր ինձ թէ, երբ վեղարաւոր վարդապետ տեսնես, անխօս զնաս թուխսի տակը ձուաներ գնես, ձուտերը կատարաւոր կը լինին, ես էլ թուխսէի գնում, որ փորձեմ, տեսնեմ հանգուցեալ սկեսուրիս ասածը ճշմարիտ է թէ ոչ: Տիրացուն շուտ եկաւ վարդապետին սպաց, հայր սուրբ ինձ խրատում էիր ու շունց չտամ, հիմայ տեղը չի՞ որ լեզուիս տակի քարը դէն ձգեմ ու քերտնս բաժնամ:

*

*

Այս Արագածեանք պատմում էր թէ, ես մեր տանտիրիկները բանալիքները ժողոված շարած մի թելի վրայ, որպէս թէ պոչը են և պարծենում են որ տանը ամէն բան կողպած ունին, ծառաները կամ աղախիկները գողութիւն չեն կարող անել բայց օրը տասն անգամ տեսնումես որ այջիկպարոնները բանալիքները կորցրած, դէս ու դէն պոռտում են ու չեն գտնում, յետոյ լսումես որ ծառան կամ աղախիկը իրանց գրագանկը հանելով յառաջ են վազում ու ասում աղջիկպարոն, սո բանալիքները, այս ինչ այն ինչ տեղ ձգած էին, վերապայ պահեցի: Սրանք որ լսեց Ա. Ջիւնիգովը, պարմացած հարցրեց, էդ ո՞վէ մեր տան մէջ ամեհօրուայ պատահած անցքը քեզ ասել, որ պատմում էս Արագածեանն ասաց, ուրեմն ձեր տունն էլ մեր տան տխուր վիճակումնէ եղած:

* *

Թիւրքերէն, երեւելի բանաստեղծ Մարգարէի Միրզաջանը հարբած առն եկաւ, տեսաւ որ մի քահի վրացի թավաղներ արդէն իւր մօտ հաւաքուած հրամայել են ծառաներին ընթրիք պատրաստել որ են գիշերը քեֆանեն, երբ սեղանի վերայ նստեցան, Միրզաջանը իւր ծառայ Քեաֆարին ծածուկ ասաց, ազն, տեսնում ըս լըհա ես խմած ըմ ու էս լակոտները խմած չ'ըն, իմ հետի գինին քիչ քիչ ամա

Թատումս, ես ջրով խամոնէ որ նրանք տեսնեն հուչ, միս ղալամ, ինձ կանուճ պահիր: Երբ սկսեցին խմելը, Միրզաջանը տեսաւ որ Քեաֆարը վրացիների համար կհաստ կհաստ ա ամուճ գինին, իրան համար լըբը լըբը, ասաց, Քեաֆար, ադա լակուտ, թէ քե ասեցի ինձ կանուճ պահիր: Քեաֆարը պատասխանեց, ադա, քե մատաղ, էդ կտփիկները հիւն ըն գիտայես գիտու ղաղըն (արժողութիւնը), էլ լաւ որ դիւ խմես որ զապրը գիտաս:

*

Վարդապետը հրամայեց իւր սպասաւորին որ գրարաւ խօսէ, վարժուի: Սպասաւորը մի օր ներս մտաւ խուցն ասաց. հայր Սուրբ, սարի ծագիակոխը էս գիշեր եկելէ մեր մնտրաթաղակն բարրառելով մարդազարդել: Վարդապետը չ'հասկանալով ասաց, մեկնէ, տեսնեմ ի՞նչ ես ուզում ասել: Սպասաւորը մեկնեց թէ գէլը էս գիշեր մեր իշն պատուել կերելէ:

*

Միրզաջանը մի պատանի սպասաւոր ուներ Բաղամ անուն, որին մռչալունչ կը կոչէր: Մի օր էլ ձայն տուեց. — օյ մռչալունչ, քնի տա՛ս խմելու միս, մի հիլի տայ քեզ բեր: Բաղամն ասաց, ադա, հիլ էլ լա, օրումս մռչալունչիդ իշխա:

* *

Դատաւորին յւր բերին թէ այս ինչ երեւի
 Հարուստ մարդի ազգականը պոռնկութեան Համար
 կալանաւորել են: Դատաւորը գարնացած ասաց, ան-
 կարելիէ որ էպիսի Հարուստ մարդի աղջիկը պոռն-
 կութիւն արած լինի: Մի աղքատ ծիր մարդ ներ-
 կայ լինելով խօսեց. Տէր-Դատաւոր, Աստուած ամեն
 թշուառութիւն ու վիշտ տուելէ աղքատին բաւա-
 կան չէ, պոռնկութիւն էլ է տուել նրան:

* *

Թիֆլիսի ժողովուրդը յանկարծ վերկացաւ քա-
 ղաքազլիս՝ տունը քանդեց ու նրա կայքը թալա-
 նեց, միևնոյն ժամանակը պարսից հիւպատոս Իսուֆ
 խանն էլ մի տուն դնեց Թիֆլիսումը: Գաւառապետ
 Օրլովսկին նրան շնորհաւորելով ասաց, պարոն հիւ-
 պատոս, այժմ դուք մեր քաղաքի քաղաքացութեան
 իրաւունքը ձեռք բերիք, ի նչ զարմանք, որ քեզ էլ
 ժամանակով քաղաքազրուխ ընտրենք: Իսուֆ խանը
 պատասխանեց, ինչ է, օգուժէք իմ տունն էլ քանդել
 ու կայքս էլ թալանել տա՞ք:

* *

Քեզի շնորք գայլի քամակիցն ընկած հայածում
 էին. գայլը շուտ եկաւ, տեսաւ որ գարբնի շուքն
 էլ է նրանց մէջ, ասաց, էս միւս շների ախրոջներ
 տանիցը, բակիցը, ախոռիցը, ճուտ, ոչխար, գառն

եմ փախցրել, նրանք էլ ինձ խրկումեն, բայց այ դար-
 բնի շուն, քու տիրոջ խանութից ի՞նչ եմ տարել, որ
 դու էլ սրանց մէջն ես խտռուել:

* *

Տէրտէրի տղայ Նիկողոսը չորս անգամ սնանկա-
 ցել էր Թիֆլիս և շատերի փողերը կերել: Մի օր մի
 քանի վաճառականներ փողոցումը խօսումէին թէ
 վաճառականութիւնը ընկած է, շատերը սնանկացան
 և այն և այն: Նիկողոսն էլ աւերացրեց, հա՛, խեղճ
 վաճառականների ճրագը հանգաւ: Միւսն ասաց, պա-
 րոն Նիկողոս, քաղքումն դու ճրագ թողեցիր, որ էլ
 վաճառ:

* *

Մանանեանցը սնանկացաւ, մեծ պարտքի տակ
 ընկաւ, ու սրտնեղութիւնից հիւանդանալով մարդ
 զրկեց բժիշկ Բաստամեանցին կանչել տուեց: Բժիշկն
 իսկոյն իմացաւ որ նրա հիւանդութիւնը շատ մտա-
 ծելուցն է յառաջացած, ասաց նորան անմեղ ես
 մտածում ու երեւակայում որ դու հիւանդ ես, նայէ
 հրապարակիս վերայ (տունը հրապարակին էր նա-
 յում) տես հազարաւոր մարդիկ ինչպէս ուրախ ուրախ
 իրար հետ ասում, խօսումեն ու ծիծաղում, բայց
 ամենքն էլ քեզ նման պարտքի տակեն, եթէ նրանք
 էլ քեզպէս մտածէին հիմայ անկողնում պարկած

կրկնէին: Երպիսն խօսքելով մտիթարեց Սասանեան-
ցին և առանց դեղել կատարեալ ստող շացրեց:

* * *

Ն իւր Ս. բարեկամին պատմեց թէ ինչպէս
իր պարտքերը վճարեց: Եւ իմիջ հանրարտու հան-
դիսանէ, յերոյն հարցրեց, բարեկամ, յո՞ւր է ինչ արիր
քե՞ պարտասեր իրի հետ: Ա. պատմութանեց վաղորցէ
որ և՛ ազատուած եմ, ինչ պարտասեր իրիցն: ասաւ
Ն. ինչպէ՞ս եւ պարտադատ ինչ յայտնիր է: որ զու-
ռչնէ, չես վճարած: պարտքեր լուծին: Եւ իմիջստասաւ
Վ. որ Արցարէն ոչնչէ չեմ վճարած: բայց որովհէ-
տեւ երկար միջոց է անցկացել պարտքերիս ժամանա-
կեցն ու հնացել են, վասնորոյ միամիտ եմ որ
ազատուած եմ:

* * *

Իստ վցողար Ժմե, այցալմանս ցցեմաման: Ս
բոյան իոյամայումայ: Եւ շատ ազբան էր, մուսիկնոյն ժամանա-
կը շատ ամբարդաւան: որ ներով իր Ժանդուք, ինչ
Թիֆլիզի քաղաքացիներեւ ազգեաւ հմեց: Ասաւ ի գրեթե
զնայ իշխան Ս. Թ. որունը ողորմութիւնս ինդրեցած,
փոքր ինչ նրաեց, քիթը ցնկողմէն կողմը մեկնեց,
ու ասաց իշխան կործիմ մի ծանր հօտէ պանդնած
սենեակումը, իշխանը որքան զես ու զեն նայեց,
հոտ քաշեց, ոչինչ փատ չողաց յետոյ Ս. Թ. պանց,
հա, հա իշխան, ինեցայ ինչից է ծաքազտի մեմէ

վառուած, նրա հօտէ:

Եւ իմիջստասաւ Սասանեան զմտից իր Ժանդուք
Սասանեանեւ մայրապ զմտիս ումա, Ժամանակ
Սասանեան իմիջստասաւ Սասանեան զմտից իր Ժանդուք

Աստուր Խայթեանը քսան մանէթ փոխեր
տուել Նիկողոս Դարիշեանին, որից միշտ պահանջե-
լով ու չստանալով յուսահատուեց, ի վերջոյ մի օր
հրապարակուեմբ բռնեց, շատ ստիպեց, բայց նա գը-
րամ չուենալով երգումներ կերաւ ու Աստուրն երաշ-
խաւոր տուեց, որ մինչև 15 օրը վճարէ: Այդ ժա-
մանան էլ անցաւ, կրկին պատահեցան միմեանց և
Խայթեանը նոյնպէս բաւականութիւն չստանալով
ասաց, պարոն Նիկողոս, դու չէիր, որ Աստուրն
երգումս ինձ երաշխաւոր աւելիր, չէն վախենում նրա
պատժիցը: Նիկողոսը պատասխանեց, լիսուն տարե-
կան մարդ եմ, ես միշտ Աստուրն ալօթել եմ, նրա
առաջին խունկ եմ ծխել, մոմ եմ վառել, ծուներ եմ
զրել, որ մի օր նա ինձ հարկաւոր գայ, ինչ կանեմ
էսպիսի Աստուրն, որ իմ նեղութեան օրը պէտքս
չի գալ ու երաշխաւոր չի գառնալ, որ ինձ ազատէ
քեզպէս աներես մարդու ձեռքից:

* * *

Մի նպիսկոպոս պատրիարզութեան պաշտօնով
երկար ժամանակ մնալով Պօլիս ու սերտ բարեկամա-
նալով մի հարուստ վաճառականի հետ, երմիածին
վերադառնալիս ասաց նրան, բարեկամ, մի սիրոյ նշան

տուր ինձ, որ այսուհետև ես ուր չենիմ, քո ինձ
 ցոյց տուած սէրն ու լաւութիւնը միտքս բերեմ, քեզ
 չ'մոռանամ: Վաճառականը բաւական ժամանակ մտա-
 ծեց թէ ինչ մի երևելի սիրոյ նշան տայ, ի վերջոյ
 ասամենրի մինը հանել տուեց, թղթում փաթաթեց
 ու տուեց Նպխկոսոսին, որպէս զի միշտ նայէ նրան
 ու յիշէ իրան: Ժամանակ անցաւ, վաճառականն աղ-
 քատացաւ, մտածեց որ զից իւր մտերիմ բարեկամ
 Նպխկոսոսի մօտ, որ գոնէ մի փոքր նիւթական օգ-
 նութիւն ստանայ նրանից ու մխիթարութիւն. Նպխ-
 կոսոսը Հաշտարխան էր, երբ հասաւ այնտեղ, իմաց
 տուեց նորին Սրբազնութեան, որ այս ինչ անուն
 Պօլսեցի քո հին բարեկամն եկել է, ուզում է քեզ տես-
 նել, Սրբազանը պատասխան ուղարկեց թէ, ես այդ-
 պիտի անունով բարեկամ ունեցած չեմ: Վերջապէս
 վաճառականը ներկայացաւ նորան, աջն առաւ նստեց
 ու որքան աշխատեց իրան ծանօթացնել չեղաւ,
 յետոյ յիշեց թէ, ես էն մարդն եմ, որ ատամիս մինը
 քաշել տուի քեզ յանձնեցի որ ինձ չ'մոռանաս: Նպխ-
 կոսոսն ասաց, եղբայր ես հարիւրից աւելի եղպեմի
 ատամներ ունիմ, մի՞ թէ ամենին էլ մտիս կարող էի
 պահել, որտեղից եկել ես, Տէր ընդ քեզ, զնա:

Եւ այսպէս մասնակցորէն յարմարեալ յայտնեց ինչ
 անարժեքաց արդեւ յոյժս իրոյսմ յանանած զպիցմ
 միջակայքս միմեկմ յարմարեալ յայտնեց ինչ
 Եւ այս մի գիշեր սրտաբէկ և տրտումէր, հրա-
 մայեց մի երգիչ բերն: Յետոյ երբ բաւական ուրախ

զգաց իրան, հրամայեց հազարապետին, որ հազար
 թուման պարգևէ նրան. ապա արձար զնայ
 հազարապետի մօտ որ ստանայ շահի պարգևը, հա-
 զարապետը էսօր վաղը ձգելով չ'տուեց, վերջը նա
 դիմեց Եահիւն: Այս մարդ, Եահիւն ասաց, ի՞նչ տուիր
 ինձ էն գիշերը որ չես կարողանում յետ անել:
 երգեցիր քո բերանով ես ուրախացայ, ես էլ քեզ
 հազար թուման խոստացայ իմ բերանով դու ուրա-
 խացար. շնորհակալ չեմ, որ հաւասար պրծանք:

* * *

Եւ այս Միջնորդ (գալալ) Եօփանէն ասաց Թամանէնց
 Գէվոյին թէ, երկու ուսուցիչ հազար թումանի բանկի
 բիլէթ է ուղում մնքստանը գրաւ զնելու համար,
 եթէ ունիս տուր նրան, լաւ տոկոսիք կ'տայ: Գէվոն
 պատասխանեց, վայ թէ նա իմ բանկի բիլէթն էլ
 երկու գիտնայ ունէ, ի՞ժուր ես ի՞նչ տնէմ:
 ամ մայրս քեզոս միջակայքս միմեկմ յարմարեալ յայտնեց ինչ
 Եւ այս Թամանէնց զէվոն պատմումէր թէ հին Նպխի-
 ջեանու մը մի պարօն Սաֆրազ կար, ինձ շատ պա-
 տուէլէ, նրա տանը ամիսներով կացել եմ: Ասացի որ
 այդպէս է, նրա որդին որ Ազախի զնդումն աստի-
 ճանաւորէ, այժմ Թիֆլիզումնէ, դու էլ քո երախտա-
 գիտութիւնը ցոյց տալու համար մի անգամ նրան
 հոցի ասար տունը: Գէվոն պատասխանեց, էհ, եթէ

այդպէս պարաքեր ապա Տեա ընկնեմ, ուրեմն բան
 ու գործս թողած գրանցով պէտքէ պարտախմբանս
 աշ ցարդարս միաց բաժնուս յո ոտն յամբարապար
 աճ ցրդմի բաժնուս իողմնս ցրալի զոս զամբարապար
 յիլու խնայեմնց Աղաներն մի պարսկի Տեա Թափրեց
 Տաշու ունկր և պարսիկը նրա փոշն ուրանումէր:
 Աղաներ յուսահատուած Ժամանակը նրան դասաց
 (Սրան ուզելիս միտն և զխտուր) տո ևրեսիր մեռոն
 չկայ: ց մաճիս դասաւաշ յո սմ յախաշ ցոնց դաքամ

* * *

Ահնը գնաց բարեկամիցը ապան թուման դրամ
 փոխու վեց, նա էլ արկղի բանալին տալով նրան նսաց,
 զնա ինքը բաց արա ու աասը թումանը վերաւ:
 Մի քանի օրից յետոյ կրկին անգամ նա եկաւ տնա
 թուման փոխ ուզեց, բարեկամը նոյն կերպով կատա
 րեց նրա խնդիրը, կրորդ անգամն էլ եկաւ ուզեց
 և բարեկամը դարձեալ բանալին տուեց նրան: Նա
 գնաց և տխուր վերա առնալով ասաց՝ բարեկամ,
 արկղումը զրամ չկար նա պատասխանեց, պարոն,
 դուրսդ դրամ չես բերել քէտեղ, դրտեղեց դրամ
 կ'ընեք: ամ շն յոգով իողմնացես զմտա ազմ յժոտ
 - յոտա մեռորն յոյարս: * յո միջոց ազմ յժարա
 առախաղմ ոգ յժ ոյ յժն յոյժ յժն յժն յժոտաման
 մաղ յժոգինցկի անգամնուով մի մտա պատիճանաւոր
 քանի մի տարի սերտ բարեկամութիւնս անուս

Միտն Արարթեանի Տեա ցարդից միտնգամ էլ 500
 ռուբլէ դրամէ փոխ առնուս և վաւերացրած մեռ Տափ
 տալիս նորան մեռ Տափի Ժամանակը շրմանումէ, ձերկոս
 տարիս էլ անցնում: քոյց մեադինցկիս միջոց այսօր և
 վաղը ձգելով ո'չնչ չէ վճարուս Արարթեանը
 տեսնելով որ այդ փողը շատ դժուարութիւնով պետ
 քէ ստանայ կամ գուցէ բողբոլին չ'ստանայ, մի օր
 էլ շատ նեղացած սրտով գնու մէ նրա մտն ու ասում,
 բարեկամ խնդրումեմ ինձ սովորեցնել լաթէ քնն միջոց
 ցով ես կարող եմ քեզանից իմ փողերը անտնց տակոս
 սիքի ստանալ: նա պատասխանումէ լաթի անեմ քեզ
 լաթ ինչ միջոցով, ես չորս տեաաւոր ամբարաքեր սողնեմ
 առաջնը վաւերացրած մեռ Տափնեքով, երկրորդը
 առանց վաւերացնելու, քայց զրուած սրբորմաւոր
 թղթի վերայ, երրորդը Տասարակ թղթի վերայ,
 չորրորդն առանց որ և իցէ գրաւոր պայցուցութեան:
 նս երբ որ դրամ եմ ունենում, աշխատու մեմ վճարել
 առաջ չորրորդ կարգի սարաքերին, որովհետե էս
 պարտքերը ինձ անտոնները անելիս պզնիւ մարդիկ
 լինելով հաւատացել են միայն աղնիս խոսքի սրանից
 յետոյ եթէ դրամ աւելանայ կը վճարեմ նրանց,
 որոնք հասարակ թղթի վերայ գրելովն հաստացել
 են ինձ: նոյնպէս էլ սրանցից յետոյ ինչ որ աւելանայ
 կը հատուցանեմ նրանց, որոնք դրամաւոր թղթով
 նե հաւատացել: Ի վերջոյ եթէ ես երեքդարտակ
 պարտաւելելիս բանականսցնելուց յետոյ աւելն դրամ

կոճենամ, կ'վճարեմ նրանց, որոնք ինձ վաւերացրած մտերհակով են փոխ տուել, ըստ որում վերջիններս ոչ թէ ինձ են հաւատացել, այլ վաւերացրած թըրթին, ուրեմն, բարեկամ, քո փողնէլ սրանց շարքունէ, գնա միամիտ կաց:

* *

Ռուս Մակարովն ասաց Սայի օղլի Անտօն աղին թէ, քո բարեկամ Մէյթի բէկը մեռաւ, իմ վնց հաւար բուրլին կերաւ, չե՞ս գնում էն կեանքը որ նամակ գրեմ տամ քեզ, իմ փողերը նրանից ստանաս, ինձ հասցնես: Անտօն աղէն պատասխանեց, ես դեռ ես գնալու միտք չ'ունեմ, եթէ դու մտադիր ես գնալու, ես ինքս կրգրեմ նամակ, որ տանէիր յանձնէիր Մէյթի բէկին ու փողերդ քո ձեռքովը ստանալով նրանից, աւելի ապահով կ'լինէր:

* *

Թիֆլիս Խօրիչանենց Դաթին էր խանութը տուել էր խարազ Փասոյին վարձով, երեք ամիս էր ամեն շաբաթ օր ձառնից յետոյ (ինչպէս տեղական սովորութիւն էր) կերթար վարձ ստանալու ու միշտ աշակերտները կ'ասէին, վարպետն էստեղ չէ, ՚ի վերջոյ մի օր մեծ աշակերտը, որպէս թէ ինքը չգիտէ նրա գալու պատճառը, հարցրեց, Պարոն Դաթի, շատ ես էստի գնում գալի, էրեվի մէ հարկաւոր բան

ունիս, նա պատասխանեց վունց չ'ունիմ, երեք ամիս է, վուր դուքնիս քրիհը չեմ ստացի, ուստէզ դիմ ասումէ կուտամ, կուտամ, ես էլ ամէն շաբաթ օր գալիս եմ ու ասումէք էստեղ չէ: Պարոն, ասաց աշակերտը, նրա ասելուն մի մտիկ տայ, արի իսքի հիտ մէ խօսք կապինք, թէ կանիս, քի համալաւ կուլի: Ես թաղարով ջուրը տեսնումի՞ս, էս զաւրբը (կաղպարը) քցենք սրա մէջ, ամէն օր արի, մտիկ տու, ի՞նչ տեսնես զաւրբը կանաչել է, էն օրնեվէտ փուղիրդ ինձմէն ստացի ու գնա, թէ չէ, ումիտ մի ունենայ վուր միր վարպետը քի փուղ տայ: Դաթին անխօս վերկացաւ գնաց: Նրկուշաբթի օրը աշակերտը պատմեց իր վարպետին ինչ որ ասելը Դաթինին: Փասօն բարկանալով նրա վերայ ասաց, սո, տուտուց, փէտ, ու ջուր, կանաչեց, կանաչեց, ո՞նք էիր էտէնց խօսք տալիս, էլի կօտէիր շաբաթ օրը արի, ու փրու լաւ էր ինձ համա, չունքի աստը ծու շաբաթ օրը վուչ կու հատնի, վուչ կու պակտի:

* *

Թավրիզ մահտեսի Սիմօնը գնաց Աղաշար խանին գանգատեց թէ, միրգայ Գրիգորին տոկոսի բով 200 թուման փող եմ տուել, ուզումեմ, ուզումեմ, չեմ կարողանում ստանալ.— մուրհակ ունիմ, հարցրեց Աղաշար խանը:

— Այո՞ ունիմ:

Ե՛հ, նա առն տեղ, աչի, խանութ ունի՞
կատեղ:

— Զէ, ոչինչ կարուած չունի:

— Բա էդ փողերդ առելէ ինչէ արել:

— Առելէ կերելէ, ես ի՛նչ գիտեմ:

* * *

Յ. Ի. — Եանը պատաւ Եօվանիցը մի գուճար էր
պահանջում, Եօվանէն պնդումէր թէ արդէն վճարել
եմ, էլ քեզ բան չեմ պարտական, բայց Յ. Ի. Եանը
ձեռք չէր վերցնում: Ի վերջոյ մի օր պահանջելիս,
մարդկանց մէջ պատաւ Եօվանէն նրան ասաց, պա-
րոն Յ. Ի. թէ կերպուես վուր քիզ պարտական եմ
ինչքան պահանջումես կովճարեմ: Յ. Ի. յանձն ա-
ռաւ երդումը: Պատաւ Եօվանէն էլ նրա պահանջած
գուճարը լցրեց քսակի մէջ ու մի բանի վկաների
հետ զնացին ժամը, երբ որ քահանէն ջահերը վա-
ռեց ու կանչեց որ երդում տայ, Եօվանէն ասաց չէ
չէ չեմ ուզում վուր սա երդումի, սուրի տակը
մանի, ես առանց երդումի կուտամ, խնդրումեմ դաք
ու տեհնէք: Էս խօսքով բոլորին ժամիցը դուրս բե-
րեց, զնաց կանգնեց մի նոր թաղուած մեռելի գե-
րեզմանի մօտ ու քսակով փողը գնելով գերեզմանի
վերայ ասաց, պարուն. Յ. Ի. թէ ճշմարիտէ պա-
հանջդ արի վիկալ էս փուզերը գերեզմանի վրից ու
զնա: Յ. Ի. նայեց, նայեց, աչքերը՝ արտասուքով

լցուեց ու շուտ եկաւ զնաց առանց քսակին մօտե-
նալու:

Երկու երեխայ ընկող էին խաղում, մի հատի
վրայ կառուցին, մինն ասումէր ես եմ տարելէ միտը
թէ ես, սրա համար մէկ մէկու ծեծումէին: Վրա
հասաւ մի ծեր մարդ, իմանալով նրանց կռուի պատ-
ճառը, վեր առաւ ընկողը քարի տակ գրեց, կտորեց,
կեճեպի կէտը տուեց մէկին կէտը միւսին, իսկ մեծը
ինքը կերաւ, երեխէքը ես տեսնելուց յետոյ, հաշտ-
վեցան: Եպէս են ժողովրդի վերայ անարգար, գա-
ղախախտները:

Պօլսեցին ու Թիֆլիսցին առևտուրի ընկեր
էին դառած, նրանց մէջ անբաւականութիւն ծագեց,
ուզեցին բաժանուիլ, բանը ընկաւ դատարաններին,
երկար ժամանակ տեւեց, Պօլսեցին անձար մնալով
դիմեց մեծ Տէր ձիպինն և խնդրեց թէ,
Թիֆլիսցին քո խոտովանաորդի է, յորպորէ նրան,
թող մեր հաշիւները վերջացնէ: Տէր ձիպինը հար-
ցրեց Պօլսեցուն թէ միտքը ո՞րիդ ձեռքին է: Նա
չհասկացաւ ինչէ նրա ասածը, պատասխանեց, ի՛նչ
միտք Տէր հայր, ոչ ես միտք ունիմ և ոչ նա:
Ճիպին տեսաւ որ Պօլսեցին չհասկացաւ իր ասածը,

պարզ հարցրեց, ձեր երկուսի ընկերութեան դրամագլուխը ո՞ւմ ձեռքն է: Պօլսեցին պատասխանեց, հակառակորդիս ձեռքինէ:

— Ղէ՛, որդի, ուրեմն միտքը նրա ձեռքինէ, լաւ կ'անես որ ձեռք վեր առնես նրանից, գնաս նոր դրամ վաստակես:

* * *

Չայ յանցաւորին ներկայացրին էրզրումի սարակերին, որ և կործր քննելոց յետոյ հրամայեց նրա ականջը կտրեն: Յանցաւորը ասաց. փաշայ, չես կարող կտրել տալ, ըստ որում ես կեանքումս ոչոքի ականջ չեմ կտրել: Սարակեարը հրամայեց նրա քիթը կտրեն. յանցաւորը միենոյն կերպով պատասխանեց: Սարակեարը հրամայեց նրա ձեռք կտրեն, յանցաւորը նոյնպէս ասաց որ ինքը ոչոքի ձեռք չէ կտրել, իրան ձեռն էլ չ'պէտքէ կտրուի: Ի վերջոյ Սարակեարը հրամայեց նրան զազուխ տան: Յանցաւորը էն գամանակը ասաց թէ էդ կարողես, որովհետեւ երեսայ գամանակս սովորութիւն ունէի ձանճեր որսալ և ասղէ վերայ զազուխ տալ նրանց:

* * *

Պարսկի մինը մտաւ Մուշթէիդի ատեանը ու ասաց. Ողջոյն քեզ, գողերի, աւազակներ լի և մարդասպանների գլխաւոր: Մուշթէիդը սաստիկ

զայրանալով ասաց, անիրաւ, անիծեալ, ի նչպէս համարձակեցար ինձ էդպէս անուանել: Նա պատասխանեց, եթէ գողերը, աւազակները ու մարդասպանները չ'լինէին, դու ինչի կտեղ էդպէս փառաւոր կ'բազմեր:

* * *

Հիւսէյն խան Սարգսրը բանտարկել էր տուել Ազոնեցի Մէլիք Գէորգին. Խուզոյ անունով նորա ծառայն դեշեր ժամանակ մի հնարքով փախցրեց նորան բանտից. երբ մի փոքր հեռացան նրանք բերդի պարսպի մօտից, Խուզոն սկսեց երկար ու բարակ իւր քաջասրտութեան և արտծ լաւութեան վրայ խօսել, թէ ինչպէս կարողացաւ նա գլուխը ետ գնել և իւր տիրօջ բանտից ազատել: Մէլիքը մի բանի անգամ շորհակալութիւն յայտնեց, բայց վերջը ձանձրանալով միենոյն խօսքերը լսելուց, խօսաց. — Որդի, աւելի լաւ է ինձ բանտում մեռանել, քան թէ քեզ պէս ցած մարդու հետ ապրել, որ տմեն անգամ լաւութիւնդ պէտքէ երեստլս տաս, ուրէմն, գնաս բարով, ասաց, ու կրկին զարձաւ բանտը: Այս բանը Սարգսրը որ իմացաւ գովեց Մէլիքին ու հրաման տուեց գնալ ազատիւր մեղքութիւնը վարել:

* * *

Միտքը նրա ձեռք վեր առնես նրանից, գնաս նոր դրամ վաստակես:

Մե յանցնուօր Հրեայդ ատապարտուած էր խեղճ
 դուեղոյ: և բազմաթիւնը չհաւանքո՞ւածք ի պատուէր
 տեսնել պարսկաստիճոյ, բայց Հրեայն ու բանեցր ժաւ
 խաւսնոք քաղաքիցը զբարս երեկելը պատուէնց նրան
 մի մարդ, որ վաւղ վաւղ զնուէր կախաղճի քանդիչ
 ու հարցրեց, սաս, խնդրիմ, կարո՞յ եմ Հրէի խեղ-
 ճութեան հասնել: Հրեայն* պատասխանեց, պարօն
 մի շտապիլը, իստանց ինձ հնոեղ ոչինչ չե լինի:

Ապո՞ւ ի՞նչ ասուի ցյառո՞ւ * միցո՞ւմ ցժժՄ իբր ուրմ
 քոզքսիսի իոց դամ? զի* ինանաե գեղիք մրտած
 ցմաղ Շուշուայ Ռերայիմ խանը լսեց որ Հախու մէնց
 Մնացականը իբր ասո՞ւ ըակու՞մ երեք ձիու համար
 ախո՞ւ է շինել տուել, շուտով կանչեց նրան իր
 մեռ ու անաց, ահայ, ի՞նչպէս համարձակեցար
 ասնոք երեք ձիու ախո՞ւ շինել ապլ. Եթէ վողերդ
 շատացել է, ինչի՞ ուրեմ ինձ անմասն թողու՞մ:
 Մնացականը պատասխանեց, խանը ողջ չեկայ, էն
 պէս գործ մե՞տրած, որ քո համաց ընդդէմ լինի:
 Արբարե հրեք ձիու ախո՞ւ եմ շինել տուել, մինք
 Աստուծոյ հիւրերն, միւսը քո, երրորդը իմ հիւրերն
 ձիանոց համար: Եսաս իոցազ սամք, մնչո
 քիոք արքանի զո զգալգամ ցմաղ սլմ ցրտաղ
 -մլմն զմտարս յունք * Ես մանաղ? ու մլցժժՄ

Շամսու գուբերնատոր Քարխանովը առաջարկ
 կու՞մ Գիորգի խանին (Տէր—Ցարու թիւնեան) թէ արի
 մտիլ ծառայութիւն, քեզ մովրովութեան պաշտօն

կ'տամ: Գէորգին պատասխանու՞մ, ուրախութեամբ
 կ'ընդունէի էգպետի պաշտօն, որ հրամայող և իշխող
 լինէի ժողովրդին, բայց երբ միտս եմ բերում էն
 օրը, որ ինձ պէտքէ դուրս անեն պաշտօնիցս, զար-
 հուրումեմ և արտափում, վանորոյ շատ շնորհակալ
 եմ: Ես խօսակցութիւնից յետոյ վեց շաբաթ անցած
 Քարխանովին դուրս են անում գուբերնատորութիւ-
 նից և նա պատահելով մի օր Գէորգուն ասու՞մ,
 հիմնոյ եմ հասկանում որ քո ասածը շատ ճշմարիտ է:

Վարանցով կուսակալը հարցրեց Գէորգի էլիա-
 բովին թէ, ինչ պէտքէ արած որ Կախէթի գողու-
 թիւններն և մարդասպանութիւնները վերջանան:
 Նա պատասխանեց, Քիճիխներ զու վերջացրու, Կա-
 խէթիներ ինքն իրան կ'վերջանայ:

Մեղք-Քեզլարեան երեկել Մէլէք Ապովը մի
 օր կուսակալ գրաթ Գուգովիչին ստիպու՞մ վարձա-
 արել իրան: Գուգովիչը զայրացած ասու՞մ, ի՞նչ ար-
 ժանաւորութեանդ վրայ ես էգպէս վստահ, որ ինձ
 նեղացնու՞մս անդադար. Մեղքը ձեռը դնու՞մ թրի
 դաստակի վերայ ու ասում, ահա էս թուրի գորու-
 թեան վրայ, որ ինձ իրաւունք է տալիս վստահ խօ-
 սիլ ու դադար չտալ կուսակալներին իմ իրաւունքը

պահանջելու համար:

Մի բռնաւոր իշխանի միջնորդումէին որ իւր հպատակներին չ'նեղացնէ, միջոց տայ, որ նրանք հանգիստ կեանք վարեն, աշխատեն, արդիւնաբեր լինին թէ իրանց և թէ իրանց իշխանին: Իշխանը պատասխանեց, ժողովուրդնէ մի տուրակ լիքը մկներով, ուրեմն պէտքէ միշտ իշխանը էն տուրակը շուռ ու մուռ տայ, որպէս զի մկները անգաղաք շարժման մէջ լինին, տակն ու վրայ լինին և ժամանակ չ'ունենան կրծելով տուրակի մի ամենափոքր տեղը, ծակեն նրան ու զուրս զան, ջրուին:

Վաճառականները գնացին Աղալար խանի մօտ, խնդրեցին որ կանչէ վաճառականապետին յորդորէ խրատէ, որ վաճառականներէ հետ լաւ վարուի: Աղալար խանը հարցրեց, ի՞նչ է պատճառը այժմ զրա էդպէս վատ կերպով վարուելու, պատասխանեցին թէ, նա յառաջ աղքատ էր, հիմայ, այնքան հարստացել է, որ իւր հարստութիւնովը հարցրեւ, էլ ո՞չ մէկին մարդի տեղ չի զնում: Աղալար խանը ասաց, հարբածին ձեռք միք տայ, ինքն իրան վայր կ'ընկնի:

Այ գնդացին ոչխարներ բերեց քաղաք ծախելու, տեսաւ մօլլէն մէջիդի մինարի գլխին կանգնած ազան է տալիս, հարցրեց քաղաքացի ընկերին, ինչի՞ է բղաւում էն մօլլէն:

- Ազանէ տալիս:
- Նրա ազանը հօ մեր ոչխարներին փնտս չէ:
- Չէ:
- Ի՛է, ուրեմն պլուխը ինչ քարովէ տալիս, թող տայ:

Պլու Պուղուն մինը խնդրեց, որ երեխին կնքահայր դառնայ, նա երդուելով ասաց: Աստուած, երկինք, գետինք, որ ես իմ երեխաների համար էլ ուրիշներին եմ խնդրում, բերում կնքահայր շինում:

Մի աչքը կոյր, երեսը չեշտ ու կարճ հասակով Ագուլեցի եկաւ Շուշի, տեսաւ մի աստիճանաբար դանազան շքանշաններով կուրծքը զարդարած, նստած էր մի խանութում, մօտ գնաց նրան ու հարցրեց, պարոն, մեր պարոն Պետրոսի խանութը ո՞րն է:

- Ար պարոն Պետրոսի:
- Մեր պարոն Պետրոսի:
- Նրա հօր անունը ի՞նչ ա:
- Չեմ իմանում:

- Աղա, հի՞նչ արդացի ըս:
- Ագուկեցի ըմ:
- Անունդ հի՞նչ ա:
- Բուլբուլ:
- Բյբուլ, բանադա թէ զօկի բլբուլը տիւ ըս, նրանց ագուաւը հի՞նչ կինի:

Տօնախաճառից յետոյ, գեշւըլը հայրը որդուն ասաց, գնա հարեանիցը մի լտրանոց քար ուզէ բեր, էս բամբակը քաշենք, իմանանք, որքան է մնացածը. ծոյլ որդին պատասխանեց, բարի, իմ ոտը փորձած եմ, ուղիղ մի լիտր է, սրանով քաշենք:

— Որդի, գնա հարեանիցը կէս գազանոց ուզէ բեր էս կտաները չափեւք, իմանանք որքան է մնացածը:

— Բարի, էստեղ մի կատու կայ չափել եմ զլիտին մինչև պոչի ծէրը ուղիղ կէս գազէ:

— Ղուրս արի, որդի, տես անձրև գալիս է: Որդին, (շանք կանչելով) բուշտի բուշտի:

— Ի՞նչ ես ուզում շանիցը:

— Էլ ո՞ր դուրս գնամ, շանք կանչումեմ, որ տեսնեմ, եթէ անձրև է գալիս, նա թրչուած կլինի:

— Որդի ծարաւ եմ, վեր կաց էն ջրի պղպիկը բեր խմեմ:

— Հայրիկ, էնքան հրամաններդ ես կատարեցի,

էլ մինն էլ քեզ համար դու կատարէ. ի՞նչ կլինի:

Որդին տանիցը բաներ էր գողանում, տանում ուրիշների վրայ կէս գնով ծախում: Հայրը որքան խրատեց, չեղաւ. վերջը մի օր ասաց. — որդի ինչի՞ ես գողացածներդ ուրիշներին ոչինչ գներո՞ւ! ծախում, լաւ չէ, բերես ինձ վաճառես, ու փողերն ինձանից ստանաս: Որդին պատասխանեց. — իմ ու քո մէջ առուտուրը գլուխ չի գայ, այլ, հրէս էստեղ ձգած խալին (գորգ) ի՞նչ գնով կառնես, ծախումեմ:

— Մի թուման տամ, մի գողանար:

— Է՛կէղ մի թումանով տամ, որ ասումեմ իմ ու քո մէջը առուտուրը գլուխ չի գայ, էս էլ հաւատում:

Գէորգ Սմբատեանը (որ նա հանգապետ էր Ծրեանու) մի օր հացից յետոյ նապալէծոնի պատմութիւնը կարդումէր, նրա կարապետ եղբայրն էլ լսումէր: Սրանք դարաբաղցի Ռօստոմ անունով մի ծառայ ունէին. որ այդ միջոցին դրան մօտը կանգնած, սպասումէր չիբուղի յետ տանելուն, որ ծրխումէին պարոնները: Պատմութիւնը հասաւ էն տեղը, երբ նապալէծոնին արտորումեն Սէնթ. Ելէնա կղզին, և նրա ծառայ դարաբաղցի Ռօստոմն ուրանումէր:

նրան ու հետը չէ գնում: այստեղ յանկարծ Կարապետը տեղիցը վեր է թռչում ու ծառային երկու սաստիկ ապուսկ հասցնելով ասում, լսի՛ր, դու էլ դարբարդցի ես, անունդ էլ Պօստով մի օր էլ դու մեզ էնպէս հուրանաս:

* *

Մի գեղից նոր պտակուած աղջիկը տանու մէին մեւս զեզը: Զուռնաչիքը (փողահար) փչումէին, տարան տարան: Նորափեսի մականների մէնը շատ էր բարկացնում հարսի եղբայրներից մէկին: Սա էլ ի վերջոյ ասաց. — հա՛խն է ե՛րև, մի գիժ ու խելօք նորահարս էք տանում մեր գեղիցը, էլ ուրիշ ի՛նչ կայ: Մտկարը նրան ասաց. — տեսնումես նորափեսի հասակը ու հասա վիզը, էդ գժիկ ծեծելով հինգ օրու մը կխելոքացնի: Հարանառակները պատասխանեց. մեր գեղումը հարիւր էդպէս հասաովից սղերք փորձեցին ու նրան չհարողացան խելոքացնել: Տիմոյ բու նորափեսից պէտք է խելօքացնի:

* *

Երիտասարդը մի օր ուզեց իւր մեծ մօր հետ հանութեւր անել յանկարծ բերանիցը դուրս եկաւ, շան աղջիկի՝ էս խօսքի վերայ պատուր ձայն տուեց իւր սրբուն: Ստեփան Ստեփան, արի, լսի՛ր, էս գեաին մտած որդուդ լիւրք խօսքը: Ստեփանը հենց

ներս մտաւ սենեակը, Պօղոսը լուսամտից գուրս թռաւ, փակաւ և հայրը սիտեց հետածել նորան փողոցէ փողոց, ձայն տալով — բռնէ՛ք հա՛ բռնէ՛ք: Անց ու դարձ անողները ճանաչեցին նորանց, և Պօղոսը շուտ բռնուելով ասաց. — եղբայրներ, առաջ մեր կոխն խնայէ՛ք, յետոյ ինձ բռնեցէ՛ք: Նրանք հարցրին պատճառը, և Պօղոսը պատասխանեց, ըսան տարի է դու է մօրս ծաւել շան աղջիկի. ի՛նչ կի՛նի որ ես էլ նրա մօրը մի անգամ շան աղջիկ պօած ընձիմ: Ես հա՛ մեր անբաւականութեան պատճառը:

* *

Երբ որ մի բնակիչները դնացին Օսման փաշե մօտ դանդաւարին լծէ, ըստ յաքի մէջ և գուրսը գողութիւններն ու աւտղակութիւնները շատանալու վրայ են: մի ձար պէտքէ մտածեալ փաշէն մի փոքր մտածեց ու ասաց. պարսկներ, աղաչե՛ք մասուած, շուտով մեկուր դայ, ձիւնն էլ վրայ հասնի, որ էր աներաւ գողերն ու աւազակները էլ չհարողանան դուրս գալ իրանց աներից ու վնասներ հասցնել:

* *

Գերացին եկաւ քաղաք, տեսաւ մի սեւ թռչուն փնդակի մէջ ձգած, լուս էր լուս մեր, տայեց, տայեց ու ասաց. — խեղձ թռչուն, ինչ ի՛նչ էր պէտք լուս էր գու՛ր, որ քեզ բռնեն էր պէտք բանդարկեն:

Թիւնս է գալիս, նրա համար եմ լաց ընում, հրա-
մայէ դուրս գնամ:

* *

Կոյրը ընտանեաց հետ միշտ կ'կռուէր թէ ինձ
ամեն տեսակ ուսնելիքներից բաժին չիւ էք տալիս,
ընտանիքը ձանձրանալով նորա խօսքերից, մի օր ամ-
բողջ ոչխարի մտից տեսակ տեսակ կերակուրներ պատ-
րաստեցին ու զանազան մրգեղէնի հետ դրին նորա
առաջ: Կոյրը երբ որ շօշափեց ու զգաց որ ամէն բա-
նը առատ է, դարձեալ սկսեց տրանջալ ու ասել էս-
քան կերակուրներ որ ինձ համար էք բերել, ո՞վ գի-
տէ ձեր համար ուրբան էք վերստել:

* *

Պաւսներն երբ երգումն առին, գինուորական-
ներից (սալդատներից) մինը շրջելով շուկաների մէջ,
հասաւ բամբակ վաճառող հայի խանութը ու նկա-
տեց որ նա ստացած փողերը ածուճ է կարպետի
տակը, ինքն էլ մտապաւ նորան ու ձեռքերով, գլխով
խնայում սուտեց, որ երկու զուրուշի բամբակ քաշե-
ր որ վերտրկուի տակից դարձե իւր թիկունքի վերայ,
իբր թէ հիւանդութիւն ունի և բամբակը նորա հա-
մայ տողջութիւն է ու վաճառականը գինուորին ե-
րեսի վերայ տարկացրեց կարպետի վերայ, բամբակը
մէջը կոխելու ժամանակ ձայն սուտեց հարեան իտա-

նութպաններին թէ, տեսնում էք էս գինուորին ի՞նչ-
պէս չորս սունանի աւանակ եմ շինել, իսկ գինուորա-
կանը պարկած տեղը կարպետի տակից, ինչքան
դրամ կար, հանեց ու ածեց ծոցը. երբ երկուսն էլ
իրանց գործերը վերջացրին ու գինուորը արդէն հե-
ռացած էր, խանութպանին դրամ հարկաւորեցաւ
կարպետը բարձրացրեց տեսաւ դրամ չ'կայ, էն ժա-
մանակը հարեան խանութպանները նորան տասցին,
հիմի հասկացա՞մ որ նա էր. քեզ չորս սունանի աւանակ
շինել և ոչ դու նորան:

* *

Մի խաշնարած շատ մարդկանց մեծ մեծ յոյսեր
տալով ախար պահելու օգուտների մասին, նրանց
դրամները առել էր կերել ու յիտոյ հաշիւ ցրց
տուել. թէ այսքանը կոտորուեցան, այնքանը գայլերը
կերան և այլն. ի վերջոյ մի հարուստի ևս խաբեց, նրանից
դրամ ստացաւ ու ոչխարներ դնեց շատ ժամանակ
է քաշեց. մի օր մի կրճուճ մածուն ձեռքին եկաւ
դրամատիրոջ մօտ և միևնոյն բօթը արան էլ տուեց,
գրամատէրը գայլանալով ասաց, խաբերայ էտէնց էլ
միւսներին էիր խաբել, ու մածնի կճուճը առաւ, խր-
փեց նրա գլխին, կճուճը կտորվեցաւ, մածունը
թափուեցաւ նրա երեսին ու միտք չի վերայ: Ը-
վեր երկու ձեռքը դէպի երկինքը բարձրացրեց ու
ասաց, ուրիշների մօտ թէև սեւերես էի մտացել,

բայց փանք ըկզ Աստուած, որ սրա մօտ գտնէ սպի-
տակացրիբ: *
մագչմի, քնիստ փոքր: *
յրմա ճարգարս զմաբ
յ մա * որի մէջ թակարթ էր սարբած, մի այծ էլ ըն-
կած նորա մէջ մրկմբկուս էր, դայլը էս ձայնի վերայ
եկաւ և ինքն էլ ընկաւ թակարթի մէջ, յետոյ մի
ղօկ էր գնում շինմալով որ թակարթ կայ, օս ես
ընկաւ: Գայլը մարդին տեսնելուն պէս, ահից աչքե-
րը չռեց, սլտտացուց նրա վերայ, ղօկը ատրճանակը
մէջ ընցը հանեց մեկնեց այծին ստելով, առ առ, էծ
ախալէր, ձղէ, գ'լին սպանէ:

* *

Մի քանի հոգի բլրի վերայ նստած հաց էին
ուտում ու մէկ մէկու կենաց զինի խմում: Երանց մէջ
հրաւիրեցաւ և մի ճանապարհորդ, որ պարտում էր
գտնել իւր կորցրած էջը. երբ սեղանի կտավարչի
առաջարկութեամբ կարգը հասաւ այն անձնրի կե-
նաց, սվ ում կ'սիրէ, նրանցից մինն ասաց. — ես ո'
սիրական ունիմ, ոչ էլ կ'իմեմ: Եղբայր, ասաց կա-
ռավարչը ճանապարհորդին, ահա վեր առ, տար,
աս է քու կորցրած էջը, որ աշխարհքումս սիրական
չունի:

Մինը հարցրեց միւսին անունդ ի՞նչ է, և նա
կախաղ լինելով ասաց. — Սօ. . . մօ. . . մօ. . . ս. ս:

— Եղբայր, իմ անունս էլ Սօսէս է, բայց էլ զքան եր-
կար է:

* *

Չմեռը ճանապարհորդը մտաւ մի դիւղ, շները
վրայ թափվեցան և նա ինչ քարի ձեռք տուաւ, ո-
րովհետեւ ստուած ինն, չկարողացաւ պոկել գետնիցը,
ասաց. Աստուած, է՞ն է քո արգար զտաստանը,
քարերին կապում ես, շներին բաց թողում:

* *

Երեք մարդ նստած խօսում էին. առաջինն ա-
սաց. աշխարհումս սեպհական տուն չունենալուց վաս-
րան չկայ: Երկրորդն ասաց, ի՞նչ գժուար բան է տուն
ունենալը, փող ունիս, տուր, անո՞ւ աղատվիր, բայց
ամենիցը վատը ձորտ լինելն է: Երրորդն էլ ասաց. —
այդ էլ ոչինչ. ձորտ ես, փակիր, գնա սրիչ երկիր,
կամ փող տուր, աղատվիր, բայց ամենից վատը վատ
եղբայր ունենալն է, որից ոչ փակելով, ոչ փող տա-
լով և ոչ ծախելով կարող ես ազատուիլ:

* *

Մինը իւր ճանօթներին ասաց. եկէք, գնանք
մեր հանգուցեալ բարեկամի վերջին տաքը տանք,
էս օր թաղում են: Գնանք, գնանք, ասաց միւսը, մենք
կենդանի մարդիկն ենք պարտքը մենք տալիս, գտնէ հան-
գուցեալներինը տանք յորոնք ոչինչ է՛նն ուզում մեզանից:

* *

Օրդրը, իւր որդին ու թուր զնում էին. ճա-
նապարհին ջուր չ'լինելով, ծարաւը նրանց շատ նե-
ղացրեց, ծերունին գրպանիցը հանեց մի տանձ, սը-
ուեց իւր որդուն ասելով. առ, կեր, ծարաւութիւնդ
անցկենայ: Որդին առաւ հօրեցը տանձը ու տուեց իւր
որդուն: Յերը երկու ձեռքով բամբեց նորա գլխին ու
ասաց. ես տանձը քեզ տուի, որ դու ուտես, ես ու-
րախանամ, և ոչ թէ տաս քու որդուն, նա ուտէ
դու ուրախանաս:

* *

Հայրը, որդին ու թուր հունձ էին անում ա-
րեգակի տակ, որդին շոքեց, գտակը դէն ձգեց ու
էլի շարունակեց հնձել: Հայրը մի քանի անգամ խը-
րատեց նորան գլխարաց չ'հնձել, որ արեգակը չը-
խփէ գլխին, բայց տեսաւ որ չ'ի լքում խօսքին, գը-
նաց թռտանն ասաց. — գտակը վեր առ ու պնդես
հունձ արա', յետոյ որդին նկատեց, որ իւր որդին էլ
գլխարաց հնձում, բարկացաւ, թէ գտակը դէր զլ-
խիդ. երբ որ չ'լսեց իւր խօսքին, սկսեց հայհոյել
էն ժամանակ ասաց իւր հայրը. — որդի', ահա եղ-
պէս էլ իմ սիրտն էր քեզ համար ցաւում:

* *

Սուլէն բեմի վերայ կանգնած քարոզումէր, մի
պառաւ կին սկսեց լալ. մօտը նստողները հարցրին,

մերիկ, ինչի՞նչ ես լաց քընում. մօլլէն էնպէս բան չի
քարոզում, որ մարդու լացը զայ. կինը պատասխա-
նեց, ես մի է՞ծ ունէի, նրա մօրուսը շատ նման էր
մօլլի մօրուսին, ես նրա կաթովն էի սպրում, մի
քանի օր սրանից յառաջ գէլը կերաւ, հիմա միտքս
ընկաւ, էնդուր համար լացս եկաւ:

* *

Շահը ստիպում էր իւր աստղաբաշխին ամուս-
նանալ, բայց նա զանազան պատճառներ բերելով չէր
համաձայնում. ՚ի վերջոյ ասաց, եթէ սեփհական տուն
ունենայի, կամուանանայի: Շահը հրամայեց իւր դը-
րանով աստղաբաշխի համար տուն շինեն: Երբ տան
պատերը կանգնացրին, աստղաբաշխը եկաւ, հրամա-
ցեց որմնագրին, որ առաստաղների համար պատրաս-
տած տախտակները յարկի տեղը դնեն և յատու-
կինը առաստաղների տեղը: Ես լուրը Շահին հասաւ
թէ չէ, կանչեց աստղաբաշխին, զարմանալով հարցրեց
պատճառը և նա պատասխանեց, Աստուծով երբ կինս
գայ, գիտեմ որ նա ամեն բանս տակն ու վրայ է ա-
նելու. էն ժամանակը ամեն բանը կարգի կընկնի:

* *

Բանաստեղծը տեսաւ պատկերահանը վրձինը
ձեռքին նկարում է ու իւր շինած ոտանաւորն էլ սը-
խալ երգում, ինքն էլ մի վրձին վերառաւ սկսեց

պատկերի մի քանի տեղերը փչացնել, պատկերահանը զայրանալով ասաց. — յիմար, ի՞նչ ես անում, ի՞նչ ես երկար ժամանակիվան ձեռքիս աշխատանքը փչացնում: Բանաստեղծը պատասխանեց, ուրեմն դու ինչի՞ ես եմ երկար ժամանակուան մրտքիս աշխատանքները էդպէս սխալ երգելով փչացնում:

* * *

Քամին, ձմեռն ու ամառը միասին գնում էին, պատահեցան աղուէսին, որ շատ խոնարհ երկրպագութիւն տուեց: Քամին աւաց, ինձ կ'պատկանէր նրա գրուէ տալը. ձմեռն ասաց ինձ, ամառը պնդեց թէ ինձ: Երկար վիճելուց յետոյ կանչեցին աղուէսին հարցրին, նա պատասխանեց, որ քամու համար էր: Ամառը զայրանալով ասաց աղուէսին, մի քանի օրից յետոյ կ'գամ, ու հոգիւ կ'հանեմ: Աղուէսը պատասխանեց, քամի որ լինի, ինձ ի՞նչ պէտք է անես: Չմեռը ասաց. — ինձ ի՞նչ ես անում, որ կարող եմ քեզ սառցնել: Աղուէսը պատասխանեց, թէ քամի չ'լինի դու էլ ոչինչ մնաս չես կարող տալ ինձ:

* * *

Ծառային հրամայեց պարոնը տար էս տասը ձուն թերխաշ արս, բեր. ծառան չհասկացաւ թերխաշը և պարոնը սովորցրեց թէ երբ ջուրը ես կրգայ, ձուաները ածա՛ մէջը. մի անգամ հայր մերը

տաս, պատրաստ կ'լինին: Ծառայն գնաց ու Կարձաւ ձուաները ձեռքին: Պարոնը կտորեց, տեսաւ պինդ է խաշած, բարկացաւ ու ասաց. ես քեզ չ'տասցի՞ մի հայր մեր ասես ու բերես, ծառայն պատասխանեց, ես մի հայրմերի տեղ, երեքն ասացի, աւելի լաւ չէ:

* * *

Ազնուականը միմիայն երեք մարդի համար սեղանի սարք ու կարգ ունէր, յանկարծ ետժը հիւրերը եկան նորա մօտ ճաշելու. ամառութիւնից գնաց ծառային այսպէս պատուիրեց, եթէ սեղանի վերայ թաշկինակներ ուզեն՝ ասա լուանալու ենք տուած, նոյնպէս եթէ դանակ, պատառաքաղ ուզեն, ասա՛ դրացուն հարկաւոր էին, տարել է ու գեռ ևս չէ բերելը երբ ամենքը սեղան նստեցան, հիւրերից մինը ասաց ծառային, որ իւր համար էլ Կանակ ու պատառաքաղ բերէ, ծառայն պատասխանեց, լուանալու ենք տուած, գեռ ևս չեն բերած:

* * *

Փաստաբանը գողի գողութեան հանգամանքներին վերահասու լինելուց յետոյ ասաց, շատ զրժուար է քեզ պաշտպանել. բայց մի եղանակ կայ ազատուելու, որ միայն ինձ է յայտնի. գողը շատ խնդրեց ու երբումով խոստացաւ գողացած բոների կէսը նրան տայ, միայն թէ ազատէ իրան դատաս-

տանից: Փաստաբանը սովորյրեց, որ նա իրան խելա-
ցնորութեան տայ, այսինքն դատաւորի անաջմն բե-
րանը փքով լքցնէ ու ոչինչ հարցի չպատասխանէ,
այլ գլուխը շարժելով փչէ հսկողմն ու հնկողմը եթէ
դատաւորը կ'բարկանայ, նրա երեսին էլ փչէ: Երբ որ
գողը ներկայացաւ ստենուճը, ինչպէս փաստաբանը
սովորցրել էր, հնպէս էլ արեց: Դատաւորը տեսնելով
գողն արարմունքը բարկացած շուռ եկաւ, ապրանքի
տիրոջն առաց: Ես խելացնորին ո՞ր ես բերել իմ
մօտ, գուրս տարէ՞ք, գուրս տարէ՞ք: Իողը ազատուե-
ցաւ, փաստաբանը գնաց նորա տունը, որ ստանայ
գողացած բաներից իւր բաժինը, բայց գողը ինչ գեր
որ Աստուծոյն էր կատարել, մի և նոյնն էլ կատարեց,
իւր տանը ու վերջը գործաւ թքեց փաստաբանի և-
րեսին: Փաստաբանը տեսաւ որ իւր սովորյրած հը-
նարը — իւր զէլին էլ բանացրեց, դատարկ ձեռ-
քով գուրս եկաւ, գնաց:

Գեանջայ քաղաքում հովիւր եկաւ հաշտարար
դատաւորին գանդաանց թէ, այս ինչ, այն ինչ գո-
ղերը սարուճը ձեռներս ու ոտներս կապեցին, քսան
ոչներներս տարան: Դատաւորը վիսներ ուզեց:
Հովիւր գնաց, ներս բերեց խտած երկու շուն և
քանակին էլ իւր տանակը, ստաց: — ահա վիսներս:
ստաց մաղի թաղաւ *** միակ, լսո մաղ՝ զսի

Ասգահան մօլլայ Զաֆարը Խորազքաղը մի զի-
շեր Թղթումն ինչ ունէր չունէր ասնել տուաւ, մի-
չէ անգամ շորերն էլ, յետոյ ամսեկուց էլ տուն չը-
գնաց: մտաւ մէջիցի վերնատունը որ էնանդ քնէ,
նեղբւրը մէջիցի մէջ էլ մի աղքատ մարդ էր քնած,
որը լուսադէմին վերկացաւ ձեռ ու ոտը լուաց, նա-
մազը վերջացրեց ու սկսեց քանիցս անգամ ասել. —
ողորմած Աստուած, ինձ երեք հարիւր թուան փող
պարգևիր. էս խօսքերը որ շատ կրկնեց ու լծողեց
մօլլայ Զաֆարին քնել մօլլայ Զաֆարը իրան Աս-
տուծոյ տեղ դնելով, բարակ ձայնով ասաց, ով Աս-
գանայ որդի մարդ, ի՞նչ ես կամենում եմ քաղաք վարս
ծելով զթէ Աստուծոյ կամ հրեշտակի ձայն է, պա-
տասխանեց. — Երեք հարիւր թուան: Մօլլայ Զաս-
ֆարը կրկնեց, արջօթքի հատու ինձ. խնդիրդ ըն-
դունի՞ր եղբւր, դեռ Գիլան փայտ կտրուէ, տար
Ղազվին վաճառէ, հարիւր թուան կախատես: Գլը
նախափայ, տղան ա՛ն, բեր Թէ հրան վաճառէ, հատ-
ւիւր թուան էլ նրա մէջ կ'վազողակես: Այստեղ տա-
ղօթողը կտրեցի Աստուածայածի խօսքն ու ասաց,
գնէ, հարիւրը վախտատի տար, ողորմած Աստուած:
Մօլլայ Զաֆարը պատասխանեց, հաւատացի՛ր պատ-
րաստ պող չ'մնաց մօտս, ինչ տնէի քնոր թղթումն
տանել տուի:

մշտապ և տունն դի ցարաց զրդոզարամաճ

նար, այժմ ուղտիդ բերը թեթևացաւ, կարող ես
 ճորա վերայ դու էլ նսանը ու Հարունովիկ ճամբէդ:
 Արարը շատ զամացաւ նրա խելքի վերայ ու երախ-
 տագիտութիւնից ստիպուած նրան էլ նստացրեց իւր
 քամակին, միայն Հարունովիցին ճանապարհը: Կիչ
 կամ շատ գնալուց յետոյ, արարը հարցրեց ուղեկ-
 ցին, քանի՞ ուղտ ունին, պատանիանեց նա, ոչ մինը:

— Աչ մինը:

— Քանի՞ ձի ունին:

— Աչ մինը:

Ուրեմն պէտք է շատ այգիներ, արտեր, վարելա-
 հողեր ունենաս:

— Գրանցից Լա ոչ մինը չունիմ: Արարը վարմա-
 ցած մնալով ասաց նրան.

— Ինչ էդ քան խելքդ ես ու ոչինչ չունիմ. եթէ
 կայք ունենալը խելքով չ'է, ուրեմն ուղտիցս, ե՛ղբայր,
 վայր իջնենք, դարձեալ լաւ է որ իմ ցորենի մի հակը
 աւազ շինեմ, միամտութիւնով տանեմ վաճառեմ ու
 մի կտոր հաց ունենամ, քան թէ քեզ նման խելացի
 լինիմ ու աղքատ մնամ:

— արուստը լսեց որ գատաւորի ստրուկը մեռել
 է, հրամայեց ջորին համեռեցին, հեծաւ Լա պասա-
 տրներով գտնւմ էր գատաւորին միսիթարանք խօսե-

լու, պատահեցաւ ծանօթին ու երբ որ իմացաւ թէ
 մեռնողը ստրուկը չ'է, այլ գատաւորը ինքը, իսկոյն
 ջորու գլուխը շուռ տալով ասաց, — ծառաներ, վե-
 րադարձէք, գնանք տուն, այսուհետեւ գատաւորի ե-
 րեսն էլ լսօ՛ չեմ տեսնելու:

Մի քանի Արարաղիքը լսուում էին թէ այս
 ինչ մարդու կինը շատ խելացի կին է, չորս հինգ լե-
 զու գիտէ: Նուշեցն Հայրապետն ասաց, եմ կինը մի
 լեզու գիտէ, էն էլ ուզում եմ կորել տալ:

Մահամատ Նահը պարսկերէն աշխարհացոյց չէր
 տեսած. հրամայեց Ֆրանսիացի Բաֆայելին որ շինէ:
 Սա մի քանի տարի աշխատելով պատրաստեց ու տը-
 պել տալով 1853 թուին, բերեց Թէհրան, ներկա-
 յացրեց Նահին. Նահը երբ տեսաւ համաշխարհան
 աշխարհացոյցի միջին Պարսկաստանը շատ փոքր էր
 նկարած, խոժոռուած ասաց. — վեր աւէք, կորցրէք,
 շատ վատ է քաշած, ի՛նչպէս կարելի էր Պարսկաս-
 տանը էսպէս փոքր լինէր: Բաֆայելը սրտնեղութիւ-
 նից չորրորդ օրը մեռաւ:

Մի օր Թավրեզ Արտաշէր Միրզայ շահատի

մտան էի, (որ կուսակալ էր Ասորպատականի) ասաց ինձ.
 — Ես լուր ունիմ, որ էսօր, էղուց Եւրոպացի տէ-
 րութիւնները Աեփապատայօլը կառնեն և 4 օրից պե-
 տոյ կերթան Աեարթուրզն էլ կառնեն: Ասացի Շահ-
 զատայ, եթէ աշխարհացոյց տեսած չինէիք, էդպէս
 չէիք ասիլ: Պատասխանեց նա, ձշմարիտ է աշխար-
 հացոյց չեմ կարդացել, բայց աշխարհագրութիւնը
 լաւ եմ սովորած:

գրա թի մի յայտարարութեան մասնակցի յՄ
 — մի բոյժ սոց, յայտարարութեան մասնակցի յՄ

Թէ՛հրան երեւելի մարդկանց մէջ մի անգամ
 խնդիր եղաւ թէ՛ ինչի՞ Պարսկաստանը Արեգակն ու
 Առիւծն է իւրեան կնիք (գրուող) շինած, իսկ Օսման-
 ցիք կիսալուսինը: Ո՛չ որ չկարողացաւ իմանալ. ես
 պատմեցի թէ Արեգակը Հին Պարսկաստանինն է և
 Առիւծը Հայաստանին, որին երբ տիրեցին Պարսիկ-
 ները, բազմացրին Արեգակն Առիւծի վերայ, իսկ Տաճ-
 կաց կիսալուսինն է էն զիշերուան յիշատակը, երբ
 Մահաբէտ Սուլթան-Պաթիհն առաւ Պոլիսն: Մունչի
 բաշի (զիտաւոր ատենադպիրը Շահի) Միրզայ Հասան
 Ալի խանը ասաց, մենք նազկալ (չուկաների ու հրա-
 պարակների մէջ քեօթօլլու, քեարամի կամ Ռօստո-
 մի անցքերը պատմողներ) չենք որ պատմութիւններ
 կարդանք ու էդ բաներն իմանանք:

 յայտարարութեան մասնակցի յՄ

Թափրեզ գնացի հաշի Միրզայ Բադր Մուշթի-
 դին տեսութիւն, նա ներսն էր, այսինքն կնանոցումը,
 իւր Միրզայ Աբդրահման որդւոյն զրկեց ինձ զբա-
 ղացներու զրուցներով մինչև ինքը դուրս գայ: Միր-
 զայ Աբդրահմանը հարցրեց ինձանից, զիշերները եր-
 կար է, ի՞նչ էք անում: Պատասխանեցի, օրագիրներ
 կամ զանազան գրքեր ենք կարդում: — Զեր օրա-
 գիրները, ասում են, լիքն է տուտ մուտ բաներով, ու-
 ընեմ գրքերումն էլ էնպէս բաներ կ'լինին, ափսոս, որ
 չունիք ոտանաւորներ մեզ նման, որոնք կարդայիք ու
 ժամանակ անցկացնէիք:

— Ինչի՞ չունինք:

— Մի՞թէ մեր հաֆզի նման գիրք կայ ձեր
 մէջ:

— Կայ, բայց մենք չենք թոյլ ապկա ձեր հա-
 սակի երխտասարգին էնպիսի գիրք կարդալ, որով-
 հետև սիրահարութիւն և զինի խմել կսովորցնէ:

— Է՛, հէնց սոց կօսք օրինաւոր սպտոցոյց է,
 որ դուք հաֆզի նմանը չունիք եթէ ունեցի էիք,
 էդպէս չէիք ասիլ:

Եւր. Սինօզն էջմիածնում բացուեցաւ, գրեց
 Շուշուայ առաջնորդ Բաղդասար կաթիկոպոս Մետրա-
 պօլիտին, որ էնտեղ կօնսիտորի շտապը շինէ ուղար-
 կէ: Մետրապօլիտը գրել տուաւ շտապը, երբ որ ծր-

բարը կնքեցին, յր ուղարկեն, միտքն ընկաւ որ մո-
ռացել է ընդհարատորի պաշտօնը նշանակել, հրա-
մայեց կրկին բանալ. էս միջոցին վրայ հասաւ ան-
գրագէտ նալբանդ Ապրէս ապերը, որի տանը բնակ-
վում էր մետրապօլիտն ու ասաց. — Սրբազան, ամէն
բարեկամներիդ տեղ ու ռոճիկ ես նշանակել, ինձ ին-
չի՞ ես մոռացել: Մետրապօլիտը հրամայեց քարտու-
ղարին, հա՛յ, հա՛յ էլ հարկաւոր չէ ծրարը բանալ,
հէնց երեսի վերայ նշանակէ՛ Ապրէս ապեր ընդհա-
րատորութեան պաշտօնն ու ռոճիկը:

* *

Շուշուայ Կոնսիստորի քարտուղարը թուղթ էր
գրել Տաթևու նահանգական կառավարչին, բերեց
կարդաց Բաղդասար Մետրապօլիտի մօտ և ստորագր-
րել տուաւ. երբ որ տանում էր, Մետրապօլիտը հարց-
րեց, ո՞ր ես տանում:

— Տանում եմ Կոնսիստորուսի նօմէրը գրեմ:

— Եստեղ գրէ, վերջանայ:

— Վերջի նօմէրը միտքս չէ, 77 է, թէ 78, պէտք է
տանեմ էնտեղ վերահասու լինիմ որ գրեմ: Մետրապօլի-
տը ասաց. — Խնչ է, զուրբինատօրին 75 նօմէրը դրելու
նահանգական կառավարիչը ո՞վ է, որ նրանէ բարձր
ղնեմ. գրէ 15, 16. էս էլ բաւական է նրան:

* *

Սարուխանեց նալբանդ Ապրէս ապօր կինը իւր
մարդու մեռնելուց յետոյ, մի օր իւր չորս աստիճա-
նաւոր որդւոց հետ հաց ուտելու ժամանակ լալով
պասց, Աստուած վեր կառնի՞, որ մի մարդ չորս որդի
թողած լինի, էսպէս ա կենն էլ ուսումն ասած ու
աստիճանաւոր, բայց մինը նրանց մէջ դուրս չեկաւ,
որ իւր հօր արհեստը սովորէր, ու հանդուցելոյ նալ-
բանդութեան գործիքը եւքան տարի ժանդոտած, պա-
տու հանումն ածած չլինէին:

* *

Ա. ձե կինը վախճանուեցաւ և նա շատ էր
սգում ու ամէն հանդիպողին պատմում իւր կնկայ
պարկեշտութիւնը և հաւատարմութիւնը: Բարեկամ-
ները երբ որ չկարողացան երկար ժամանակ նրան
լռել տալ, որոնեցին, գտան նրա կնոջ մի քանի ձե-
ռագիրներն, որոնք գրած էր իւր սիրեկանների վե-
րայ ու տարան, ցոյց տուին Ա. Զին Սա կը տեսաւ
այն գրերը, սկսեց սաստիկ հայհոյել կնոջը ու ասել
բարեկամներին. վեր կացէ՛ք, վեր կացէ՛ք, զնանք կը-
նօջս դին հաննք զերեզմանիցը, ձգենք շների ա-
ռաջ:

* *

Իրևանի շիւտէյն Խան Սարգսարը սկսեց եփ-
րեմ կաթուղիկոսի մօտ գո՞վել իւր ներկայ կառավա-

բութիւնը, և Հայերի վերայ ունեցած շնորհը, ու ելի
 քան թէ իւր նախորդներինը: Եվ իմք նրան ասաց
 թէ՛ մի գեղացի Հայ հետեակ գնում էր ուրիշ գեղ
 պատահեցաւ մի դեպի, որ անձրեկը յաղագացած էր
 գալիս: Վտխնալով անցինալ սպասեց մինչև ուրիշ
 ձանապարհորդ գայ, առաջնորդութիւն անէ իրան,
 բայց հեռոցհեռէ գեան աւելի յորոացաւ, և նա
 ստիպուեցաւ գեաի ափումը քնել: Միւս օրը մի մահ-
 մետական առաջն առած աւանակն ու նրա քուրակը,
 եկաւ, տեսաւ Հայն էնտեղ կանգնած է, ասաց, —
 տօ՛, Հայ, գետը վարա՞ր է, առ էս քուրակը դի՛ր
 ուսերիդ վերայ, մոխի՛ր գետը, անցկացրու: Հայը ո՛ր-
 քան աղաչեց, չեյաւ. մահմետականը ցուպի ու ժուլը
 քուրակը դնել առեց նորա ուսերի վերայ, կրիսեց
 ջուրը: Երբ մահմետականը ինքն էլ իւր աւանակով
 նորա հետեկեց միւս երեսն անցաւ ու գնաց, Հայը
 մինակ մնալով ասաց, — Ատուած, էս է քո ար-
 դար դատաստանը, ես աղաչում էի քեզ որ առաջ-
 նորդ պատահացնես, գեոիցը ինձ անցկացնէ, բայց
 բանը էնպէս արիւր, որ քուրակն էլ ուսերին վերայ
 դրած անցկացրիր քանիմի գաւազանի զարկ ուսուղ
 տալով: Այս առակը պատմելուց յետոյ եփրեմն աւե-
 լացրեց, Սարգա՛ր, մեր Հայերի վիճակը միւսնոյնն է,
 քո նախորդները սերմն էին տարիս ցանելու Հայերին,
 ու յետ առնում տասնին երկուսով, իսկ դու սերմն
 եր՛ տալիս ողջ կէս անում նրանց կախելիքով: }
 -ախառսյ լայիմն զոյ լիք* ասն յտոյիլրտեճամ նոճ

յեւ Մէկը ստիպում էր Անձի-նա յաճախ զնալիս
 կերկեցին, բայց նա կասաց, — Ես գիտեմ, ժամ գըր
 նալուիս Աւստոսն չեմ հաշտացնել հետո, ընդ հակա-
 ուակը տատանին էր կիտովոյնեմ ինձանից: }
 * * *
 Մըացի թագուհիք կայսերական կառքով դը-
 նում են Պետերբուրգ քաղաքիցը դուրս շրջելու, վե-
 բաղանանիս տեսնում են գեղացին էժան հաւեր է
 ծախում, մի քանիսը առնում են, աճում կառքը, որ
 բերեն իրանց օթեանը: Երբ հասնում են քաղաքի
 դուռը (գաստալը) պահապանները ձանաչելով կայ-
 սերական կառքը, մօտանում են խմանալ թէ ո՞ք են:
 Կառքի լուսանուարը բաց են անում թէ չէ, իսկոյն
 հաւերիցը մի քանիսը դուրս են թողում ու տիկին-
 ները բղաւում են, բռնէք, բռնէք: }
 * * *
 Մահմետականը դրամ պարտք տուեց մի Հայի
 էն պայմանաւ, որ եթէ ժամանակին չհատուցանէ,
 իրաւունք ունենայ յիսուն դրամ միս կտրել պարտա-
 կանի բըրիցը: Ժամանակին պարտականը չկարողա-
 ցաւ հատուցանել, պարտատէրը տանում էր նրան
 Շէյխալիսըամի մօտ, որպէս զե պայմանը նրա ներ-
 կայութեանը կատարէ: Սրանց պատահեցաւ մի աւա-
 նակ ձանապարհին ցեխումը պարկած, տէրը խնդրեց

նրանց որ օգնեն ու հանեն ցեխից աւանակը: Հայր
խկոյն գնաց, պոչից բռնեց որ վեր քաշէ կանգնեց,
նէ, պոչը մնաց ձեռքին, աւանակի տէրը սկսեց պա-
հանել իւր աւանակի գինը անկող թէ՛ դու եղար
պատճառը աւանակն առանց պոչի մնալու, երբ սա
էլ միւս պարտատիրոջ հետ ընկերացաւ գանգատ գը-
նալու: Հայր փախաւ թաւ մի կառուցի վերայ ու
հարկեց իրան վայր ձգելով քնկար մի Պարսիկ երիտ-
ուպարզի գլխին, որ աղօթք (նամակ) էր անում, եւ
ընտաւարդը մեռաւ, նրա հայրն էլ միւս պարտատէր
ներքի հետ միասին գնաց նէ յիտալիստմի առնը մայն
տեղ երկար ժամանակ սպասելով տեսնուել յիտալիս-
տմը դուրս չէ գալիս, Հայր ներս մտաւ նրա կանա-
ւոցը շրջեց թոյր աննեակները, հասաւ էնտեղ, ուր
նէ յիտալիստմը փութաւ քուրայ ասքած կեղծ (ղնդ)
դրամ էր կտրում: Նէ յիտալիստմը երկիւղեց արաւեց
նրան թէ՛ գնա՛ դուրս, կգամ քեզ կարգարացնեմ,
նա վերադարձաւ եկաւ ի՛ր դատախազների մօտ նըս-
տեց, մինչև որ նէ յիտալիստմը դուրս եկաւ փա-
ռանորդ բարեկեց աննեակներն իրնա՛վ փոխ տոնողի գան-
գատը նէ յիտալիստմը կաշի ուց յիտոյ վճիռը փարսց
թէ՛ իրարանց ուրիշ կարիքի յիսունն դրամ միւս պար-
տականից բոլորը միայն մի արագամուտը թէ՛ իսկ
կամ պարտիստ լինիլ էն ժամանակը, որ արտակարգ իրան
ուսը ոչնչաբեց սպանե ընտ Պարտատիրը պատմաբար
նեց յայտ քչ դրան կուգե մի ևս ոչ էլ յարանից նկրտա՛

րելը: Յառաջ եկաւ մեռած որդու հայրը, սրա հա-
մար վճիռ կարգաց թէ՛ սպանող կնասէ՛ էնտեղ ուր
քո որդին նամակ էր անում, դու գնա՛ վերելիցը քեզ
վայր ձգէ, ընկի՛ր նրա վերայ, թէ՛ կմեռնի յանցա-
ւորը շատ լաւ, թէ՛ ոչ, աղատէ՛ նա՛ պնտահետե՛, պա-
տաց, ոչինչ չեմ ուզում ու յետ քաշուեց: Աւանակի՛
տէրը էնտեղեց ձայն տուեց արարի դատաւոր, քնա
տանակը որչ արեկը մի քնց ցրտորոտ զո ստմ
: լլլլ մուջ

Երկու գիւղացի կնանիք անցին կենում ուրիշ
դեղի մօտից, միա բերեցին թէ՛ էս տեղ ծանօթ կին
ունինք, զնանք նրան տեսնեց, մտան գիւղը հարցու-
փորձ անելով նրա տունը դասն, դուր ծեծեցին,
դուրս եկաւ մի աղջիկ հարցրին ո՞վ ես, նա պատաս-
խանեց էս տան տիրոջ դուստրն եմ: Մայրդ տան
է: — Ո՛չ: — Ո՞ր է գնացել: — Չգիտեմ: — Ա-
ռո՞ղ է: — Չգիտեմ: — Ե՞րբ կգայ: — Չգիտեմ: —
Ուրեմն երբ որ մայրդ գայ, ասա՛, Մանուշակն ու
Վարդենիկը՝ քո ծանօթներն եկան քեզ տեսնելու,
տանը չէիր: — Շատ լաւ: — Խօ՛ չեմ մտանալ մեր
տնունները: — Ի՛նչպէս կմտանամ Շուշան, Վար-
դենիկ բաւերը, որովհետէ շատ անգամ նստել եմ
վարդի թփի տակին և միևնոյն ժամանակին մանու-
շակ էլ քաղել եմ:

Իւենց Դանիէլը քանի տարի էր, աշխատում էր Թիֆլիզ քաղաքագլուխ ընտրուելի, բայց քուէարկութեան ժամանակը ժողովուրդը սեւացում էր նրա անունը: Վերջապէս մի տարի ևս շատ աշխատեց, դարձնալ սեւացիին միւս ասուօտը Շաքար Միրիմանովը նրան պատահելով ասաց. — Պր. Դանիէլ, տեսա՞ր որ ես երեկ ինչքան աշխատեցի, բայց ի՞նչ անես, որ ժողովուրդը քեզ ինձ վրայ լաւ է ձանաչուն էլել:

* *
* * *

Թափրէզ մի հացկերութեան վերայ խօսք բացուեց հայերէն գրականութեան վերայ, ոմանք էս, ոմանք էն հեղինակութիւնը սկսեցին գովել: Ի վերջոյ Տէր Գաբրիէլ Աւագ Քահանէն ասաց. — Ինձ ամենի վերայ աւելի դուր է գալիս Վենետիկ նոր տրպած բառագիրքն, որ գլխէգլուխ երեք անգամ կարգացել եմ:

* *
* * *

Շուշեցի խուչ Դիքի ապերը չէր լսած որ հինգ տարի էր Ռուսները Դեանջէն առել են, երբ որ լսեց, ում պատահում էր, ընկնում էր ականջին ծածուկ ասում. գիտե՞ս, Ռուսները Դեանջէն առել են:

* *
* * *

Թիֆլիսեցի Լօրի Պարան (Բայիսօղոխանց) մի բարեկամի տարաւ Ռիդուրայ անաճ ընդարձակ դաշտն, էտեղ նրա ականջին սկսեց փոփօսալ որպէս թէ ծածուկ խորհուրդ է ասում. բարեկամն ասաց. եղբայր, էտեղ ո՞վ կայ, որ ասածդ լսէ: Կո, մայ Երասովիցայ մայցոյ ը իմանք բցով ը իմեր սց շղալցա — Ե՛մ * * ց մի այդպիսի սմ քոզալ

Բաքու Օկրուժնի Սուգ ասած գատարանը ներքեի դատիկանումն էր և Սուգերնի Պալատը վերերն: Մի շայ գործ ունենալով Օկրուժնի Սուգումը, բողոքած էր պալատին: Մեծազափ երկու գատարանները դնալով գալով յուսահատուեցաւ, ըստ որում միշտ մինը ասում էր իմացում կտանք. միւսն ասում էր դեռ ևս իմացում չեն տուել մեզ: Ի վերջոյ գնաց պալատի նախագահին ասաց. — էս տեղից Պետերբուրգ որ 3000 վերստ է մի օրումը լուր է հասնում թիֆլիզ քաղով, բայց էս տեղից մինչև Օկրուժնի Սուգն 10 քայլ է, չկարողացան ձեզ մի ամսում լուր հասցնել:

* *
* * *

Մէկին մեղադրում էին թէ մաքսատան փողերը գողացել է. նա պատասխանեց, թագաւորի գանձարանը ծով է, ո՞վ նրանից չգողանայ, կով է:

մի (Տիեզերքի հանցին մեղադրում էին Բժիշկները
 թէ անօթ է որ բժշկութեան արհեստը թողած, արդե-
 ղե ու աղջկայ նշանուերու միջնորդութիւններ եւ ա-
 նախ ու զատուորներին մօտ յանցաւորներին համար
 բարեխօսութիւն, որ շահ ցտանաս, նա պատասխա-
 նեց, — աշխարհքս դմակ է, ձեռքդ դանակ է, որքան
 կարող ես, կորի՛ր, կե՛ր : *

Տիեզերք, Ագուլեցի, Արարաղցի և Նուխեցի
 վաճառականները սովորութիւն ունէին Գեորգ Աղբ-
 քարվանսարի դրան առջևը ժողովկի կանգնել : Էն-
 տեղ Նորաշէն եկեղեցւոյ Սիմօն Մարկոսեան երէց-
 փոխանը գաճբան Մարգարին ստիպեց թէ՛ էս օր
 անպատճառ քսան բերք գաճ բեր, ըստ որում որմե
 նագիրները պարապ կանգնել են : Մարգարը երգուեց
 թէ գաճք պատրաստ է, աւանակներ չկան, գնում
 էմ որոնեմ, գտնեմ, վարձեմ, բարձեմ, բերեմ : Առն
 Մովսէսը ասաց. — Մարգար, Մարգար, ահա՛ սրանք
 որ ժողովուած կանգնած են, մի՞թէ աւանակներ չեն,
 քանիսը կուգես, վարձէ տա՛ր բարձէ՛ բեր :

Օտողիագոյրդ օրը շարական երգելիս, Թիֆլիզի
 Մօզնու եկեղեցւումը, շուա շուա կրկնում էին «Տե՛նեալ
 ՚ի յէջ և յաւանակ» խաղնի գող Վասիլը կուացաւ Ա-

րարաղցի Երխենց Յօհաննանի ականջումն ասաց, — մե՛ր
 տղայ, էս օր ձեր Արարաղցւոց տօնախմբութիւնն է :
 Յօհաննանը պատասխանեց. — Հինգ օրից յետոյ աւագ
 ուրբաթ է՝ քեզ նման դողերի ու աւագակների տօնն է :

Սահակ Ամաղեանը սովորութիւն ունէր՝ մի
 զարմանալի լուր լսելիս, ասել «Թօ՛շ» : Մի օր Ներ-
 սէս Արքեպիսկոպոսը պատմում էր Հնդկաստանու Շա-
 միր աղի հարստութիւնը, Ամաղեանը յանկարծ ա-
 սաց. «Թօ՛շ» : Հանդիսականաց մէջ լռութիւն տիրեց
 քանի մի րոպէ, յետոյ վերկացաւ Ամաղեանը մօ-
 տացաւ Ներսէսի աջը համբուրելու և ասաց ներեցէ՛ք
 ինձ, Արքազան, անսարգավարութեանս համար : Ներ-
 սէսը պատասխանեց, հիմի դու թօ՛շ :

Թէ՛հրան Առնայոց Ինսպանատան թարգման Հա-
 յազգի Միրզայ նազուբ Թանին խնդրեցի թէ, վաղը
 դատարանումը պէտք է վճռուի Առեղինտի վէճը, և
 դու անդամ զօրով, խնդրեմ օգնես Առեղինտին : Նա
 պատասխանեց, բարեկամ, ինձ խնդրէ, որ ես նրա
 համար վատութիւն չ'իտեմ և ոչ թէ օգնեմ :

Ստալի յն առաջնորդութեամբ ծառայող Ս
 ծառայող յայտնաբերող զոյ՛ք բնութիւն միջոց ուղիւղող

Թիֆլիսի Անդամները անկի 18-ին, 1871 ամի
 Վելոյնց Ռոսին դնաց Սուրբ Երզնկայի սյուրն տեսնել էն
 սենեակները, որ Թիֆլիզցիք պէտք է ընդունէին
 Ռուսաց Կայսրն աւերջեց ամեն անհասկները ու տես-
 նելով մէկի մէջ տախտ սարքած, վճռեց իւր մէջ ու
 ասաց. — Հա՛, հիմի իմացայ, էս օթախն էլ մեր
 քաղքի սարգազարների համար է շինած, որ տախտի
 վրէն նստեն. Բազարազուխը պատասխանեց, ո՛չ, չի-
 մացայ, էդ տախտի վերայ պէտք է դարսենք Կայսեր
 ընծայ քերուած մեր երկրի հազուապիւտ բաները:

Երկրի Թիֆլիզ հացի էր հրաւիրել իւր տուներ
 Տաճկաստանից զայլթաճ մի քանի Գուրնեցի Հայեր:

Անդամի վերայ զըրոյց է բաց ընդուն՝ Տաճկաստան մը-
 նացած Հայերի մասին, որոնց, տանտիկինը անաղ ա-
 նելով, կոչ է անուանում: Ախալքալքեցի Անանի-
 կեանը նորա անաղից նեղանալով, ասում է. — տիկին,
 էս տեղացիք էլ շատ անկիրթ և վայրենի անասուն-
 ներ են: Տանտիկինը չ'հասկանալով էս բառերի նշա-
 նակութիւնը, պատասխանում է, հա՛, հա՛, ճշմարիտ
 էս ասում:

Մակարեայ ասած տոնափաճառումը ժլատ Ա-

զուլեցու որդին ստիպեց հօրը կանարէշկայ ասած

Թռչունը դե՛ իւր համար: Հայրը չա՛տ ակամայ հա-
 տարեց նորա պահանջը: Ճանապարհին քորին վանդ
 դաշի դուռը բաց արեց որ փօտ անց, կանարէշկէն
 յանկարծ դուրս թռաւ, հայրը նայեց դէպի երկինքը
 Թռչունի ետեւից ու ասաց. — վիզդ կորսովի օրդե-
 իմ քսան և հինգ մանկթը երկնքումը թ'նչ է ջի-
 նում: Կարսն օղջառաւ մ զանց Երկրաշառա սյա բնմ
 աստորս օձրացս դժ դժ * * * * *
 Երկրաշառա սյա բնմ

Մի երիտասարդ երբէք շան որդի բառ ու-
 շունցի տեղ չէր լսել մի օր անբաւականութիւն ու-
 նենալով մէկի հետ, հակառակորդը ասաց նրան շան
 որդի՛, երիտասարդը Թուրացաւ վայր ընկաւ գետնի
 վերայ ինչպէս մեռած, ներկայ գտնուողները հաւա-
 բուեցան զլխին, սկսեցին ականջները, ջիղերը քաշ-
 քաշել ու ջուր ածել վրէն, բայց չօգնեց: Էս միջո-
 ցին մի ծեր մարդ անց էր կենում, հարցրեց, տեղե-
 կացաւ բանի որպիսութիւնը ու մտանալով Թուրա-
 ցածի ականջին կրկնեց շան որդի բառը այնքան, մին-
 չև Թուրացածը քիչ քիչ աչքերը բաց արեց ու վեր-
 կացաւ գնաց: Այնուհետեւ հազար անգամ էլ նրան շան
 որդի էին ասում, բայց նա չէր Թուլանում:

Մի Թագաւոր հրապարակաւ ուխտեց, որ եթէ
 պաշարած քաղաքին տիրէ, նրա մէջ գտնուած աւ-
 արը նուիրէ Աստուծո՛ւ. երբ որ տիրեց, փոշմանեց
 մի քանի աստարս դից, միմարամը դժ ի՞նչ բանի իրոյսմ

ուհի հնարք էր որոնում, որ չտար, իսկ նրա նախա-
 րարները պնդում էին թէ պէտք է կատարած ուխտը:
 Ի վերջոյ վճռեցին, որ միւս արարողը շատ վաղ թա-
 դաւորը դուրս գնաց պաշտօնից և առաջին անգամ
 պատահողից այս բանի համար հարցնէ. ինչպէս նա
 կվճռէ, թող այնպէս էլ կատարէ: Թագաւորն քննու-
 նեց այս առաջարկութիւնը և առաջին անգամ նրան
 պատահողը՝ որ մի աղքատ ծեր էր, այսպէս պատաս-
 խանեց նորա հարցին. — թագաւոր, եթէ Աստու-
 հետ այսուհետեւ կրկին գործ պէտք է ունենաս, խոր-
 հուրդ եմ տալիս գնաս ուխտդ կատարես. իսկ եթէ
 չես ունենալու, մի կատարէ:

* *

Սինը հարցրեց հալածուած թագաւորին թէ,
 ինչպէս եղաւ, որ քեզ արտաքսեցին թագաւորու-
 թիւնիցդ: Նա պատասխանեց թէ, ըստ որում երեւելի
 պաշտօններ ու մեծամեծ գործերը փոքր ու չնչին մարդ-
 հանց էի յանձնում, իսկ փոքր ու չնչին գործերը ե-
 րեւելի ու մեծ մարդկանց:

* *

Շուշեցի Թիւնի Բաբէն գնաց Թէհրան ստանալու
 Ռուսաց դեսպանատանից իւր քեռի Մակարից մնա-
 ցած ժառանգութիւնը: Երկար միջոց դեսպանատան
 աստիճանաւորներից վճռողական պատասխան չ'ստա-
 նալով, զիմեց Բէկկէր դեսպանին, որի սպասաւորներն

անացին որ նա գնացել է որսորդութեան: Միւս օրը
 կրկին գնաց, և միևնոյն պատասխանն ստացաւ. եր-
 րորդ օրը ասացին թէ փոշտի օր է, ոչ ոքի չէ ըն-
 դունում. չորրորդ օրը թէ չէ կարելի ներկայանալ,
 ըստ որում Պարսից զուռն է գնալու: Հինգերորդ օրը
 թէ մի երեւելի Պարսիկ անձնաւորութիւն քսու է
 դեսպանին այցելութիւն, ժամանակ չունի շնորհներու:
 Վեցերորդ, եօթներորդ, ութերորդ օրը ասում էին
 դարձեալ թէ որսորդութեան է գնացել: Եւ հսպէս
 շարունակ չորս ամիս գնալով դալով չ'կարողացաւ
 դեսպանին տեսնել, յետոյ նա գնաց չորս նապաստակ
 գնեց ու տալով դեսպանատան այգեպանին, խնդրեց
 որ այգոյ մէջ բաց թողնէ ու միևնոյն ժամանակն
 սաէ դեսպանին, որ մի նապաստակ սպանելու համար
 փոխանակ բոլոր օրը զօր տեղ ոտքերը ցաւացնելով
 ու կօշիկներ մաշելով դաշտերում վազվզելու, ծառա-
 ներին ու ձիաներին նեղացնելու, աւելի լաւ է, որ
 մտնէ կից դեսպանատան այդին ու կէս ժամի մէջ
 երկու, երեք նապաստակ սպանէ ու մնացեալ ժա-
 մերը գործ դնէ Ռուսաց հպատակների գործերի հա-
 մար, որով թէ նրանք շնորհակալ կը մնան և թէ
 ինքը հանգիստ կ'ըլնի: Միամիտ պարտիզպանը էս
 յուրը հաղորդում է դեսպանին, ու երեք օրում Թիւ-
 նի Բաբի գործը վերջացնում է, բայց դեսպանը հրա-
 մայում է նրան Թէհրան չ'մտայ, այլ շուտ վերադառ-
 նայ հայրենիքը:

* * *

Նազարէթը երբեմն երբեմն կը դար Երևանի
 հրապարակումը կը կանգնէր ու ձայն կ'առարթէ թա-
 լարի այգին իմնէ, ով որ լաւ գին տայ, նրան կ'վա-
 ճառեմ: Ես բանը հասաւ Սարգսրի տեղանջը՝ նազա-
 րէթին բերել տուեց ու բարկանալով ասաց. «Վայ,
 էս ի՞նչ յանդգնութիւն է, որ ուզում ես իմ սեփա-
 կան այգին վաճառել, ով է տուել քեզ էր իրաւուն-
 քը: Նազարէթը իսկոյն մի գրգանիցը հանեց մի սը-
 ռուսիկ գինու վլիքը, իսկ միւս գրգանիցը մի գաւաթ
 ու ասաց, Սարգսրը ողջ լինի, արանցից մինը վաճա-
 ռում էր, միւսը դնում, ես էլ ոչ այլ ինչ էի, եթէ
 ոչ նրանց մէջ միջնորդ: Սարգսրը ակեց ծիծաղել
 ու ներել նրան:»

Գ. Ս. մէկի հետ վեճ ունէր. ծանօթները միջ-
 նորդում էին որ հանձնարի, նա երեք օր ժամանակ
 ուզեց մտածելու համար, յետոյ եկաւ պատասխանեց
 թէ, ես ևս ցանկանում եմ վերջացնել էր վեճը, բայց
 մտածում եմ, որ եթէ դրա հետ գործս վերջացնեմ,
 այնուհետեւ պարտագութիւնիցս ի՞նչ անեմ, ի՞նչով
 միտքս ղեզղեցնեմ, ուրեմն խնդրեմ ազատէք միջևե
 մի ուրիշ վեճ ծաղի ինձ համար, այնուհետեւ դարս
 հետ անպատճառ կը վերջացնեմ:

Երկու դատասխանէր կաշառել էին դատաւորին.
 մինը մի կացին էր տուել, միւսը խոստացել էր մի բակի
 տայ: Քննութեան ժամանակը կացին կաշառք տուողը
 տեսաւ դատաւորը թոյլ է խօսում, ասաց. պարոն
 դատաւոր, դուք ժողովրդից ընտրուած անձն էք, ին-
 չի՞ չէք դործը վճարար կացնի պէս կարում: Դա-
 տաւորը պատասխանեց, պարոն, ի՞նչ անեմ, երբ տես-
 նում եմ որ հակառակորդի բերանիցը ոսկի է դուրս
 գալիս:

Մէկը նահազարը իւր փեսայ Իբրահիմ խա-
 նի պաշտպանութեանը յուսալով, շատ էր նեղացնում
 իւր զիւղերում բնակող Հայերին, որոնք եկան բողո-
 քեցին խանին. և նա խոստացաւ առաւօտեան Սե-
 լեքին բերել տայ ու սաստկութեամբ արդելէ, որ այ-
 նուհետեւ նրանց Հ'նեղացնէ և աւելորդ առած հարկերն
 էլ վերադարձնէ իրանց: Միւս օրը զիւղացիք կրկին
 գնացին խանի մօտ, տեսան որ նա փոխուել է, էլ միե-
 նոյնը չէ խօսում: Գիւղացի բողոքաւորները միջից
 Սեղեք Աւագը, որի աչքերը ցաւելու պատճառաւ
 թաշկինակով կապած էր, առաջ գնաց ու թաշկի-
 նակը յետ քաշելով ասաց. — Թողէք մի տեսնեմ
 թէ էս է՞ն խանն է, որ երեկ մեզ խոստացաւ գործ-
 քով բաւականութիւն տալ, թէ ուրիշ մարդ է: Յե-
 տոյ աչքերը չռեց, լաւ նայեց խանի երեսին ու ա-

ասաց, չէ՛ երեկոսայ մեր խանն է, ինքը փոխս չէ ընկած, բայց նրա գործն է փոխս ընկած:

Պուզին խմեց ու ասաց, ա՛յ Մէլեք, ներս մտաւ Պուզին, հրամայեց նրան մի գաւաթ զինի տան: Պուզին խմեց ու յետոյ ասաց, ա՛յ Մէլեք, հի՛նչ վարձք արիր հանգուցեալ մէլեք հօրդ հոգուն, թէ մին էլ հրամայես տան, իմացած կացիր, որ լաւ կլինի: Մէլեքը հրամայեց կրկին անգամ զինի տան: Պուզին էս էլ խմեց ու ասաց, բա՛, էնա հանգուցեալ Մէլեքին հոգին քնու՞մա հա՛. . . թէ մին գաւաթ էլ տան աչքերս բլեղի լաւ կը տեսնի թէ հիւրս քնու՞մ:

Մէլեքը հրամայեց երրորդ գաւաթը տան: Պուզին էս էլ որ խմեց, ասաց, լը՛հա հանգուցեալ հոգին էնա հասաւ պատի տակը: Մէլեքը հրամայեց չորրորդ անգամ տան: Պուզին էս էլ խմեց, ասաց, լը՛հա հանգուցեալ հոգին եր երաւ պատի կլեօխը: Հինգերորդն էլ որ խմեց ասաց, լը՛հա թրօմբ, եր ընկաւ պատի կլեօխը: Մէլեքը հարցրեց, ո՞ր եր ընկաւ: Պուզին պատասխանեց, եր ընկնելը եր ընկաւ, կոզի գժօխքի մաջը ընկնի, կոզի արքայութեան մաջը, բա՛, հինձ հի՛նչ:

* *

Պուզին համեմ էր առնում, ծանօթի մէկը պատահելով ասաց, ինչի՞ր ա հարկաւոր համեմը:

Ուտելոյ համար:

Պուզին, մի թէ չէս վիտում որ համեմ ուտողն խելքը կը պակասի:

Ո՞ր է տուել ինձ խելք, որ պակասի, դու, պարոն, երևի համեմը կերել ես փորձել, որ ինձ խելքի տէր ես ծանայում:

Մինը պատմում էր թէ, մի օրումը մի ձիով ծռուշի քարաքիցը գնացի հասայ մուխի, էս անհաւատալի անգքի վայրուրը ներկայ եղողներն էլ զարմանում էին, բայց պատմողը երգումներով աշխատում էր հաւատացնել, էն կողմից Պուզին ասաց թէ, ինչ էք դրա վրայ գարմանում, էս աւելի զարմանալի բան տեսնա՞մ: մի Պնալիշ մախաթը քեթիցը կոխում էր, բերանիցը հանում և աչքուս եւ տեսած: Եւ ինչի գնացողն ասաց, էք բողբոջին անկարելի բան է: Պուզին պատասխանեց, պարոն իմ ասածի մէջ երկու մատը հեռաւորութիւն կայ, ի թէ էս անկարելի բան է, բա՛ քո ասածի մէջ, որ հինգ օրուան ծանապախ՛հ մահ-ոռնորոն թիւն կայ: հաւատալի է: մլձ ըրիմանաց ազ՛ սձ, բնմախտապար միւրո՞ լաղաս գոմք մուր կիւրուրտի ղոմք մաջուրի՞ * *

Մէլեր ճահազարը իւր մարդկանցով Կրանջայ էր գնում, հասան Քարթարի ափը, որ շատ վարար էր գալիս, սկսեցին հուն (անցք) որոնել, որ կարողանան անխտանք անց կենալ, էս միջոցին Պուղին յանկարծ մի յիմար խօսք ասաց Մէլերին, նա էլ հրամայեց, որ նրան ձիուց վայր բերեն, ձին ձեռքիցը խրեն ու իրան թողնեն գետի ափումը. Մէլերի հրամանը խելոյն կատարուեցաւ ու ամէնքը քշեցին գետն անցկացան: Պուղին մնաց մենակ, փոքր ժամանակից յետոյ տեսաւ հեռուանց մի քանի հետեակ մարդիկ են գալիս, սկսեց ձեռի գաւազանը էտեղ էտեղ կոխել գետի մէջ ու հանել, որպէս թէ մի բան է որոնում: Հասան ճանապարհորդները ու հարցրին թէ, ա՛ն Հայ, հի՛նչ քս անում քտեղ: Պուղին պատասխանեց, ես քստեղ արհապան եմ, ինչ հետեակ կամ ձիաւոր գայ ուզենայ գետն անցկենալ, պէտք է ինձ փորձ տայ, որ ես նրան գետի հօնը (գէշարը) շրհանց տամ, կամ թէ առաջ ընկնեմ գետն անցկայնեմ, թէ կռօգէք, ձեզ էլ կարող եմ անցկացնել, ամենքն էլ յօժարեցան ու զին կտրեցին, որ իւրաքանչիւրը մի մի արնասիրտայ Պուղուն: Յետոյ Պուղին կարգադրեց, որ նրանք միմեանց դօտկիցը բռնեն ու շարք ընկած իրան հետեան: Երբ հասան նրանք գետի մէջ տեղը, քամակիցը ձայն տուին ապէր, ապէր, վերջին մարդուն գետը տարաւ: Պուղին պատասխանեց, ես նրա արասին չեմ առնիլ: Անցկացան գետը, խեղտուողի

եղբայրը նստած բաց էր լինում, Պուղին մտնելով նրան ասաց, հողիս, հի՛նչ քս լաց ըլնում, շնորհակալ չը՛ն, որ ողորմածահողու արասին բեշխում ըմ քեզ:

* * *

Պուղ—Պուղին իր տունն ու բախչէն ծախեց, դրամն ստացաւ, ածեց խուրճինի մէջը, քցեց ուսին ու գնում էր, բարեկամներից մինը պատահելով նրան հարցրեց, Պուղի, էդ ի՞նչ ես տանում խուրճիտով: Նա պատասխանեց, տունս ու բախչէս:

(. . .) * * * Երազանցի միջ

Հարցրին Պուղուն, ինչի՞նչ Կարգադրեցիք մէկին հայհոյելիս, լակտա ասելու տեղ՝ կոտիկ են ասում. նա պատասխանեց, նրա համար որ մեր բերանը չմտուտառենք:

* * *

Հարցրին Պուղուն, կոտիկ ասելն է վատ, թէ լակոտ ասելը, նա պատասխանեց, երկուսն էլ մին շո՛ն ըն:

* * *

Մի խան հարցրեց Պուղուն, Բրիտանն է մե՞ծ, թէ Մահմէտը: Նա պատասխանեց, երկուսն էլ մեծ

են: Խանր ասաց, էդ խօսքիցդ ոչինչ չ'հասկացայ:
Հարցնում եմ որն է նրանցից աւելի մեծ. Պուղին ա-
սաց, Բրիստոս երկնքումն է մեծ, Մահմէդն էլ երկ-
րումը:

*
*
*
*
*

Մի օր Մէլիք Նահնգաբը որսի էր գնում,
տեսաւ Պուղու տակին մի լաւ ձի, հարցրեց, ատա',
հի՞ւրն ա էդ ձին. Պուղին պատասխանեց, նոր բմ առաւ:

- Հի՞նչ ըս տուալ:
- Մին փրնարաթ (15 կպկ.).
- Ա՛ կոտիկ, էլն մինին օյին ես եկալ:

— Մէլիքի կլեօխն, որ օյին չեմ եկալ, մին փր-
նարաթ մայեայ ըմ դրալ էս ձին առաւրմ:
— Ատա՛, մին փնարաթով քե հննց կոսային
էդ ձին:

— Մէլիք, քեցալըմ մօլի յ մօս, մին փրնա-
րաթ ըմ տպալ, նա էլ մին պատաս թխտի երայ մին-
քեն կրօնց, տուեց ինձ, ես էլ տուի ին թուխտր
ձիու տիրօղ, ձին եր առի պերի, հրժատում չըմ,
մարդ ղեկէ հրցրէ:

— Աէ ասա՛ սանադ ըմ տուալ (մուրհակ) սա-
նադը փուլ չի՞:

— Ա՛, քը մատաղ Մէլիք, սանադը վեց ամիս
վաղաց օնի, վեց սնուումը Աստուած գիտայ, ես ձեռ-

տէրը կ'ստակի, եա ես (կը մեռնեմ, եա ձին կստակի
ու բրբրբարին դուս կը կեանք: Եւս ասացի զգալայ
Եւս աս զգի, Եւս ասաստաւ մի բոթ լլմա Եւս աս
Եւս ասցա՞ վի բգո՞ղոս* Դ՞ն զն ու լլմա Եւս Եւս
Յի՞՛ւր Պուղին գնաց էջմիածնից նոր եկած նուիրակին
տեսութիւն, փոքր ինչ խօսելուց յետոյ, նուիրակն
ասաց, պարոն Պուղի, դու կատարեալ և խելացի
մարդ ես եղած, բայց զարմանում եմ թէ ինչի՞ք
երկրացիք քեզ պել են անուանում. Պուղին պատաս-
խանեց, ինձ նրանք պել են անուանում նրա համար,
որ ես իրանց պել չ'անուանեմ:

*
*
*

— Մարդ ըմ պատտում:
— Մարդը ջրումը հի՞նչ ա շինում, մարդս հավե
միջին կըլնի:

— Մհիկուն հավե մաջի մարդիքը, մարդիք
չեն, տարթ ըն (քակոր):

*
*
*

Պուղու կնիկը մեռաւ, ազգականները ստիպում
էին նրան կրկին ամուսնանալ, նա ասաց, երբ ազապ

Յօհաննէս Տէր Մկրտչեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 2
Վասիլ Գարասիմիչ Փուլինեանց	Եւանձելոց 1
Միքայէլ Գրեգորիչ Տէր Ստեփաննեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Գրեգոր Ղօնեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Գրեգոր Բէրինեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Համազասպ Արովեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Մնացական Շահվերդեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Նազօր Արտազեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Յօհաննէս Խարազեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Նիքիեմ Ծատուրեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Բազրատ Ծովանեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Ապուռաճատուր Գիրգիսեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Յովակիմ Աղաբաբեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Մէհրաբ Մէհրաբեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Յակոբ Տէր Գրեգորեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Ղազար Աղաբաբեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Արովեանց Զօքարեայ և Բաղդասար	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Խոսրով Տէր Մովսիսեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Բաղդասար Քահանայ Ղանազեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Սարկաւազ Տիգրան Տէր Բարսեղեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Դպիր Գրիգորիս Ղանազեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Անդրէաս Քարիմեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Կարապետ Ղանանջեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Աղէքսանդր Տէր Մկրտչեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Յովսէփ Բարլուճեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Յարութիւն Տէր Ղազարեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1

Բարսեղ Բարսեղեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Դպիր Խաչատուր Մատթէոսեանց	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Սիմէօն Շալինեանց Օձնեցի	Եւանձելոց Եւ Գրքերու 1
Սարգիս Քահանայ Աղաջանեանց	1
Գէորգ Քահանայ Գալստեանց	1
Ներսէս Քահանայ Տէր Բարսեղեանց	1
Սարկաւազ Արտաշէս Տէր Բարսեղեանց	1
Սարկաւազ Քրիստափոր Նղիկեանց	1
Յակոբ Քահանայ Զառափեանց	1
Կարապետ Մատինեանց	1
Յովհաննէս Քահանայ Մարտիրոսեանց	1
Սիմէօն Յօհաննէսեան Պառաւեանց	1
Սարգիս Աղէքսանեանց	2
Յօհաննէս Քահանայ Տէր Զաքարեանց	1
Նազօր Խուզադեանց	2
Բաղդասար Նղիազարեանց	1
Նայի Վարդապետ Ասատաճատրեանց	1
Պետրոս Քահանայ Նրանոսեանց	1
Նազօր Ծովանեանց	1
Բարսեղ Խանդամեանց	2
Յովհաննէս Քահանայ Տէր Յակոբեանց	1
Դպիր Կոստանդին Արարատեանց	1
Գէորգ Ղարաջեանց	1
Դպիր Շմաւօն Բորիեանց	1
Խաչակ Գարէճէլեանց	1
Գրեգոր Քահանայ Տէր Վարդանեանց	1

«Ազգային գրադարան»

NL0342326

